

**ЦЕНТР НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ
ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ
«ВЕЛЕС»**

**МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ НАУКИ»**

(м. Київ | 30 березня 2016 р.)

1 частина

м. Київ – 2016

© Центр наукових публікацій

УДК 082
ББК 94.3
ISSN: 6827-2341

Збірник центру наукових публікацій «Велес» за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції: «Актуальні проблеми розвитку світової науки», 1 частина м. Київ: збірник статей (рівень стандарту, академічний рівень). – К.: Центр наукових публікацій, 2016. – 128с.
ISSN: 6827-2341

Тираж – 300 экз.

УДК 082
ББК 94.3
ISSN: 6827-2341

Видавництво не несе відповідальності за матеріали опубліковані в збірнику. Всі матеріали надані а авторській редакції та виражають персональну позицію учасника конференції.

Контактна інформація організаційного комітету конференції:

Центр наукових публікацій:

Електронна пошта: s-p@cnp.org.ua

Офіційний сайт: www.cnp.org.ua

СОДЕРЖАНИЕ

ФИЗИКО-МАТЕМАТИЧЕСКИЕ НАУКИ

Пасько А.М., Стефура В.Д. ТЕОРЕМИ ДВОЇСТОСТІ ДЛЯ ЗАДАЧІ НАБЛИЖЕННЯ З ОБМЕЖЕННЯМ, ВИЗНАЧЕНИМ ЗА ДОПОМОГОЮ ЛІНІЙНОГО ОПЕРАТОРА	5
Филатов-Бекман С.А. К ВОПРОСУ О КОМПЬЮТЕРНОМ ИССЛЕДОВАНИИ СПЕКТРАЛЬНЫХ ХАРАКТЕРИСТИК «БЕЛОГО ШУМА» (РАЗДЕЛ 4).....	6

ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ НАУКИ

Джаналеева Г.М., Жангужина А.А. ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ ГЕОСИСТЕМ БАССЕЙНОВЫХ ТЕРРИТОРИЙ СЕВЕРНОГО КАЗАХСТАНА.....	10
---	----

ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ

Ковалев В.В. О НЕКОТОРЫХ ПРОБЛЕМАХ ИЗУЧЕНИЯ ПРАВОВОЙ КУЛЬТУРЫ УЧЕНЫМИ-ЮРИСТАМИ (НА ПРИМЕРЕ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ)	17
Мельникова Н.А., Крижановский С.В. ФОРМЫ И МЕТОДЫ УРЕГУЛИРОВАНИЯ КОНФЛИКТА ИНТЕРЕСОВ В ОРГАНАХ И УЧРЕЖДЕНИЯХ ФСИН РОССИИ	20
Мазуренко А.П. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ПРАВООТВОРЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ.....	23
Сайтбеков А.М. К КОНСТИТУЦИОННОЙ ХАРАКТЕРИСТИКЕ ГОСУДАРСТВА КАЗАХСТАН.....	27

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Абрамов А.В. ФОРМИРОВАНИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ КАК ПРОБЛЕМА ЧАСТНОЙ МЕТОДИКИ.....	32
Бутурлим Т.І. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДО ЗНО З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ	35
Васильковская О.Г. ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ КОРРЕКЦИОННОЙ РАБОТЫ ЛОГОПЕДА В СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЕ	39
Дадоян Е. РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ МУЗЫКАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	42
Дерека Т.Г. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ АКМЕОЛОГІЇ В УКРАЇНІ	46
Иминова Р.С., Кайралапова Г.Ж., Жумагалиева Ш.Н., Бейсебеков М.К., Абилов Ж.А. ЭКСПЕРТНЫЙ СЕМИНАР КАК ВЫСОКОЭФФЕКТИВНЫЙ ИНСТРУМЕНТ ИННОВАЦИОННОЙ ТЕХНОЛОГИИ ПРЕПОДАВАНИЯ В ВУЗЕ	50
Карелова Р.А. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ У СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ	55
Кузнецова Г.П. ДОКУМЕНТИ ДЕРЖАВНОЇ ВАГИ ПРО ІНФОРМАТИЗАЦІЮ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ.....	58
Луценко О.В. СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЗОВНІШНЬО СИСТЕМНОГО РІВНЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ	63
Петраков В.Н. МЕТОД ВИЗУАЛІЗАЦІЇ В ПРОЦЕСЕ ПРЕПОДАВАНИЯ	67

Смагулова Ш.К. ТЕКСТ КАК ОБЪЕКТ ИССЛЕДОВАНИЯ НА ЗАНЯТИЯХ РУССКОГО ЯЗЫКА НЕЯЗЫКОВОГО ВУЗА.....	71
Тимофеева О.Я. ДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ СФОРМОВАНОСТІ СОЦІАЛЬНО- КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІВ	73
Тихомирова В.Т., Пак Е.Л. ОЦЕНИВАНИЕ АССОЦИОГРАММ НА УЧЕБНЫХ ЗАНЯТИЯХ ПО ПРЕДМЕТУ «ИСКУССТВО» .	76
Хрипун Д.М. АКТУАЛЬНІСТЬ ІННОВАЦІЙНИХ ДУМОК В. СИПОВСЬКОГО ЩОДО ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	81
МЕДИЦИНСКИЕ НАУКИ	
Билык Л.И., Марченко М.Н. КЛИНИКО-НЕВРОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ВЕГЕТАТИВНЫХ И ЭНДОКРИННЫХ НАРУШЕНИЙ У БОЛЬНЫХ С ЭПИЛЕПСИЕЙ	84
Олексюк-Нехамес А.Г., Куксенко І.В. ХВОРОБА МОЯМОЯ, ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ДІАГНОСТИЧНИХ КРИТЕРІЇВ	87
Олексюк-Нехамес А.Г., Симканич Н.Д. НЕЙРОФІЗІОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТРЕМОРУ	92
ВЕТЕРИНАРНЫЕ НАУКИ	
Кравченко І.В., Сосонний С.В., Корейба Л.В. РОЗПОВСЮДЖЕННЯ АКУШЕРСЬКОЇ ТА ГІНЕКОЛОГІЧНОЇ ПАТОЛОГІЇ У САМИЦЬ М'ЯСОЇДНИХ В УМОВАХ ДЕРЖАВНОЇ ЛІКАРНІ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ МІСТА ДНІПРОПЕТРОВСЬК	95
ИСККУСТВОВЕДЕНИЕ	
Васильева Ю.А., Быкова Н.И. СЕКРЕТ УСПЕХА ФИЛЬМОВ ЛЕОНИДА ГАЙДАЯ.....	98
Сосницький Ю.О. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКОДИЗАЙНУ МІСТА В УКРАЇНІ/	100
ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ	
Чеврениди А.А. ИСТОРИЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ ФЕНОМЕНА ПРОКРАСТИНАЦИИ	105
ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ	
Лесик И.Н., Гончар А.А. БЮРОКРАТИЯ КАК СОЦИАЛЬНЫЙ МЕХАНИЗМ РЕАЛИЗАЦИИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ВЛАСТИ.....	111
Дубовиков Н.М., Зеленко Н.Н. ОЦЕНКА ФАКТОРОВ И СТЕПЕНИ ИХ ВЛИЯНИЯ НА ЯВЛЕНИЕ КОРРУПЦИИ В СТРАНЕ	114
ФИЗИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ И СПОРТ	
Проскуров Є.М. ВПЛИВ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІД ЧАС РОЗУМОВОГО ТИСКУ І ЛІТНІХ КАНІКУЛ НА СТАН ЗДОРОВ'Я УЧНІВ ГІМНАЗІЇ 10 – 11 РОКІВ.....	119
КУЛЬТУРОЛОГИЯ	
Jasna Potočnik Topler NORMAN MAILER'S NOVEL TOUGH GUYS DON'T DANCE AS A MOTIVATIONAL FACTOR FOR LITERARY TOURISM	124

ТЕОРЕМИ ДВОЇСТОСТІ ДЛЯ ЗАДАЧІ НАБЛИЖЕННЯ З ОБМЕЖЕННЯМ,
ВИЗНАЧЕНИМ ЗА ДОПОМОГОЮ ЛІНІЙНОГО ОПЕРАТОРА

Пасько А.М.

к. ф.-м. н., доцент кафедри математичного аналізу і теорії функцій
Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара

Стефура В.Д.

студентка кафедри математичного аналізу і теорії функцій
Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара

Теорія наближень

THE DUALITY THEOREMS FOR THE TASK OF APPROXIMATION WITH
RESTRICTION, DEFINED USING LINEAR OPERATOR

Pasko A.M.

Ph. Dr., associate professor of the Department of mathematical analysis and function theory
Oles Honchar Dnipropetrovsk National University

Stefura V.D.

student, Department of mathematical analysis and function theory Oles Honchar Dnipropetrovsk National University

Approximation theory

Анотація

Одержано деякі узагальнення теореми двоїстості для найкращих односторонніх наближень. Обмеження, на відміну від односторонніх наближень, накладаються не на апроксимуючу і апроксимовану функції, а на значення від них лінійного оператора. У першому результаті обмеження визначається додатним оператором. У другому – оператором проектування на підпростір апроксимації.

Abstract

Some generalizations of the duality theorem for the best one-sided approximations are established. Restrictions are defined using the inequalities between the images of approximating and approximated functions under some linear operator. The first result is related to positive operator. The second is related to projection.

Ключові слова: найкраще одностороннє наближення, найкраще наближення з обмеженнями, лінійний оператор, додатний оператор.

Key words: the best one-sided approximations, the best approximations with restrictions, linear operator.

Нехай $X = L_p[a, b], 1 \leq p \leq \infty, F$ – лінійний багатовид простору X, Y – один із просторів $L_q[a, b], 1 \leq q \leq \infty,$

$C[a, b], \mathbb{R}, A : X \rightarrow Y$ – лінійний оператор. Для елемента $F x \in X$ визначимо

$$E_A^\pm(x, F) = \inf\{\|x - u\|_X : u \in F, \pm Au \geq \pm Ax\}.$$

Нами отримано дві теореми, що узагальнюють відомі теореми двоїстості для найкращих односторонніх наближень.

Теорема 1. Нехай F – підпростір простору $C[a, b]$, який містить константи, $A : X \rightarrow Y$ – лінійний додатний оператор. Тоді для будь-якої $x \in C[a, b]$

$$E_A^\pm(x, F) = \sup\{f(x) : f \in C^*[a, b], \|f\| \leq 1, f(u) = 0 \forall u \in F\}, (1)$$

де

$$\|f\| = \sup\{f(u) : u \in C[a, b], \pm Au \leq 0, \|u\|_X \leq 1\}, \quad (2)$$

а знак перед оператором A у формулі (2) збігається зі знаком в $E_A^\pm(x, F)$ у формулі (1).

Теорема 2. Нехай F – підпростір простору $C[a, b]$,

$A : X \rightarrow F$ – лінійний оператор, який задовольняє дві умови:

1) $\forall u \in F \quad Au = u$;

2) звуження $A|_{C[a, b]} : C[a, b] \rightarrow F$ – неперервний оператор.

Тоді для будь-якої $x \in C[a, b]$

$$E_A^\pm(x, F) = \sup\{f(x) : f \in C^*[a, b], \|f\| \leq 1, f(u) = 0 \forall u \in F\}, \quad (3)$$

де

$$\|f\| = \sup\{f(u) : u \in C[a, b], \pm Au \leq 0, \|u\|_X \leq 1\}, \quad (4)$$

а знак перед оператором A у формулі (4) збігається зі знаком в $E_A^\pm(x, F)$ у формулі (3).

Теорема 1 і 2 одержані, спираючись на загальну теорему двоїстості для найкращих наближень із обмеженнями [1].

Література

1. Корнейчук Н. П., Лигун А. А., Доронин В. Г., Аппроксимация с ограничениями. – К.: Наукова думка, 1982. – 252 с.

К ВОПРОСУ О КОМПЬЮТЕРНОМ ИССЛЕДОВАНИИ СПЕКТРАЛЬНЫХ ХАРАКТЕРИСТИК «БЕЛОГО ШУМА» (РАЗДЕЛ 4)

Филатов-Бекман С.А.

*доцент Российской государственной специализированной академии искусств,
кандидат педагогических наук,
преподаватель Московской государственной консерватории
им. П. И. Чайковского*

FOR A QUESTION OF COMPUTER INVESTIGATION FOR SPECTRAL CHARACTERISTICS OF "WHITE NOISE" (PART 4)

Filatov-Beckmann S.A.

*Associate Professor, Russian State Special Academia of Art,
Teacher, Moscow Tshaikowsky Conservatory*

Аннотация

Обсуждаются результаты компьютерных экспериментов по сравнительному исследованию свойств белого и розового шумов в полосе частот около 330 и 4200 Гц. Анализируются свойства функции распределения пульсаций, а также вопрос о параметрах самоорганизации для описания тонкой структуры сигналов.

Abstract

The results of computer investigation for comparative analyze of white noise and pink noise for frequency band around 330 and 4200 Hz are discussed. Are analyzed properties of the function for distribution of pulsations and diagrams of signals and a possibility of self-organization for a faint structure of signals.

Ключевые слова: сигнал, белый шум, розовый шум, фазовая реконструкция, параметры самоорганизации.

Keywords: signal, white noise, pink noise, phase reconstruction, parameters of self-organization

В предыдущем разделе мы продолжили сопоставление некоторых свойств белого и розового шумов для различных частотных диапазонов на основе узкополосных реализаций шумовых сигналов. Данная постановка несколько выходит за наименование статьи. Однако мы полагаем, что подобное расширение вопроса не вносит принципиальных затруднений, так как белый и розовый шумы достаточно близки между собой. Однако подобная близость, почти идентичность исследуемых сигналов позволяет более рельефно выразить интересующие нас вопросы. Напомним, что мы рассматривали примеры сигналов для опорных частот 20 и 4186 Гц. Был проанализирован также пример фазового отображения для высокочастотного диапазона [1].

Как и ранее, нашей основной задачей является исследование элементов самоорганизации, проявляющейся в каких-либо особенностях поведения расчетных параметров, полученных на основе компьютерной музыкально-статистической модели.

Основываясь на проведенных сериях экспериментов, можно предположить, что основным параметром, определяющим поведение шумовых сигналов как динамической системы, является расстояние между точками, формирующими фазовые отображения, или метрика.

Эволюция любой динамической системы всегда происходит в том или ином пространственно-временном континууме. К примеру, компьютерные исследования в области гидродинамики предполагают построение моделей, имеющих 3-мерную или более экономичную двумерную пространственную реализацию. Это дает возможность изучения волновых явлений (к примеру, распространение волн в объеме или на плоскости); двумерная реализация может быть отображена на плоскости в виде линий равных значений (изолиний).

Более частной является т. н. одномерная пространственная реализация, состоящая в построении вертикально расположенного «столбика». Эволюция модельных переменных эквивалентна «перемещению» одномерного столбца по временной оси. Одномерные модели представляют немалый интерес, так как их экономичность и сравнительная простота реализации с точки зрения схем численного интегрирования по времени позволяет ввести обширный спектр физических процессов, связанных, как правило, с развитой турбулентностью, фазовыми переходами, а также детальной параметризацией (описанием) процессов длинно- и коротковолнового излучения.

Можно ли говорить о каких-либо пространственных характеристиках музыкальных и, в частности, шумовых сигналов? К основным переменным, описывающим свойства сигнала, относятся: амплитуда, частота, темп и тембр как результат суммирования гармоник (точнее – обертонов). Из ряда данных величин лишь амплитуда допускает физическую «привязку» в виде единиц давления (Ньютон / кв. метр). Частота и темп зависят практически только от времени, тембр вообще не обладает какой-либо физической размерностью. Отсюда следует, что у нас есть практически одна-единственная координата – ось времени, и музыкально-статистическая модель с точки зрения пространственной реализации должна обладать «нульмерной» структурой.

Далее, примем во внимание, что допустимая длина выборки, определяемая ресурсами доступной нам вычислительной техники, составляет 20 тысяч элементов. Частота сэмпирования, или количество отсчетов во времени при формировании файла «оцифрованного звука», составляет (для исследуемого случая) 44. 1 кГц; отсюда следует, что выборка охватывает промежуток времени длиной около полусекунды. Подобный временной интервал является исчезающе малым по сравнению с характерными сроками эволюции гидродинамических модельных систем (часы, сутки, несколько суток и более), но краткость временного интервала объясняется значительной скоростью исследуемых нами явлений.

Таким образом, фазовая реконструкция шумового или иного музыкального сигнала представляет собой «застывший», весьма ограниченный временной интервал, по существу – почти статический (лучше сказать – квазистатический) сигнал. Однако именно подобный почти мгновенный «снимок» и может прояснить интересующий нас вопрос о наличии элементов самоорганизации.

Обсудим некоторые результаты проведенных экспериментов. На рис. 1 показано распределение пульсаций MDV для белого (WN) и розового (PN) шумов в двух частотных диапазонах (для опорной частоты 330 и 4186 Гц). Кривые для белого шума расположены выше, чем кривые для розового шума, для обоих частотных диапазонов:

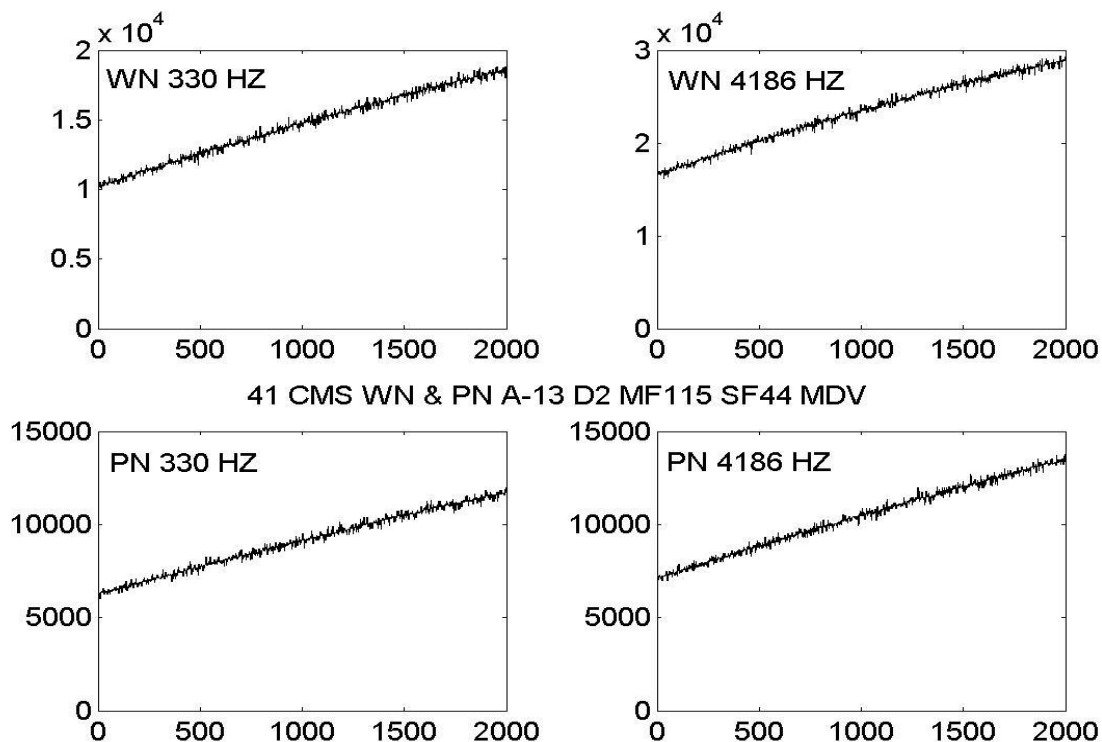

Рис. 1.
Распределение пульсаций для шумовых сигналов

Проводя сравнение по горизонтали, убеждаемся, что в случае белого шума для высокочастотного диапазона график функции MDV лежит выше, чем для среднечастотного. Это же справедливо и для розового шума. Проводя сравнение по вертикали, убеждаемся, что функция MDV для белого шума достигает больших значений, чем для розового шума, для обоих частотных диапазонов.

Четыре графика, представленные на рис. 1, обладают достаточно сложной топологией. В этом можно убедиться, исследуя фрагмент кривой для розового шума при частоте 4186 Гц (четвертый пример на рис. 1); масштаб изображения увеличен в 15 раз:

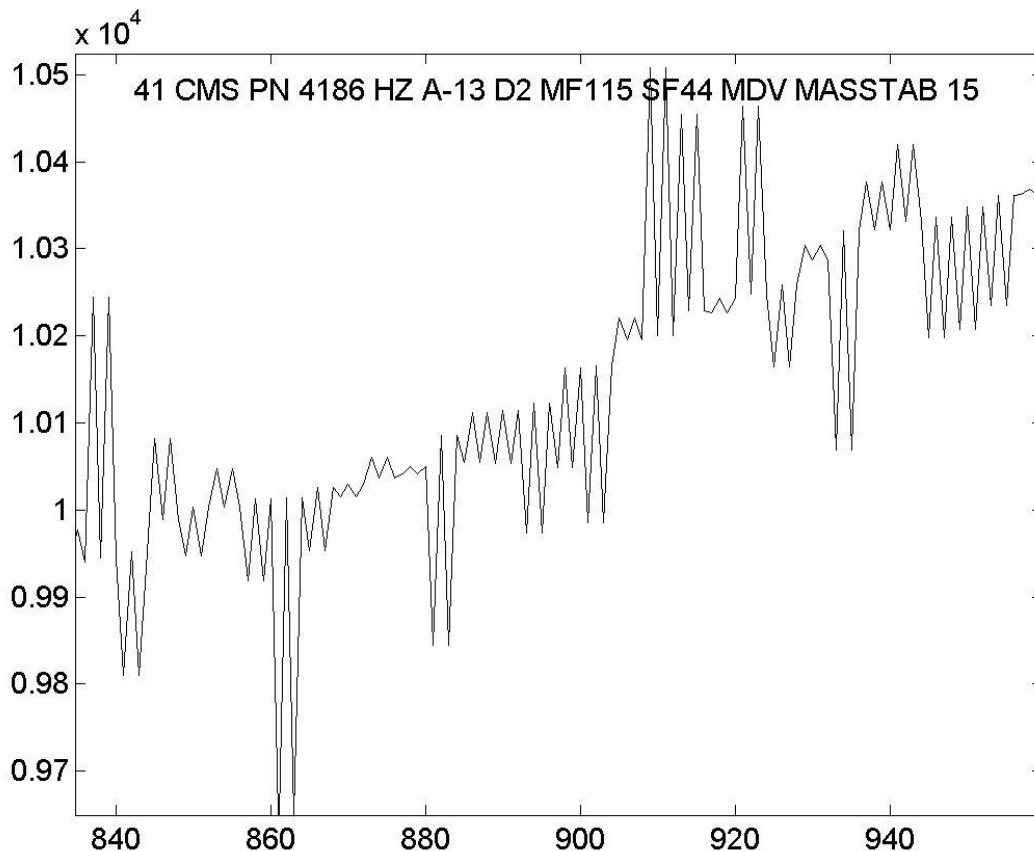

Рис. 2.

Фрагмент кривой распределения пульсаций (масштаб увеличен в 15 раз)

Отметим, что фрагмент, представленный на рис. 2, отображает непрерывную функцию, возможно, имеющую производную в каждой точке. Излишне комментировать тот факт, что получение и исследование подобных функций может быть выполнено только на основе компьютерных исследований.

Проведенные эксперименты показывают, что элементы самоорганизации проявляют себя в почти идентичном ходе кривых на рис. 1: усредняя полученные данные, можно говорить о некотором угле наклона этих кривых к оси абсцисс. Таким образом, угол наклона графика функции распределения пульсаций инвариантен к значению частотного диапазона. Как мы полагаем, дальнейшие численные эксперименты позволят выявить иные особенности шумов

Литература

1. Филатов-Бекман С. А. К вопросу о компьютерном исследовании спектральных характеристик «белого шума» (раздел 2) // Збірник центру наукових публікацій «Велес» за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції: «Наука в епоху дисбалансів», м. Київ: збірник статей (рівень стандарту, академічний рівень). – К.: Центр наукових публікацій, 2016. – С. 110-114

ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ НАУКИ

УДК 911.5

ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ ГЕОСИСТЕМ БАСЕЙНОВЫХ ТЕРРИТОРИЙ СЕВЕРНОГО КАЗАХСТАНА

Джаналеева Г.М.

*Доктор географических наук,
профессор кафедры физической и экономической географии*

Жангужина А.А.

PhD докторант

*Евразийский национальный университет им.Л.Н.Гумилева (Астана),
Республика Казахстан*

FEATURES OF MODERN SITUATION OF BASIN TERRITORIES GEOSYSTEMS IN AREAS OF NOTHERN KAZAKHSTAN

Dzhanaleyeva G.M.

Doktor of Geographical Sciences, Professor of physical and economic geography

Zhanguzhina A.A.

PhD candidate

Department of physical and economical Geography, Faculty of natural Sciences, L.N. Gumilev Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

Аннотация

Статья посвящена ландшафтно-геохимическому исследованию техно-агрогенных систем Северного Казахстана. В статье авторы выявляют и исследуют четыре техно-агрогеоэкосистемы Северного Казахстана: Тобол-Костанайскую, Есильскую, Есиль-Павлодарскую, Есиль-Кокшетаускую. Важную роль при исследовании занимает миграция и распространение загрязняющих веществ, тяжелых металлов в почвенных горизонтах. Результатом проведенных работ является создание карты субгеосистем и анализ современного состояния геосистем бассейновых территорий Северного Казахстана.

Abstract

The article is concerned with the landscape and geochemical research of techno-agrogenic systems of Northern Kazakhstan. In the article the authors identify and investigate four techno-agrogeoeosystems of Northern Kazakhstan: Tobol Kostanay, Yesil, Yesil-Pavlodar, and Yesil-Kokshetau. Distribution and migration of contaminants and heavy metals in soil layers play a key role in the research. The result of the work performed is to create a map of subgeosystems and analysis of modern situation of basin territories geosystems in areas of northern Kazakhstan.

Ключевые слова: ландшафт, геосистема, геоэкосистема, техно-агрогенная система, почва, кларк, миграция техногенных веществ.

Keywords: landscape, geosystem, geoeosystem, techno-agrogenic system, soil, clarke, migration of manmade substances.

Актуальность. Воздействие хозяйственной деятельности человека усилилось в последние годы XX века, когда продукты распада загрязняющих окружающую среду веществ доходили до уровня необратимых процессов. Ярким примером этого природно-антропогенного процесса является территория Северного Казахстана, включающая Костанайскую, Северо-Казахстанскую, Акмолинскую и Павлодарскую области. В настоящее время выявление и исследование авторами четырех техно-агрогеоэкосистем Северного

Казахстана Тобол-Костанайской, Есильской, Есиль-Павлодарской, Есиль-Кокшетауской, которые подвергаются мощному антропогенному воздействию является весьма актуальным вопросом в условиях развития мощного агротехногенеза на вышеуказанных территориях.

Изучение геосистем разного иерархического уровня требует разработки новых методологических подходов с учетом их географической специфики. Главной их особенностью является наличие пространственно-временных признаков. В географических исследованиях не рассматриваются процессы на уровне живых организмов и элементарных частиц. Кроме этого, специфической чертой геосистем является их пространственная дифференцированность [1].

В условиях степных и полупустынных ландшафтов Северного Казахстана воды имеют щелочной и нейтральный характер. Вода малоподвижна. Это определяет ее более высокое содержание в черноземах и каштановых почвах. Отмечается слабая биогенная аккумуляция ($R_{1,3-1,5}$) и сорбция подвижных форм в гумусовом горизонте [2]. В ландшафтах кальциевого класса латеральная миграция техногенных веществ ряда тяжелых металлов слабая. В ландшафтах лугово-болотного солонцового ряда подвижность их возникает, они активно участвуют в биологическом круговороте. Эти вещества снижают биопродуктивность. Особо главным концентратором меди и других металлов являются воды полыни маревые. В содово-солончаковых ландшафтах средней полосы Северного Казахстана коэффициент латеральной дифференциации продуктов распада тяжелых металлов достигает 5-8, подвижной 8-15 [3, 4].

В почвах и приречных отложениях загрязнители концентрируются как в валовой, так и подвижных формах. В отложениях поверхностных вод и верхних слоях почвы и приземном слое атмосферы городских ландшафтов образуются техногенные потоки рассеяния. По Ю.В. Саету такие аномалии характерны для Костанайской городской агломерации, Павлодарского и Степногорского промышленных узлов [4]. Активная миграция соединений Ni [(Ni(OH)₃]-указывает на его аккумуляцию в некоторых видах солонцов.

Один из самых редких элементов по различным оценкам - это кларк ртути, который составляет 3-9*10⁻⁶%. А.А. Сауков (1975) предположил, что над территорией с высоким содержанием ртути образуются годовые ареолы паров Hg. Установлено, что газовые ареолы могут встречаться на различных территориях ландшафтов, имеющих сульфидные или хлоридные соединения [5].

Ландшафты значительных территорий западных окраин Костанайской области загрязнены продуктами распада железистых соединений. Благодаря высокому кларку (4,65%) и химическим свойствам Fe играет важнейшую роль в техногенных ландшафтах. Известно более 300 собственных минералов Fe – оксидов, сульфидов, силикатов, карбонатов, фосфатов. Соотношение взвешенных и растворенных форм Fe в поверхностных водах зависит от рельефа (мутность), щелочно-кислотных и окислительно-восстановительных условий, содержания органического вещества и других факторов. В ландшафтах Fe в связи с высоким кларком накапливается в коллоидных, органоминеральных и истинно-растворимых формах [6].

Материалы и методы исследования. На исследуемой территории Северного Казахстана произошло почти повсеместное превращение геосистем из природных в техногенно-нарушенные или косвенно измененные антропогенной деятельностью.

Территория Северного Казахстана нами разделена на 4 техно-агрогеоэкосистемы:

1. Тобылско-Костанайская техно-агрогеоэкосистема, которая в свою очередь делится на подсистемы (рисунок 1):

- А) Северо-Тобыльская агрогенная система;
- Б) Соколово-Рудненская техногенная система;
- В) Жетикаринская техногенная система.

2. Есильская техно-агрогеоэкосистема:

- А) Кокшетауская агрогенная система;
- Б) Степногорская техногенная система;
- В) Астанинская селитебно-промышленная.

3. Есиль-Петропавловская селитебно-агрогенная геоэкосистема.
4. Ертисско-Павлодарская техно-агрогеоэкосистема:
 - А) Северно-Павлодарская агрогенная система;
 - Б) Павлодар-Аксукая техно-агрогенная система;
 - В) Экибастузская техногенная система.

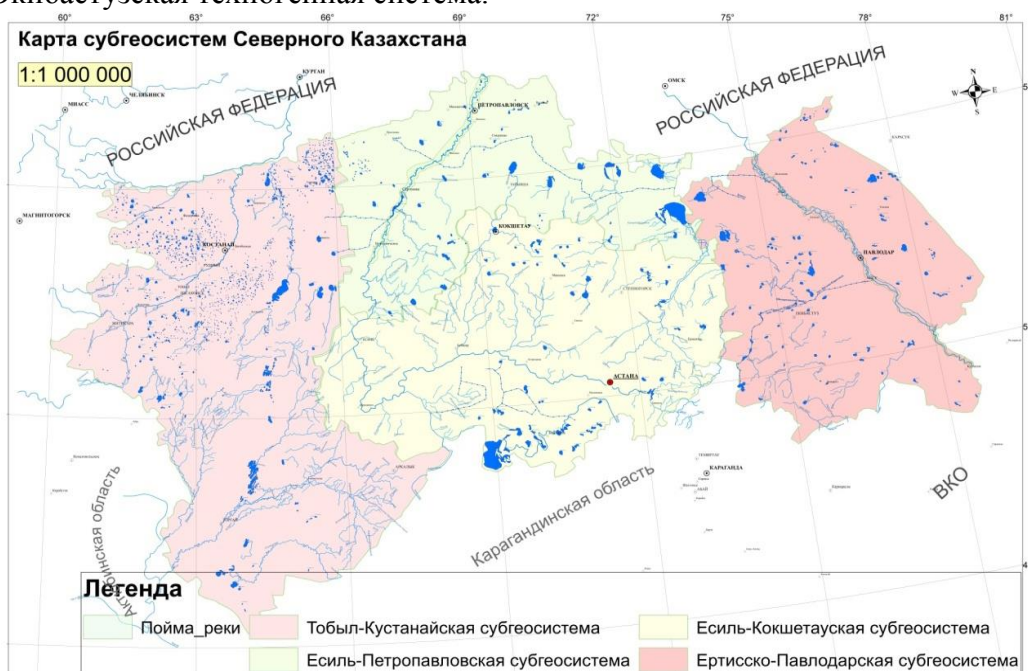

Рисунок 1. Карта субгеосистем Северного Казахстана

Техно-агрогенная геоэкосистема представляет собой образование, сформированное под воздействием антропогенных факторов, определяющих в целом ее техногенную преобразованность в условиях интенсивного влияния сельского хозяйства.

Тобыл-Костанайская техно-агрогенная геоэкосистема сформирована бассейном притока Ертиса - реки Тобыл, истоки которой находятся на восточных склонах Южного Урала. Площадь бассейна реки Тобыл с притоками составляет 162 тыс.км². Данная геоэкосистема представляет собой озерно-аллювиальную равнину, ограниченную стоком рек Убаган и Уй. Территория сложена чеганскими глинами, перекрытыми плиоценовыми и четвертичными отложениями, представленными лессом и песчаными отложениями. Системообразующими предприятиями является горнодобывающая промышленность, доля которого в промышленности области составила 45,4%. Кроме этого в источниках загрязнения участвуют 32 предприятия различных отраслей, увеличивающие свои объемы производства от 36,2% до 69,5% (ТОО «Карасу Ет», «Завод Казогнеупор», «Костанайские минералы»), Мелькомбинат и др. В связи с резкими усилением производства на 2014 год усиливается и влияние напряжения на природную среду.

Нами в 2015 году заложены следующие ключевые участки (Рисунок 2). В данной работе описаны лишь наиболее значимые.

Рисунок 2. Карта ключевых участков и маршруты исследования Северного Казахстана

Ключевой участок № 4 (24 июля 2015 г. – 6500 м от уреза воды) на берегу р.Тобол, на ее первой надпойменной террасе. В результате хозяйственной деятельности многие притоки и сама река зарегулирована многочисленными прудами. Участок представляет собой территорию с мозаичными фациями, почвы и растительность которых имеет сильно угнетенный вид. Продуктивность возвышенных участков 3,8-6,2 ц/га. При такой высокой продуктивности, отмечается высокая степень сорных растений, которые не поедаются скотом. Явно прослеживаются следы перевыпаса. Угнетенность объясняется интенсивными водно-эрозийными процессами. Характерны антропогенные пустоши (размером 10*40 м). На участке имеются мелкие озера долинно-руслового происхождения, полностью заросшие тростником (17-22 ц/га). Но вода в озерах грязная, невозможна для употребления.

На территории участка №5 происходит процесс заболачивания, вызванное незапланированными выбросами вод промышленного производства. На таких участках уничтожается растительный покров, замучиваются почвы, теряется естественный потенциал. На территории ключевого участка взяты пробы четырех шурфов по профилю от уреза воды в реке до водораздела. Сильное загрязнение продуктами распада тяжелых металлов характерно для эпицентра аномалий данной системы. Загрязнения вдоль поймы реки носят зональный характер, среди которых доминирует Zn и Pb.

Есиль-Петропавловская техно-агрогенная система

Данная техно-агрогенная система наиболее благополучная в сельскохозяйственном использовании. Нормы выпадения осадков отсутствие крупных предприятий и зональные условия создают оптимальные условия для развития отраслей сельского хозяйства.

Ключевой участок №13 заложен в пойме р.Есиль в 8 км от юго-восточных окраин г. Петропавловска. Территория занимает северные окраины реки Есиль.

Есильская геосистема занимает Кокшетаускую возвышенность и южные окраины Западно-Сибирской низменности. На пологих бортах бассейна, не глубоко от древней поверхности залегают слабо дислоцированные слои верхнего палеозоя, представленные известняками и песчаниками [7]. Пространство представляет собой бывшие земли, имеющие высокий природно-ресурсный потенциал. Территория ключевого участка полностью сбита скотом и тропами. Верхний слой почвы имеет гумус только 1,2 %. Питательные вещества (Na, K, P) резко снижены.

Исследуемый участок является транзитной средой, непосредственно принимающей выбросы от предприятий города Петропавловска. Продукты техногенеза, накапливаемые в воде

и почвах негативно влияют на качество поверхностного стока и функционирование биоты на центральных участках исследуемой территории растительных сообществ (полынь белая, ковыльные и маревые). Имеют явно угнетенный вид. В фазу цветения ни одно растение не имело цветов или колошения. На растительные сообщества явно негативно влияют техногенные аномалии г. Петропавловска, где концентрации цинка, свинца, никеля увеличены на 3-10%. Педогеохимически активные вещества преобладают по массе в выбросах, изменяют щелочно-кислотные и окислительно-восстановительные условия почв. В целом, слаботорксичные элементы с высокими кларками – Fe, Mg, Ca и щелочные элементы, усиливающиеся с загрязнением г. Петропавловска и негативно отражаются на древесно-кустарниковых формациях и их продуктивности. Под лесными массивами ключевого участка техногенная аккумуляция затухивает фоновую элювиально-иллювиальную дифференциацию почв.

Есиль-Кокшетауская техно-агрогенная система

Ключевой участок № 14 заложен вблизи г.Кокшетау – 50 км на юго-восток. Антропогенно-преобразованная территория участка представляет собой ядро техногенного влияния. Есильская геосистема является одним из крупных природных комплексов, имеющим большое значение в народном хозяйстве Республики Казахстан. На территории Есильской геосистемы характерно широтно-зональное распределение геосистем. Доминирующие озерно-аллювиальные равнины с субэральными лессовидными суглинками характерны для всей Есильской геосистемы. Такие плоские поверхности расчленены бессточными озерными котловинами и западинами. Плакорные луговые степи полностью распаханы. На дренированных междуречьях и склонах грив формируются геосистемы остепененных лугов и луговых степей, во впадинах и ложбинах - геосистемы лугово-болотно-солончаковых комплексов. Помимо этого в низовьях реки Есиль развиты геосистемы тростниково-осоковых болот, болотно-солончаковых лугов. Менее устойчивыми к различным воздействиям антропогенного характера являются заболоченные колки, приуроченные к склонам грив. Низменные боровые надпойменные террасы с буграми и ложбинами характерны для нижней части Есильской геосистемы. Вблизи очень много свалок от производства. Отсутствие крупных территорий с горнодобывающей промышленностью и наличие огромных сельскохозяйственных угодий создают благоприятные условия для развития сельскохозяйственного производства. Растительные сообщества имеют продуктивность 7-8 ц/га.

В городе Кокшетау загрязняющие ингредиенты находятся в пределах 7-9 ПДК (по меди, кадмию, свинцу и другим тяжелым металлам), то на территориях богарного земледелия 1,5 км от ключевого участка влияние продуктов распада многих тяжелых металлов очевидно. Здесь резко снижена продуктивность до 1,8 ц/га.

В бассейн р.Есиль загрязняющие вещества попадают в основном, от предприятий Акмолинской и Северо-Казахстанской областей. Например, в районе г.Астана основным загрязнителем были промышленные ливневые стоки Целиноградского чугунолитейного завода.

Павлодарская техногенно-нуклеарная система. Ландшафты промышленных узлов наиболее загрязнены факторами техногенеза.

Город Павлодар – многопрофильный промышленный центр. На период исследования в городе зарегистрировано 87 промышленных предприятий. Выбросы предприятиями загрязняющих веществ (на период исследования) в атмосферу г.Павлодара в 2013 году составила 134,5 тыс., в 2015 году – 109,778 тыс. тонн. Еще 13,1 тыс. тонн поступает в нее с выхлопными газами автотранспорта (42231 единиц) [8].

Павлодарская техно-агрогенная система характеризуется крупными аномалиями токсикантов, где доминируют металлы 1 и 2 классов токсичности (свинец, кадмий, ртуть, никель и др. Параметры и степень загрязнения усиливаются в зимнее время, т.к. снег аккумулирует все загрязнители и только потом инфильтрует в почву и воду. Так, наиболее загрязненными оказались территории водораздельных поверхностей северо-западных окраин области и юго-восточные.

Ключевой участок № 20 заложен в пойме р.Ертыс на аллювиальной равнине. Почвообразующие процессы находятся на стадии дегумификации. Аллювиальные накопления быстро размываются и гидрофитно-злаковая растительность заменяется на ксерофитно-кустарниковые и таволго-ивовые. Поверхностный сток сильно загрязнен. По данным Казгидромета превышения ПДК выявлено по четырем показателям: фториды -11,2 ПДК, сульфаты – 10,0 ПДК, магний – 8,1 ПДК, хлориды – 5,5 ПДК. Такое усиление активизации техногенеза объясняется увеличением объемов производства на нефтехимическом, труболитейном заводах [9]. Территория представляет собой сводовое неоген-нижнечетвертичное поднятие, образованное на месте герцинских сооружений.

Ключевой участок №24 заложен на водоразделах северо-восточных окраин Баянаульских гор. Здесь происходит чередование мяггорядовых понижений с крупными выходами материнских пород. Явно видны процессы засоления и рассоления. По данным наших почвенных образцов солонцеватые черноземы чередуются с солонцами, содовыми солончаками. Видно, что участок недавно скашивался. Хорошо развиты луговые сообщества. Продукты техногенеза влияют на их содово-сульфатное засоление, усиливая их. Видно следы заболачивания, эта часть террасы когда-то была поймой. Процессы засоления и солонцевания формируют здесь солонцеватые луга. В современных депрессиях рельефа и по склонам участка зафиксированы следы и других металлов. Вода гидрокарбонатно-кальциевая. Продуктивность растительных сообществ низкая – 6-7,5 ц/га.

На ключевых участках № 20, 22 - фитомасса уменьшается до 100-200 ц/га, запасы гумуса составляют 150-170 т/га, а его содержание уменьшается до 3-4,5%, в гумусе увеличиваются фульвокислоты.

На участке взяты пробы воды и почвы. По итогам анализов баланс миграционно-способных форм микроэлементов в типичных здесь черноземах изменяется от гумусового горизонта к иллювиальным карбонатным. В верхнем слое почвы преобладают Co, Mn, Pb и Cd при подчиненном значении легкоподвижных и более инертных сорбированных форм. Нами установлено, что под воздействием техногенеза в водораздельно-балочно-овражных катенах, в типичных черноземах латеральная миграция микроэлементов происходит главным образом выше на более возвышенных участках исследуемой территории. Гидрогенная аккумуляция слабая.

В геоэкосистемах Северного Казахстана во влажные годы продуктивность растет, но содержание белка и азота в семенах падает. Территории с доминированием сложноцветных имеют в основном кальциевый и кальциево-натриевый тип золы, содержание которого достигает 10%, который резко снизился летом 2015 года. По данным нашей экспедиции ряды общей биогенности макроэлементов имеют следующий вид: Cl, S, P, K, Ca, Mn, Si, Al, Fe [9]. В этих же геоэкосистемах луговых степей просчитано 600 т/га гумуса, что резко снижено в последние годы (в 1960 г. - количество гумуса на т/га было 900. Эти процессы усиливают процессы увеличения бактериального состава микрофлоры почв, увеличивают растительный опад кальцием. Периодическое усиление процессов опустынивания и ксерофитизации приводят к преобладанию гуминовых кислот над фульвокислотами (ГК/ФК=1,5-2,0) на контрастность аномалий основных загрязнителей кустарниково-лесных формаций (береза, сосна и др.) выше, чем у полыни и у злаков.

На разных ключевых участках Костанайской, Кокшетауской, Павлодарской областей зафиксировано усиление слабощелочной среды, ослабление растворимости гуминовых кислот, усиление обилия органических коллоидов и высокая емкость поглощения черноземов. Непромывной водный режим, усиленный отсутствием осадков летом 2015 года, определил низкую интенсивность миграции многих химических элементов, при этом увеличиваются площади аридонитных растений.

Заключение. В результате изучения геосистем Северного Казахстана установлено, что интенсивная хозяйственная деятельность привела к существенной перестройке ландшафтной структуры региона. На фоне естественной динамики геосистем прослеживаются негативные

изменения, вызванные направленным влиянием факторов техногенеза на отрасли земледелия. Техногенные факторы изменили современные геосистемы Северного Казахстана новым элементом, обусловившим и направленное изменение экологического состояния региона. Фактически была создана новая ландшафтно-экологическая среда, в условиях которой по-иному протекают физико-химические и биологические процессы.

Литературы

1. Теоретические и методологические проблемы географии /Г.М. Джаналеева – Астана : Изд – во ЕНУ им. Л. Н. Гумилёва, 2008. – 226 с.
2. Касимов Н.С. Геохимия ландшафтов зон разломов. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1980. - 120 с.
3. Касимов Н. С. Геохимия степных и пустынных ландшафтов. - М.: МГУ, 1988.- 254 с.
4. Касимов Н.С., Панин Р.Л. Геохимическая оценка состояния ландшафтовречного бассейна по донным отложениям. В сб.: “Мониторинг фоновое загрязнение природных сред”. - №7. - Л.: Гидрометеоздат, 1991. – С.204-213.
5. Саев Ю.Е Геохимия окружающей среды. - М.: Недра, 1990. - 335 с.
6. Почвенно-экологический мониторинг /Под ред. Д.С. Орлова и В.Д. Василевской. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1994. - 272 с.
7. Джаналеева Г.М. Физическая география Республики Казахстан. - Астана: Ену им. Гумилева, Аркас, 2010. - 592 с.
8. Аналитический обзор «О состоянии загрязнения окружающей среды Республики Казахстан» // Гидрометеорология и экология» за 2005-2010 гг.
9. Казгидромет Республики Казахстан в разделе «Мониторинг окружающей среды» <http://www/kazhydromet.kz>.

ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ

О НЕКОТОРЫХ ПРОБЛЕМАХ ИЗУЧЕНИЯ ПРАВОВОЙ КУЛЬТУРЫ УЧЕНЫМИ-ЮРИСТАМИ (НА ПРИМЕРЕ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ)

Ковалев В.В.

*доцент кафедры правовой культуры и
защиты прав человека Северо-Кавказского
федерального университета*

SOME OF THE PROBLEMS OF STUDYING THE LEGAL CULTURE BY LEGAL SCHOLARS (ON THE EXAMPLE OF RUSSIAN FEDERATION)

Kovalev V.V.

*assistant Professor of legal culture and
the protection of human rights of the North Caucasus Federal University*

Аннотация

статья посвящена проблемам исследования проблем правовой культуры в юридической науке государств постсоветского пространства (на примере Российской Федерации). Показаны определенные сложности, возникавшие на пути ученых-юристов в процессе реализации указанной задачи. Сложности эти были вызваны относительной неразработанностью проблем правовой культуры в правовой науке стран – бывших республик СССР (последнее обстоятельство существовало по причине явного доминирования идеологических постулатов над правосознанием). Однако сложности были преодолены, и к настоящему времени вопросы правовой культуры прочно заняли свое место в общем спектре юридических наук.

Abstract

the article is devoted to research of problems of legal culture in legal science in the former Soviet space (on example of the Russian Federation). Shown certain problems in the way legal scholars in the process of implementation of this task. These complications were caused by the relative lack of problems of legal culture in legal science of the countries of the former Soviet republics (the latter existed due to a clear dominance of the ideological tenets on justice). However, the difficulties were overcome, and to date, questions of legal culture has firmly taken its place in the overall spectrum of legal Sciences.

Ключевые слова: юриспруденция, правовая культура, методологический подход, ученый-юрист, правовая теория, правовая практика.

Keywords: jurisprudence, legal culture, methodology, scientist, lawyer, legal theory, legal practice.

Одними из наиболее исследуемых проблем последнего времени в области юридической науки государств постсоветского пространства стали проблемы правовой культуры. Это было обусловлено различными факторами. С одной стороны – поставленной задачей формирования гражданского общества и построения правового государств, актуальной для всех государств постсоветского пространства (об этом ученые стали говорить еще в начале 90-х гг. XX в. [6, с.125.]). С другой – актуализацией проблемы формирования правовой культуры соответствующего уровня и повышения правосознания граждан.

Выполнению указанных задач должно способствовать формирование соответствующей системы правового образования и правового просвещения на различных уровнях. Отдельные ученые справедливо подчеркивают особую роль в данном процессе юридического образования [3, с.1]. Его специфика состоит также в том, что в процессе формирования правовой культуры неизбежной является опора на определенные идеалы, которые могли бы быть по-

ложены в основу важнейшего компонента любой образовательно-воспитательной системы. Некоторая сложность последнего аспекта заключается в том, что практически во всех государствах постсоветского пространства на вооружение взята концепция отсутствия официальной идеологии, закрепленная конституционно и сопровождающаяся идеологическим многообразием. В то время, как для осуществления воспитания (в том числе и правового) желательным элементом является наличие определенных ценностных ориентиров.

Интересно еще одно положение, на которое исследователи правовой культуры обратили внимание практически с самого начала. Заключается оно в том, что во-первых, ключевая роль в правовом образовании и просвещении, конечно же отводится юристам (как ученым, так и практикам); во-вторых, чтобы эффективно вести правовое просвещение юристы сами должны обладать достаточно высоким уровнем правовой культуры, как носители двух высших уровней правосознания – научного и профессионального.[3, с.2] Да и кто, как не юрист, призван выступать ориентиром, эталоном для тех граждан, которые являются носителями обыденного правосознания (чья правовая культура нуждается в совершенствовании в первую очередь). Отсюда, особую важность приобретают воспитательно-правовые аспекты качественного обновления системы юридического образования, подготовки студентов, предполагающие наличие у них не только определенной суммы знаний и умений, полученных при изучении правоведческих дисциплин, но и развитие стиля юридического мышления, навыков познания права, правоотношений, правовой культуры.[3, с.3].

Также, практически с самого начала процесс исследования правовой культуры позволил выработать ряд методологических подходов в данном направлении (хотя на первых порах возникали определенные теоретические и методологические трудности, связанные, главным образом, с известной универсальностью понятия правовой культуры. [8, с. 151.]). Рассмотрим некоторые из упомянутых подходов.

1) *Аксиологический подход.* Данный подход предполагает рассмотрение правовой культуры, как развивающейся системы правовых ценностей, включающей: правосознание, правовую науку, законодательство, правопорядок, правовую деятельность. Упомянутые ценности, подчеркивают сторонники данного подхода, возникают в процессе развития общества и включают в себя последние достижения юриспруденции. Аксиологический подход рассматривает правовую культуру как один из критериев гуманизации человека и общества.[14, с. 14-16.] Кроме того, указанный подход дает возможность выявить специфику правовой культуры по сравнению с другими юридическими категориями, выражающуюся в том, что главными аспектами правовой культуры являются вопросы, связанные с исследованием проблем правового государства и гражданского общества.[4, с. 70.] Использование аксиологического подхода в исследовании правовой культуры предполагает также определенное обращение к философии, поскольку данная наука, как известно, изучает многие явления (в том, числе и культуру) в целом, а правовая культура, помимо всего прочего, является разновидностью культуры. Наконец аксиологический подход позволяет выявить четкую грань между правовой культурой, как общественным регулятором, с одной стороны, и этики, морали и нравственности – с другой, выполняющим функции такого же регулятора.[1,с. 108.]

2) *Функциональный подход.* Особенность этого подхода состоит в том, что он предусматривает уточнение и определение роли правовой культуры с точки зрения субъектов права. Главным критерием здесь выступает то обстоятельство, что правовая культура является составной частью высших правовых ценностей. Такой подход к правовой культуре помогает разглядеть ее как определенную совокупность всех элементов юридической надстройки, находящихся в постоянном изменении и развитии [13, с. 4.] Определение правовой культуры с точки зрения функционального подхода позволяет заметить, что первая очень сильно перекликается с развитостью социальных качеств субъектов права и ролью человеческого мышления в сфере правовой культуры.

3) *Деятельностный подход.* Особенность его состоит в том, что при его использовании внимание акцентируется на различных сторонах или характеристиках человеческой деятель-

ности. Правовая культура при таком подходе рассматривается в контексте культуры в целом, а поскольку последняя представляет собой нечто иное, как результаты человеческой деятельности, то в таком качестве должна выступать и культура правовая (т.е. быть плодом позитивного человеческого (в данном случае – духовного, творческого) труда). [2, с. 12-15.] Вышесказанное позволяет сторонникам деятельностного подхода определять правовую культуру как деятельность «такого качества, при котором наступает ее соответствие выработанным в правовой сфере ценностям, согласованность поведения с правовыми нормами, включая в себя использование, соблюдение и исполнение предписаний правовых норм, в результате чего происходит постоянное обогащение системы правовых культурных ценностей и дальнейшее гармоническое развитие самого человека».[9, с. 115.]

4) *Семиотическая концепция (Ю.М. Лотман и Б.А. Успенский)*. Она также, как и деятельностный подход, применяется, главным образом, для изучения культуры в целом. Данная концепция во многом представляет определенный синтез ценностного и деятельностного подходов. В данной концепции значительное внимание уделяется внешней стороне культуры (в том числе – правовой), сама же культура определяется как «непосредственную память коллектива, выражающуюся в определенной системе запретов и предписаний»[11, с. 87.].

Мы упомянули об основных подходах к изучению правовой культуры, выработанных на настоящее время представителями юридической и других наук. В этой связи, нельзя не отметить, что эти и иные концепции обусловили появление целого комплекса определений правовой культуры (на наш взгляд, иначе и быть не может, ибо множество определений рождает уже само по себе относительная универсальность данного понятия). Приведем некоторые из этих определений: 1) правовая среда обитания людей, совокупность текстов, когда-либо легитимированных как правовые, и механизм по их созданию, хранению и трансляции [12, с. 450]; 2) особый социальный механизм, с помощью которого обеспечивается в соответствии с достигнутым уровнем правового сознания производство, сохранение и передача правовых ценностей, информации, традиций, способствующих правомерному и социально активному поведению людей [15, с.16.]; 3) постоянно совершенствующийся процесс поступательного развития правовой действительности, совокупность достигнутых результатов в сфере права в целом [10, с. 37-38.]; 4) выражение государственно-правового опыта конкретных социальных общностей и индивидов в материальных и духовных процессах, продуктах жизнедеятельности, в навыках и ценностях, которые влияют на их юридически значимое поведение.[7, с. 13.]; 5) «более высокая и емкая форма правосознания» (А.Б. Венгеров) [5, с. 321.]

Таким образом, на сегодняшний день сложились очень благоприятные условия не только для глубокого и всестороннего изучения правовой культуры, но и проведения практической деятельности по ее формированию ее у граждан.

Литература

- 1.Агибалова Е.Н. Правовая культура в России на рубеже столетий (Обзор Всероссийской научно_теоретической конференции) // Государство и право. 2001. № 10. С. 108.
- 2.Аграновская Е.В. Правовая культура и обеспечение прав личности. М., 1998. С. 12—15.
- 3.Алешина, Е. А. Формирование правовой культуры в процессе юридического образования :Автореферат дисс. ...канд. юрид. наук.Ростов-на-Дону,2008. 29 с.
- 4.Боер В.М. Правовая информированность и формирование правовой культуры личности (вопросы теории): Дис. ... канд. юрид. наук. СПб., 1993. С. 70.
- 5.Венгеров А.Б. Теория государства и права: Учебник для юридических вузов. М.,2000. С. 321
- 6.Ершова Л.А. Правовая культура должностных лиц и пути ее формирования: Дис. ... канд. юрид. наук. М., 1991-С125.
- 7.Иванников И.А. Концепция правовой культуры // Правоведение. 1998. № 3. С. 13.
- 8.Ивлев Ю.В. Логика для юристов: Учебник для вузов. М., 2001. С. 151.

9. Кейзеров И.М. Политическая и правовая культура. М., 1983. С. 115.
10. Кожевников В.В. Профессиональная правовая культура как условие эффективности правоприменения в органах внутренних дел: Дисс. ... канд. юрид. наук. М., 1992. С. 37—38.
11. Лотман Ю.М., Успенский Б.А. О семиотическом механизме культуры // Лотман Ю.М. Семиосфера. СПб., 2000. С. 87.
12. Поляков А.В. Общая теория права: Феноменолого-коммуникативный подход. Курс лекций. 2-е изд., доп. СПб., 2003. С. 450
13. Сальников В.П. Социалистическая законность: правовая культура и эффективность. // Административно-правовые аспекты правового воспитания личного состава органов внутренних дел. Киев, 1984. С. 4
14. Сальников В.П. Правовая культура: теоретико-методологический аспект: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Л., 1990. С. 14—16.
15. Федорин В. П. Правовая культура как фактор укрепления социалистической законности (Теоретические вопросы): Дис. ... канд. юрид. наук. М., 1986. С. 16.

ФОРМЫ И МЕТОДЫ УРЕГУЛИРОВАНИЯ КОНФЛИКТА ИНТЕРЕСОВ В ОРГАНАХ И УЧРЕЖДЕНИЯХ ФСИН РОССИИ

Мельникова Н.А.

*доцент кафедры административно-правовых дисциплин
кандидат юридических наук,
Вологодский институт права и экономики ФСИН России*

Крижановский С.В.

*адъюнкт кафедры административно-правовых дисциплин
Вологодский институт права и экономики ФСИН России*

FORMS AND METHODS OF CONFLICT OF INTEREST IN THE ORGANS AND INSTITUTIONS OF THE FEDERAL PENITENTIARY SERVICE RUSSIAN

Melnikova N.A.

*assistant professor of administrative and legal disciplines, PhD,
Vologda Institute of Law and Economics FSIN Russia*

Kryzhanovsky S.V.

*associate chair of administrative and legal disciplines
Vologda Institute of Law and Economics FSIN Russia*

Аннотация

В статье освещаются вопросы реформирования уголовно-исполнительной системы в рамках реализации задач по повышению эффективности организации управленческой деятельности и противодействию коррупции. Рассмотрены формы и методы урегулирования конфликта интересов в органах и учреждениях ФСИН России. Дан анализ практики применения методов урегулирования конфликта интересов, проанализированы современные научные разработки.

Abstract

The article highlights the issues of reforming the penal system in the framework of the tasks to improve the efficiency of the organization of administrative activity and anti-corruption. Consider the form and methods of conflict of interest in the organs and institutions of the Federal Penitentiary Service of Russia. The analysis of the practice of the methods of conflict of interest, the development of modern scientific analyzes.

Ключевые слова: Реформирование уголовно-исполнительной системы России, ФСИН России, конфликт интересов, управление конфликтами интересов, методы убеждения, методы принуждения.

Keywords: Reforming the penal system of Russia, Russian Federal Penitentiary Service, a conflict of interest, management of conflicts of interest, persuasion, coercion

Реформирование уголовно-исполнительной системы России предполагает повышение эффективности управления и снижение уровня коррупциогенности в органах и учреждениях ФСИН России. В целях реализации данных задач в законодательство было введено понятие конфликт интересов. В широком понимании данное явление описывает ситуацию пересечения или несовместимости интересов различных субъектов. Похожие ситуации возникают каждый день. Это могут быть интересы физических, юридических лиц, общества, государств и т.д. Однако законодательство рассматривает конфликт интересов, на данный момент, исключительно в антикоррупционном аспекте, т.е. как конфликт интересов должностного лица с одной стороны и публичных интересов с другой, в связи с исполнением им своих профессиональных обязанностей. При этом следует отметить, что поскольку защита частных законных интересов в данном случае является обязанностью государства, их можно также рассматривать, как публичные интересы. Несмотря на мнение, поддерживаемое большинством авторов, что конфликт интересов несет в себе только негативную роль, представляется, что, с точки зрения совершенствования управления, конфликт интересов позволяет выявить недостатки в организации и пробелы в правовом регулировании управленческой деятельности ФСИН России.

ФСИН России является федеральным органом исполнительной власти, осуществляющим правоприменительные функции, функции по контролю и надзору в сфере исполнения уголовных наказаний в отношении осужденных, функции по содержанию лиц, подозреваемых либо обвиняемых в совершении преступлений, и подсудимых, находящихся под стражей, их охране и конвоированию, а также функции по контролю за поведением условно осужденных и осужденных, которым судом предоставлена отсрочка отбывания наказания [1].

Поскольку ФСИН России входит в структуру федеральных органов исполнительной власти [2], данному органу свойственны и все признаки реализации исполнительной власти. Деятельность уголовно-исполнительной системы в сфере урегулирования конфликта интересов, как и любой деятельности органов исполнительной власти присущи различные формы и методы. При этом конфликт интересов следует рассматривать не только с точки зрения урегулирования, но и предотвращения, иными словами как деятельность по управлению конфликтом интересов, включив туда такие направления как организацию деятельности по предотвращению (профилактике), выявлению, урегулированию конфликтов интересов в уголовно-исполнительной системе.

Традиционно [3, с. 344] в науке административного права выделяют следующие формы реализации исполнительной власти:

- правовые формы
- внеправовые формы

К правовым формам можно отнести деятельность по:

- разработке, принятию и опубликованию нормативных актов в сфере управления конфликтом интересов (правотворческую деятельность). На данный момент существует обширный перечень нормативных правовых актов (Федеральные законы, постановления Правительства РФ, указы Президента РФ). Следует отметить, что специального нормативного правового акта, регулирующего деятельность по урегулированию интересов во ФСИН России, нет, нормы включены в нормативные правовые акты, регулирующие организацию государственной службы, и в антикоррупционное законодательство.

- исполнению вышеуказанных нормативных правовых актов, издание индивидуальных актов управления, направленных на управление конфликтами интересов во ФСИН России. В данном случае примером такой деятельности являются приказы ФСИН России по управлению конфликтами интересов.

К внеправовым формам можно отнести:

- организационные действия (организация семинаров, конференций по управлению конфликтами интересов в ведомстве, организация внутриведомственных проверок, организация деятельности аттестационных комиссий ФСИН России, разработка методических рекомендаций, оказание практической помощи подчиненным подразделениям, проведение занятий с сотрудниками ФСИН России по служебной подготовке и т.д.)

- материально-технические мероприятия (размножение и рассылка материалов о случаях выявления конфликтов интересов в ведомстве, подготовка и обобщение статистических данных, содержащих информацию о деятельности по урегулированию конфликтов интересов и т.д.)

Следует отметить, что формы управленческой деятельности непосредственным образом связаны с методами государственного управления и выражаются через них. Основными (всеобщими) методами управления являются методы убеждения и методы принуждения.

К методам убеждения относятся такие методы как: проведение воспитательной работы с сотрудниками ФСИН России, обучение действиям по выявлению и урегулированию конфликта интересов, награждение сотрудников, не имеющих взысканий и т.д.

Методы принуждения это - рассмотрение на аттестационной комиссии (поскольку из рассмотренных нами случаев результатом стало привлечение 82 % рассмотренных сотрудников к дисциплинарной ответственности), проведение оперативно-розыскной деятельности, меры ответственности, установление ограничений и запретов и др.

Проведенные нами исследования практики применения методов принуждения как в управленческой деятельности ФСИН России в целом, так и в управлении конфликтами интересов в частности, применяются намного шире, чем меры убеждения. Так, 43 % опрошенных сотрудников ФСИН России отметили недостаточное применение такого метода, как метод морального поощрения, что ведет в свою очередь к представлению сотрудниками ФСИН России о своей службе, как мало перспективной и неэффективной. Часть респондентов отметили о слабо проводимой работе по обучению сотрудников ФСИН России действиям в ситуации конфликта интересов.

Изучение практики рассмотрения данных вопросов в заседаниях аттестационных комиссий показывает, что зачастую в органах и учреждениях ФСИН России применяются такие методы, как корректировка графика работы сотрудников либо учреждения, перевод в другое подразделение (в случае если в одном подразделении проходят службу сотрудники в родстве или свойстве).

Ряд авторов предлагает и другие методы управления конфликтами интересов на государственной службе. Так, Цыбикова А.А. предлагает введение подачи сведений о нематериальных интересах государственных служащих [4, с.16]. На наш взгляд такой подход нецелесообразен, поскольку круг нематериальных интересов работников ФСИН России, как любого человека, настолько широк, что приведет к затрате значительного времени на оформление и подачу таких сведений. Предлагается также введение обязательного предоставления сведений о доходах иных родственников (братьев, сестер, и т.д.), установление дополнительных запретов и ограничений и развитие уже существующих [5, с.20]. Введение служебных разоблачений, как основного метода управления конфликтами интересов [6, с. 25-26]. Полагаем, что все вышеперечисленные методы приведут к снижению эффективности организации управления ФСИН России, поскольку возникнет излишняя бюрократия, повысится число конфликтов, снизится привлекательность государственной службы и, как показывает практика, не уменьшится уровень коррупции.

Таким образом, вышеизложенное свидетельствует, что необходимо расширить применение методов убеждения, таких как: организация обучения, воспитательная работа, моральное поощрение. Также следует продолжить работу по устранению потенциально возможных ситуаций конфликтов интересов путем совершенствования законодательства в области управления конфликтами интересов на основании анализа имеющейся практики. Возможно также использование процедуры медиации [7], с привлечением стороннего специалиста в случаях возникновения существенных сложностей при определении наличия конфликта интересов и путей его урегулирования.

Список использованной литературы

1. Вопросы Федеральной службы исполнения наказаний: Указ Президента Рос. Федерации от 13 октября 2004 г. № 1314 (в ред. 21 декабря 2013 г.) // Рос. газ. 2004. 19 окт. № 230.
2. О структуре федеральных органов исполнительной власти: Указ Президента Рос. Федерации от 21 мая 2012 г. № 636 (в ред. от 12 мая 2014 г.) // Рос. газ. 2012. 22 мая. № 114.
3. См.: например, Бахрах Д. Н. Административное право России. Учебник для вузов. М., 2000. 640 с.; Административное право: учебник / под ред. Л. Л. Попова. М., 2005. 344 с. и т. д.
4. Цыбикова А.А. Формирование механизма управления конфликтами интересов на государственной гражданской службе: Автореф. дисс. ...канд. эконом. наук. - М., 2011. С.16.
5. Щеколдин С.Ю. Конфликт интересов в государственных служебных отношениях: материальные и процессуальные аспекты: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. - Воронеж, 2011. С.20.
6. Батищева М.А. Служебные разоблачение в системе государственной службы: Автореф. дисс. ... канд. соц. наук. – М., 2014 С. 25 -26.
7. Федеральный закон от 27.07.2010 г. (ред. от 23.07.2013 г.) «Об альтернативной процедуре урегулирования споров с участием посредника (процедуре медиации)» // Российская газета. 2010. 30 июня

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ПРАВOTBOPЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ

Мазуренко А.П.

*доктор юридических наук, доцент
зав. кафедрой теории и истории государства и права
Северо-Кавказский федеральный университет*

CURRENT PROBLEMS OF DEVELOPMENT LAWMAKIN POLICY

Mazurenko A.P.

*Doctor of Law, Associate Professor
the Head of the Chair of Theory
and History of State and Law
North-Caucasian Federal University*

Аннотация

Цель исследования – изучение актуальных проблем формирования современной правотворческой политики. Основным методом является сравнительный анализ различных точек зрения по поводу влияния данной разновидности правовой политики на оптимизацию правотворчества. В качестве результата исследования выступают авторские выводы о признаках и понятии рассматриваемого политико-правового феномена.

Abstract

The purpose of research - the study of actual problems of formation of the modern law-making policy. The main method is a comparative analysis of different points of view about the im-

fact of this species on the legal policy of optimization of lawmaking. As a result of the study are the author's conclusions about the characteristics and concepts of the political and legal phenomenon.

Ключевые слова: правотворческая политика, формирование, развитие, правотворчество, эффективность

Keywords: law-making policy, formation, development, law-making, efficiency

Формирование научно обоснованной правотворческой политики относится к числу актуальных проблем современной науки и практики. Это объясняется тем, что одной из характерных черт развития общества в постсоветский период стали масштабные преобразования во всех его сферах, вызвавшие появление новых тенденций, политико-правовых явлений и процессов, вследствие чего юридическая наука проявила заметный интерес к их исследованию. В частности, в эти годы, началась интенсивная разработка проблем правовой политики как нового и сложного по своей природе и структуре политико-правового феномена [1].

Обратим внимание, что именно в данный период пришло осознание того, что правовая политика, при всем многообразии характеристик и определений, понимается и воспринимается в обществе, прежде всего, как политика правотворческая [2, с. 180]. Несмотря на то, что ее базовую основу составляет политика правовая, исследуемое явление имеет свою самостоятельность и даже суверенность. Определяющим аргументом такого статуса правотворческой политики служит то, что, во-первых, она формируется и реализуется в наиболее важной сфере – *правовой*, устанавливая при этом ее нормативно-концептуальные основы. Во-вторых, такая политика оказывает мощное воздействие на *неюридические* сферы общества (экономическую, социальную и др.), где с помощью присущих ей средств и методов, способствует решению важнейших государственных задач.

Сформулированные в Конституции страны принципы, предоставили широкое поле для правотворческой деятельности, как на федеральном, так на региональном и муниципальном уровнях. Это породило весьма многообразную и противоречивую практику правотворческого процесса в центре и на местах, что свидетельствует об отсутствии скоординированной политики государства на столь важном направлении его правового развития. Такое состояние дел диктует необходимость изучения особенностей, выявления сущности и разработки основных направлений правотворческой политики в современном гражданском обществе.

Сказанное подтверждает, что правотворческая политика является одним из новых, перспективных направлений исследований общетеоретических вопросов правоведения. Но на сегодняшний день мы можем говорить о ней лишь в плане постановки проблемы. К сожалению, данная тема еще не нашла своего должного освещения в отечественной правовой науке. И хотя термин «правотворческая политика» можно встретить в юридической литературе, используется он подчас как сам собой разумеющийся, без глубокого теоретического обоснования его природы, особенностей и структуры. Достаточно сказать, что в науке до сих пор не выработано сколько-нибудь устойчивого определения интересующего нас понятия.

На наш взгляд, базовой (сущностной) основой формирования правотворческой политики является политика правовая. Похожей точки зрения придерживается и С.В. Поленина: «Такое положение не случайно, поскольку, будучи закрепленной в преамбулах, определениях и статьях законов и иных нормативных правовых актов, правовая политика приобретает наиболее ясную и доступную для широкого обозрения и ознакомления населением форму» [2, с. 181].

У данной точки зрения, касающиеся места и роли правотворческой политики в российской правовой действительности, есть оппоненты. Так, О.Ю. Рыбаков считает, что абсолютизировать, выделять ее в качестве самой главной формы реализации правовой политики вряд ли обоснованно. По его мнению, любые, самые правильные, справедливые, выверенные решения в области правотворчества останутся нереализованными в полной мере, если не будут подкреплены сильной политикой в области правоприменения [3, с. 9].

Думается, что с этим мнением трудно согласиться, поскольку правоприменительная практика в данном случае есть результат правотворческой политики, разработка концепции которой имеет важное теоретическое и практическое значение. На наш взгляд, правотворческая политика призвана создавать условия для эффективной правотворческой (в т.ч. законотворческой) деятельности, участвовать в определении ее стратегических целей и решении тактических задач.

Характеризуя специфику правотворческой политики, обратим внимание на то, что она отличается сложностью и многообразием структуры. Среди видов правотворческой политики можно выделить законотворческую и подзаконную (нормотворческую) политику, текущую и перспективную, позитивную и негативную правотворческую политику. Речь также может идти об отраслевой правотворческой политике и о правотворческой политике применительно к различным сферам деятельности либо в отношении тех или иных категорий граждан. Важным основанием классификации правотворческой политики является видовое деление в соответствии с уровнями ее организации, где можно выделить федеральную, региональную и муниципальную правотворческую политику. В зависимости от субъектного состава она может быть подразделена на правотворческую политику органов государства, санкционированную (делегированную) и правотворческую политику, осуществляемую с непосредственным участием населения.

Как видим, система субъектов правотворческой политики включает большой круг участников. Однако их перечень можно считать открытым, поскольку в новых российских условиях, влияя на формирование данной политики, участвовать в ее реализации могут и иные субъекты, помимо перечисленных выше.

Исходные принципы правотворческой политики, общие перспективы, основные направления и стратегия развития законодательства в концептуальном виде закреплены в Конституции страны. Вместе с тем, помимо конституционных, правотворческая политика, на наш взгляд, должна базироваться на таких специфических принципах, как научная обоснованность, системность, предсказуемость и планомерность [4, с. 70-80]. Казалось бы, эти принципы совпадают с основными принципами правотворчества. Однако по отношению к правотворческой политике, они имеют свою направленность, поскольку предвосхищают и опосредуют деятельность по непосредственному формированию новых норм права. Специфика этих принципов для правотворческой политики заключается также в том, что здесь они применяются комплексно, в объективном единстве, без чего невозможно обеспечить эффективность их воздействия. Для нее они особо значимы именно потому, что взаимосвязаны и взаимообусловлены. Только применяемые вместе, данные принципы дают эффект, обеспечивают принятие целесообразных, легитимных, научно обоснованных законов и иных правовых актов. Отступление от них ведет к произвольным и ошибочным решениям, излишним затратам труда, времени, энергии правотворцев, снижению эффективности правового регулирования.

Из сказанного вытекает, что четкая, целостная и последовательная правотворческая политика есть необходимая предпосылка эффективности законодательной и иной правотворческой деятельности, основной целью которой должно быть решение социальных, экономических, политических и иных задач на различных уровнях правового регулирования. Для того, чтобы указанная цель могла претворяться в жизнь, нужно, чтобы не только правотворческая деятельность, но и положенная в ее основу правотворческая политика формировались путем выявления существенных потребностей в правовой регламентации определенных областей общественных отношений в интересах населения всей страны, входящих в Федерацию субъектов и муниципальных образований, а также при условии органичного, непротиворечивого вхождения данного закона или иного правового акта в систему законодательства [2, с. 182].

Как верно отмечается в литературе, правотворчество включает в себя ряд ступеней, этапов, звеньев и протекает под воздействием множества факторов социальной действительности, которые в своей совокупности и диалектическом сочетании определяют сущность той

или иной правовой нормы, ее содержание и форму, ее положение в системе, отрасли и институте права, ее назначение и роль в жизни общества [5, с. 90, 178-189]. Думается, что правотворческую политику, безусловно, следует считать одним из таких определяющих факторов.

Предпринятый краткий анализ показывает, что современная правотворческая политика явление сложное и неоднозначное. Основанная на правотворческой деятельности, она направлена на упорядочение этой деятельности и всестороннее совершенствование системы права. Залогом ее эффективности является то, что она использует в данном процессе инструменты правовой политики, составной частью, основным видом которой является. В то же время самостоятельность правотворческой политики подтверждается наличием отличительных признаков, позволяющих отграничить ее от других видов правовой политики. К числу таких признаков можно отнести следующие:

1) выступает как единый политико-правовой фактор правотворческой деятельности, основывается на ней и непосредственно воздействует на процессы создания и совершенствования системы права;

2) характеризуется многосубъектностью: в ее формировании и осуществлении принимают участие депутаты и работники аппаратов представительных органов власти, все без исключения субъекты права законодательной инициативы, представители научных организаций, различные институты гражданского общества, рядовые граждане и т.д.;

3) отличается многоуровневостью: осуществляется на различных ступенях (уровнях) государственной и общественной организации (федеральном, региональном, муниципальном);

4) базируется на требовании обязательного использования научного потенциала в ходе законоподготовительных работ и процессе принятия правотворческих решений;

5) использует инструменты прогнозирования и планирования, основывающиеся на проведении социологических исследований, мониторинге действующего законодательства и правоприменительной практики, сравнительно-правовых исследованиях, правовом моделировании и др. научно обоснованных методах;

6) носит системный характер, заключающийся в стремлении к созданию взаимосогласованного, беспробельного и целостного законодательства;

7) является одновременно стратегией и тактикой в сфере правотворчества.

Таким образом, под правотворческой политикой следует понимать *особое явление политико-правовой действительности, выражающееся в научно обоснованной, планомерной и системной деятельности государственных органов и негосударственных структур, направленной на определение стратегии и тактики правотворчества, осуществляемой на различных уровнях правового регулирования в целях обеспечения необходимых условий для создания непротиворечивой и целостной системы права.*

Предложенное определение отражает идеальную модель рассматриваемого феномена и потому не позволяет забывать о многочисленных проблемах современной правотворческой политики, которые возникают в процессе ее развития, что, в свою очередь, требует соответствующих усилий со стороны научного сообщества по их дальнейшей теоретической разработке.

Список использованной литературы

1. Алексеев С.С. Основы правовой политики в России: Курс лекций. М., 1995; Исаков Н.В. Правовая политика современной России: проблемы теории и практики: Дис. ... докт. юрид. наук. Ростов-на-Дону, 2004; Мазуренко А.П., Титенко Ю.А. Правовая политика и правовое развитие общества / Под ред. А.В. Малько. М., 2007 и др.

2. Поленина С.В. Правотворческая политика // Российская правовая политика: курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. М., 2003.

3. Рыбаков О.Ю. Формы реализации правовой политики // Правовая политика и правовая жизнь. 2003. № 2.

4. Исаков Н.В., Мазуренко А.П. Правотворческая политика: общетеоретический аспект / Под ред. А.В. Малько. М.-Мин.Воды, 2005.
5. Керимов Д.А. Философские проблемы права. М., 1972.

К КОНСТИТУЦИОННОЙ ХАРАКТЕРИСТИКЕ ГОСУДАРСТВА КАЗАХСТАН

Сайтбеков А.М.
*к.ю.н., доцент,
докторант НАН КР*

TO THE CONSTITUTIONAL DESCRIPTION OF THE KAZAKHSTAN STATE

Saitbekov A.M.
*c.l.s., docent,
Doctoral of NAS RK*

Аннотация

В статье, на основе компаративного метода, исследуются вопросы регламентации некоторых конституционных положений Республики Казахстан и Кыргызской Республики. В частности, выдвигается и доказывается тезис о том, что конституционное закрепление этих республик в качестве демократических государств основано на принципе народовластия. Автором, на основе анализа положений Конституций двух государств, раскрывается сущностное содержание данного принципа, воспроизводятся базовые постулаты конституций Республики Казахстан и Кыргызской Республики, закрепляющие принцип народовластия.

Abstract

The article, based on the comparative method, studies the issues of regulation of certain constitutional cases of the Republic of Kazakhstan and the Kyrgyz Republic. Particularly, article proves the thesis of constitutional recognition these republics as a democratic state, based on the principle of democracy. The author based on the analysis of Constitutions cases of two states, reveals the essential content of this principle, and presents the basic postulates of Constitution of the Republic of Kazakhstan and the Kyrgyz Republic, confirming the principle of democracy.

Ключевые слова: сравнительная характеристика Конституций Республики Казахстан и Кыргызской Республики, демократический принцип, народовластие.

Keywords: Comparative characteristics of Constitutions of the Republic of Kazakhstan and the Kyrgyz Republic, democratic principle, democracy.

Статья 1 Конституции Республики Казахстан гласит: «Республика Казахстан утверждает себя демократическим, светским, правовым и социальным государством, высшими ценностями которого являются человек, его жизнь, права и свободы» [1].

Как видим, Основной закон Казахстана исходит из признания Республики в качестве демократического государства.

При этом следует подчеркнуть, что Конституция Республики Казахстан в данной характеристике государства употребляет слово «утверждает», в отличие от Основного закона Кыргызской Республики, в котором использовано слово «является». Так, в статье 1 Конституции Кыргызской Республики записано, что «Кыргызская Республика (Кыргызстан) является суверенным, демократическим, правовым, светским, унитарным, социальным государством» [2].

Несмотря на кажущееся, на первый взгляд, сходство качественных характеристик обоих государств, тем не менее, суть их формулировок существенно различается.

В этом контексте Г.С. Сапаргалиев совершенно точно отмечал о том, что здесь, имеется в виду в положениях Конституции Республики Казахстан, содержатся два основополагаю-

щих начала. Во-первых, используя слово «утверждает», а не слово «является» Основной закон подчеркивает, что Республика Казахстан находится на определенном этапе развития государства. Во-вторых, Республика Казахстан будет развиваться именно по пути демократического, светского, правового и социального государства [3, С. 17].

Аналогична позиция и другого казахстанского ученого С.Н. Сабикинова. Данное конституционное положение, по мнению автора, свидетельствует о длительном эволюционном пути развития и соответственно ориентирует Казахстан на долгосрочность развития государства [3, С. 18].

Между тем, конституционное признание этих республик в качестве демократического государства, на наш взгляд, основано на принципе народовластия, сущностное содержание которого заключается в том, что единственным источником власти в государстве и ее социальной базой выступает народ.

Вполне очевидно, именно поэтому определение данных республик как демократических, во-первых, раскрывается в конституционных положениях, закрепляющих принцип народовластия. В Конституции Республики Казахстан данный принцип закреплен в статье 3 («Единственным источником государственной власти является народ. Народ осуществляет власть непосредственно через республиканский референдум и свободные выборы, а также делегирует осуществление своей власти государственным органам»), в Конституции Кыргызской Республики – в статье 2 («Народ Кыргызстана является носителем суверенитета и единственным источником государственной власти в Кыргызской Республике. Народ Кыргызстана осуществляет свою власть непосредственно на выборах и референдумах, а также через систему государственных органов и органов местного самоуправления на основе настоящей Конституции и законов»).

По справедливому мнению Г.С. Сапаргалиева, «признание народа Казахстана единственным источником государственной власти означает, во-первых, что государство, его органы формируются по воле народа. Народ непосредственно избирает Президента Республики. Народ непосредственно или через своих представителей избирает Парламент Республики, местные представительные органы–маслихаты. Во-вторых, в основе развивающегося, действующего национального права Казахстана лежит государственная воля народа Казахстана. Приняв на республиканском референдуме 30 августа 1995 года Конституцию, народ Казахстана заложил конституционную основу нового национального права, определил форму государственного устройства и форму правления, структуру ветвей государственной власти, весь механизм государства, демократические принципы организации и деятельности» [3, С. 17].

Во-вторых, демократический характер Казахстана и Кыргызстана проявляется в конституционном признании их республикой, которая, по определению, предполагает выборность высших органов государственной власти, а также органов местного самоуправления.

Понятия «республика», «республиканская форма правления», как отмечалось в предыдущем разделе, характеризует государство, в котором высшие органы государственной власти избираются непосредственно народом или формируются общенациональными представительными учреждениями, то есть парламентами. Безусловно, такой подход к формированию органов государственной власти, а также органов местного самоуправления предполагает периодические выборы, обусловленные срочностью их полномочий, и демократические процедуры принятия решений [4].

Определяя форму правления государства Казахстан как Республику, авторы научно-практического комментария Конституции Республики Казахстан пишут, что «государственная власть в Республике осуществляется избранными народом или назначенными демократическим путем высшими и местными представительными и исполнительными органами и органами местного самоуправления» [3, С. 13].

Кроме того, конституции обеих республик объявляют выборы свободными. Так, согласно части 4 статьи 2 Конституции Кыргызской Республики, выборы являются свободными

ми. При этом выборы депутатов Жогорку Кенеша, Президента, депутатов представительных органов местного самоуправления проводятся на основе всеобщего равного и прямого избирательного права при тайном голосовании.

В соответствии с пунктом 2 статьи 3 Конституции Республики Казахстан на свободных выборах граждане избирают Президента Республики, депутатов Мажилиса Парламента, депутатов маслихатов.

В-третьих, демократический характер данных государств проявляется в конституционном признании приоритета прав и свобод человека, а также в том, что граждане равноправны и обладают широкими правами и свободами [5].

Согласно пункту 1 статьи 1 Конституции Республики Казахстан, человек, его жизнь, права и свободы являются высшими ценностями казахстанского государства.

Данное конституционное положение обязывает государство постоянно заботиться о человеке, создавать все зависящие от него условия для того, чтобы человек в Казахстане мог достойно жить, чтобы государство принимало меры для охраны здоровья человека, защищало его жизнь [3, С. 13].

Более того, Конституция утверждает, что права и свободы человека:

принадлежат каждому от рождения;

признаются абсолютными и неотчуждаемыми;

определяют содержание и применение законов и иных нормативных правовых актов (п. 2 ст. 12 Конституции РК).

Конституция Кыргызской Республики также содержит аналогичные положения. Так, так, согласно части 1 статьи 16 Основного закона, в Кыргызстане:

- права и свободы человека неотчуждаемы;

- права и свободы человека принадлежат каждому от рождения;

- права и свободы человека являются высшей ценностью;

- права и свободы человека действуют непосредственно;

- права и свободы человека определяют смысл и содержание деятельности законодательной, исполнительной власти и органов местного самоуправления.

В-четвертых, закрепление в конституциях демократических процедур и методов принятия решений по наиболее важным вопросам государственной и общественной жизни также свидетельствует о характере данных республик. Так, в пункте 2 статьи 1 Конституции Республики Казахстан решение наиболее важных вопросов государственной жизни демократическими методами, включая голосование на республиканском референдуме или в Парламенте, определено в качестве одного из основополагающих принципов деятельности Казахстана.

Кроме этого, в соответствии с пунктом 1 статьи 33 Конституции, граждане Республики Казахстан имеют право:

-участвовать в управлении делами государства непосредственно;

-участвовать в управлении делами государства через своих представителей;

-обращаться лично в государственные органы и органы местного самоуправления;

-направлять индивидуальные и коллективные обращения в государственные органы и органы местного самоуправления.

В данном ключе важнейшими правами гражданина Республики Казахстан являются права:

-избирать в государственные органы и органы местного самоуправления;

-избираться (быть избранным) в государственные органы и органы местного самоуправления;

-участвовать в республиканском референдуме (п. 2 ст. 33 Конституции РК).

Конституция Кыргызской Республики в данном аспекте в части 3 статьи 2 устанавливает, что законы и иные важные вопросы государственного значения могут выноситься на всенародное голосование.

Гражданин Кыргызской Республики имеет права:

- избирать в органы государственной власти и органы местного самоуправления;
- быть избранным в органы государственной власти и органы местного самоуправления;
- участвовать в обсуждении и принятии законов и решений республиканского и местного значения;
- участвовать в референдуме (ч. 1 ст. 52 Конституции КР).

Более того, в отличие от Конституции Республики Казахстан, Основной закон Кыргызской Республики в части 2 статьи 52 закрепляет право граждан проводить народные курултай по вопросам, которые имеют государственное и общественное значение.

В-пятых, основные законы обеих республик закрепляют политический плюрализм.

Справедливо замечено, что принцип политического плюрализма обуславливает формирование и организацию деятельности политических институтов, особенно представительных по своей форме и содержанию, на основе принципов политического многообразия и многопартийности. В то же время, реализация данного принципа «обязывает государство создавать условия для представительства различных социальных групп, определенных законом, в государственных органах и органах местного самоуправления, в том числе на уровне принятия решений. В данном случае речь идет о создании реальных условий для непосредственного участия в управлении государством и обществом различных политических институтов, в том числе политических партий» [6].

Поэтому политический плюрализм правомерно считается одним из показателей демократического государства [7].

С точки зрения Ж.М. Джаманкулова, признание и государственная гарантия политического многообразия в качестве основ конституционного строя была встроена в политико-правовую концепцию Конституции еще в 1993 г. [8, С. 81-82]

Итак, в Республике Казахстан, согласно пункту 1 статьи 5 Конституции, признается идеологическое и политическое многообразие.

В части 1 статьи 4 Конституции Кыргызской Республики также записано, что в Кыргызстане признается политическое многообразие и многопартийность.

Принцип политического многообразия, как справедливо замечено в научной литературе, порождает политический плюрализм. По смыслу вышеуказанных конституционных норм политическое многообразие проявляется не только в существовании многопартийной системы в казахстанском либо кыргызстанском обществе, но также и в политическом плюрализме при принятии органами государственной власти и местного самоуправления политических, законодательных, управленческих и иных решений [9].

Признание принципа политического плюрализма обуславливает также наличие конституционных положений о праве граждан на свободу объединений, о политических партиях и иных общественных объединениях.

Такие положения мы находим в основных законах Казахстана и Кыргызстана.

Анализ соответствующих положений конституций Республики Казахстан и Кыргызской Республики показывает, что в них, во-первых, признаются политическое многообразие и многопартийность, составляющие основу политического плюрализма (соответственно статьи 5 и 4).

Во-вторых, гражданам этих республик их основными законами гарантируются:

- право на свободу объединений (соответственно статьи 23 и 35);
- право на свободу слова, на свободу мысли, на свободу выражения своего мнения (соответственно статьи 20 и 31).

В-третьих, конституции регулируют основные принципы организации и деятельности политических партий. Так, согласно статье 4 Конституции Кыргызской Республики, политические партии могут создаваться гражданами на основе свободного волеизъявления и общности интересов для реализации и защиты своих прав и свобод, удовлетворения политических и иных интересов. Социальное назначение политических партий, как следует из конституционных положений, заключается в содействии выражению политического волеизъяв-

ления граждан, в участии в выборах Президента, депутатов парламента и соответствующих органов местного самоуправления.

Вместе с тем, Основной закон Кыргызской Республики запрещает:

-слияние государственных, муниципальных и партийных институтов; образование и деятельность партийных организаций в государственных и муниципальных учреждениях и организациях; осуществление государственными и муниципальными служащими партийной работы, за исключением случаев, когда такая работа осуществляется вне служебной деятельности;

-членство военнослужащих, сотрудников правоохранительных органов и судей в политических партиях, их выступления в поддержку какой-либо политической партии;

-создание политических партий на религиозной, этнической основе, преследование религиозными объединениями политических целей;

-создание объединениями граждан военизированных формирований;

-деятельность политических партий, общественных и религиозных объединений, их представительств и филиалов, преследующих политические цели, действия которых направлены на насильственное изменение конституционного строя, подрыв национальной безопасности, разжигание социальной, расовой, межнациональной, межэтнической и религиозной вражды.

Список использованной литературы

1. Конституция Республики Казахстан. Принята 30 августа 1995 г. // Казахстанская правда, 1995;

2. Конституция Кыргызской Республики. Принята 27 июня 2010 г. // Эркинтоо, 2010;

3. Конституция Республики Казахстан. Научно-практический комментарий. – Алматы: Раритет, 2015. – 400 с.;

4. Арабаев А.А., Арабаев Р.А. Кыргыз Республикасынын Конституциялык укугу: Жалпы жана Өзгөчө бөлүктөрү: Окуу китеби. – Бишкек: КУУ, Юрид. ин-т, Кырг.-Рос. билим берүү академ., 2014;

5. Раздел II, ст. ст. 10-39 Конституции Республики Казахстан и Раздел II, ст. ст. 16-59 Конституции Кыргызской Республики;

6. Арабаева А.А. Депутатские объединения в Жогорку Кенеше Кыргызской Республики: политико-правовой анализ: дис. ... канд. полит. наук. – Бишкек, 2011;

7. Джаныбекова З.А. «Политический плюрализм: становление и развитие в Кыргызстане»: Дис. ...канд. полит. наук. – Бишкек, 2006;

8. Джаманкулов Ж.М. Конституция Кыргызской Республики 1993 года: Возрождение суверенного государства. – Бишкек: ДА МИД КР, 2009;

9. Арабаева А. Политические партии, Парламент, депутатские объединения / Под ред. д.и.н., профессора А.А. Акунова. – Бишкек: Право и политика, 2010.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

ФОРМИРОВАНИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ КАК ПРОБЛЕМА ЧАСТНОЙ МЕТОДИКИ

Абрамов А.В.

*доктор педагогических наук, профессор
Нижевартовский государственный университет, Россия*

PARTICULAR FORMING RESEARCH COMPETENCE OF PROSPECTIVE TEACHER AS A PROBLEM OF METHODOLOGY

Abramov A.

*Professor, Doctor of Education
Nizhnevartovsk State University, Russia*

Аннотация

Формирование исследовательской компетенции студента высшего учебного является одной из актуальных проблем педагогики высшей школы. Автор утверждает, что преподавание специальных дисциплин не достаточно активно ориентировано на решение данной проблемы. Целью исследования является обоснование возможности и необходимости введение в частную методику преподавания специальных дисциплин вопросов формирования исследовательской компетенции. Определены основные пути достижения данной цели с использованием теорий: цели в образовании; научных понятий; педагогических задач; поэтапного формирования умственных действий.

Abstract

Formation of research competence of a student of higher education is one of the urgent problems of pedagogy of higher school. The author argues that the teaching of special subjects are not sufficiently focused on solving this problem. The aim of the study is to validate the possibility and necessity of introducing a private method of teaching the issues of formation of research competence. Main ways of achieving this goal using theories: aims in education; scientific concepts; teaching objectives; the gradual formation of mental actions.

Ключевые слова: исследовательская компетенция, частная методика, проблема.

Keywords: research competence, private methods, the problem.

Федеральные государственные стандарты высшего профессионального образования основаны на новой парадигме, основанной на компетентностном подходе. Как все новое, данная парадигма нуждается в совершенствовании и уточнении. В настоящей работе исследуется проблема формирования исследовательских компетенций (ИК) студентов, обучающихся по направлениям педагогического образования. Условно можно выделить три составляющие процесса формирования ИК будущих учителей.

Первая составляющая - обучение студентов методологии научного исследования при изучении дисциплин, целью которых является концентрированное формирование ИК. К таким дисциплинам относятся: «Методология и методы научного исследования», «Методика подготовки выпускной квалификационной работы», и т.п. Первая составляющая посвящена в основном учебным вопросам исследовательской деятельности, к которым относятся изучение терминологического аппарата, основные определения, методы исследования, оформление результатов исследования и т.д. Первая составляющая имеет ознакомительный характер. При этом используются соответствующие учебные пособия и готовая научная продукция (диссертации, научные публикации и т.д.).

Вторая составляющая – непосредственно связана с научной деятельностью, направленной на получение нового результата. Ко второй составляющей относятся такие виды работ как написание курсовой и выпускной квалификационной работы, выполнения научного исследования под руководством преподавателя кафедры или научного сотрудника лаборатории, дисциплина «Научно исследовательская практика».

Как показывает опыт, описанный в научной литературе последних лет, перечисленных составляющих недостаточно.

Третья составляющая - формирование ИК в процессе обучения специальным дисциплинам учебного плана, которые непосредственно не относятся к научной работе. На наш взгляд, к этому процессу следует более широко использовать возможности специальных дисциплин. В настоящее время их изучение направлено на формирование знаний, умений, владению предметных специальных компетенций. Формирование ИК студентов либо не осуществляется, либо происходит бессистемно и эпизодически. Особенно это относится к первым курсам подготовки бакалавров. Данная составляющая носит ознакомительный характер.

Цель нашего исследования - обосновать возможность и необходимость введение в частную методику преподавания специальных дисциплин вопросов комбинированного подхода к целеустремленному формированию ИК.

Модель комбинированного подхода к целеустремленному формированию компетенций частично представлена в работах [1] и [2]. Исследование и реализация компетенций в логике модели комбинированного подхода на практике основана на следующих соображениях. Компетенция может быть рассмотрена: как цель обучения и как научное понятие. Она может изучаться с точки зрения теории педагогических задач и теории поэтапного формирования умственных действий. Комбинированный подход предполагает сочетание перечисленных учений.

Формирование ИК процесс трудоемкий и сложный. Это признают далеко не все научно-педагогические работники. Тем не менее в стандартах педагогического образования "...наибольшую трудность ... представляет соотнесение формулировок компетенций и результатов обучения по отдельным позициям учебного плана, иными словами, - разделение ("расшивка") компетенций на конкретные знания, умения и навыки (владения)" [4]. В последние годы происходят интенсивные поиски путей решения проблемы формирования компетенций. Например учеными Ассоциации классических университетов России разработаны карты компетенций, содержащих их основные характеристики (знать, уметь, владеть). В работе [5] Зданович О.В. и Багачук А.В. разрабатывается так называемая структурно-содержательная модель исследовательской компетенции будущего учителя математики. Ее авторы устанавливают соответствие исследовательской компетенции студента с результатами освоения основной образовательной программы. В работе [3] Берсеновой О.В. совершенствование ИК осуществляется с применением компетентностно ориентированных задач. В некоторых публикациях (см. например [6]) условием развития методической компетенции считается специальным образом организованная образовательная среда вуза.

Частная методика исследует закономерности обучения конкретной дисциплине по следующим основным направлениям: содержание образования по предмету, деятельность преподавателя и деятельность студента. Внесение элементов ИК качественно обогащает данные направления. А именно:

- 1) часть содержания предмета должно носить исследовательский характер.
- 2) преподаватель становится не только инициатором нахождения путей для достижения стратегических и тактических целей обучения, но и исследователем.
- 3) студент наряду с изучением предметного учебного материала и способов его освоения (содержания образования) приобретает навыки исследовательской деятельности.

Отметим основные принципы на основе которых осуществляется введение элементов исследования в частную методику преподавания предмета. Эти принципы "цементируют" перечисленные выше направления.

• *Принцип научности* заключается в соответствии между методами формирования ИК, современным состоянием соответствующей науки и методикой преподавания предмета.

• *Принцип систематичности и последовательности* предполагает формирование компонентов ИК на разных уровнях сложности в их диалектической взаимосвязи и последовательности. Он предполагает постепенное усложнение исследовательских заданий: от простых к сложным.

• *Принцип сознательности* означает осмысление содержания и объема компетенции как условия успешности будущей профессиональной.

• *Принцип активности* предполагает готовность к целеустремленным действиям, как преподавателей, так и студентов в формировании ИК.

Определим пути решения задачи введения ИК в учебный процесс. Обогащение содержания частной методики преподавания предмета ИК предполагает следующее:

• Определение места ИК в системе учебных дисциплин направления подготовки бакалавра или магистра.

• Подбор многоуровневых компетентностно ориентированных заданий исследовательского характера [3].

• Определение содержания и объема ИК как научного понятия.

• Соотнесение (подчинение) практической цели формирования ИК целям изучения дисциплины.

• Выбор адекватных методов и организации формирования ИК в соответствии с целями изучения дисциплины.

• Пересмотр содержания учебно-методического комплекса с точки зрения содержания ИК.

Выводы и предложения. Предложенные пути формирования ИК достаточно эффективно применяются в организации учебного процесса по ряду дисциплин в Нижневартковском государственном университете. Опыт показывает, что разработка и внедрение формирования ИК на ранних этапах обучения (1-2 курсы) способствует восприятию студентами учебного материала первых двух составляющих, отмеченных в начале статьи.

Список использованной литературы

1. Абрамов А.В. Комбинированный подход к формированию компетенции у студента высшего учебного заведения // *London Review of Education and Science*, 2015, № 2 (18), (July-December). Volume 7. Imperial College Press, 2015. – 861 p. – P. 437-441.

2. Абрамов А.В. Компетенция как понятие // Международная научно-практическая конференция «Развитие науки в 21 веке». Харьков: научно-информационный центр «Знание», 2015. –С.133-135.

3. Берсенева О.В. Компетентностно ориентированные задачи как средство совершенствования исследовательских компетенций будущих учителей математики // Интернет-журнал "Мир науки" 2015 №3. [http:// mir-nauki/ com/PDF/52PDMN315/pdf](http://mir-nauki.com/PDF/52PDMN315/pdf) (доступ свободный). Загл. с экрана. (Дата обращения: 10.03.2016).

4. Елина Е.Г., Ковтун Е.Н., Родионова С.Е. Компетенции и результаты обучения: логика представления в образовательных программах// *Высшее образование в России*. 2015. №1. С. 10-19.

5. Зданович О.В., Багачук А.В. Структурно-содержательная модель исследовательской компетенции студента – будущего учителя математики // *Современные проблемы науки и образования*. – 2014. – № 2.;URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=12378> (дата обращения: 09.03.2016).

6. Сотникова О.А., Волкова О.А. Образовательная среда - фундаментальное условие методической компетентности преподавателя // *Высшее образование в России*, 2015. №8. С.112-117.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДО ЗНО З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Бутурлим Т.І.

*канд. пед. наук, учитель вищої категорії
Ніжинського обласного педагогічного ліцею
Чернігівської обласної ради*

RESEARCH OF PECULIARITIES OF COPING-STRATEGIES USAGE IN THE PROCESS OF SENIOR STUDENTS TRAINING FOR GENERAL INDEPENDENT TESTING IN UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE: GENDER ASPECT

Buturlym T.I.

*candidate of pedagogic sciences
teacher of Nizhyn Region Pedagogical lyceum
of Chernihiv Region Advice*

Анотація

У статті представлено результати дослідження учнів 11 класу щодо використання ними копінг-стратегій у процесі підготовки до ЗНО з української мови та літератури. Визначено позитивний вплив авторської педагогічної технології, простежено динаміку особистісних якостей старшокласників. Проаналізовано гендерний аспект даної проблеми.

Abstract

The article represents the results of 11 form students as for their usage of coping-strategies in the process of training for Independent General Testing in Ukrainian language and Literature. Positive influence of author's pedagogic technology is determined, dynamics of senior students' personal skills is observed. Gender aspect of given problem is analysed.

Ключові слова: копінг-стратегії, підготовка до ЗНО з української мови та літератури, старшокласники, гендер.

Keywords: coping-strategies, training for Independent General Testing in Ukrainian language and Literature, senior students, gender.

Перехідною ланкою між повною загальною середньою та вищою освітою є зовнішнє незалежне оцінювання, що забезпечує конституційні права громадян на рівний доступ до якісної освіти, сприяє інтеграції України в європейський освітній простір. У статті 45 Закону України «Про вищу освіту» (2014) ЗНО визначається як оцінювання результатів навчання, здобутих на певному освітньому рівні. Успішне його складання є показником ґрунтовності знань, необхідного рівня вмінь і навичок, а також здатності ефективно керувати загальноемоційним станом, зокрема конструктивно долати стресову ситуацію. Переживання під час складання іспиту призводить до дезорганізації інтелектуальної діяльності, зниження працездатності, концентрації уваги, упевненості в собі. Тому актуалізується необхідність у формуванні психологічної готовності старшокласників до складання ЗНО, зокрема розвиток стресостійкості, асертивності, мобільності, здатності мислити позитивно. Одним із засобів такої підготовки є *копінг-стратегії*, що є в центрі уваги досліджень А. Бандури, С. Гобфолла, М. Зомерфільда, Р. Лазаруса, М. Маковський, Р. Нево, С. Фолкмана, Р. Шварцера та ін.

Із метою визначення особливостей впливу ЗНО з української мови та літератури на характер копіngu ліцеїстів серед учнів 11 класу Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради було проведено *опитування* за розробленою нами анкетною. Опи-

тувальник включає наступні питання: Які асоціації у Вас виникають зі словом «ЗНО з української мови та літератури»? Що Ви відчували напередодні ЗНО з української мови та літератури? Що Ви відчули після складання ЗНО з української мови та літератури? Які методи подолання негативних емоцій Ви використовували в процесі підготовки до ЗНО з української мови та літератури? Що ви зробили б, якби Вам дали можливість повторно скласти ЗНО з української мови та літератури? Який висновок щодо стресостійкості Ви зробили після складання ЗНО з української мови та літератури? Тобто створена нами анкета передбачала виявлення асоціацій із ЗНО з української мови та літератури, аналіз відчуттів напередодні та після складання екзамену, окреслення методів подолання негативних емоцій у процесі підготовки до нього, проектування можливих дій та відчуттів у ситуації уявної переекзаменації, уміння формулювати конструктивні висновки після стресової ситуації.

Гіпотеза: рівень стресостійкості досліджуваних залежить від характеру сприйняття ЗНО з української мови та літератури, здатності контролювати емоції, уміння використовувати технологію позитивного мислення.

Як показали результати дослідження 89 респондентів (20 хлопців (22,5%), 69 дівчат (77,5%)), *ЗНО з української мови та літератури* в переважній більшості респондентів *асоціюється з негативними емоціями* («страх» (10,1%), «жах» (8,4%), «переживання» (5,0%), «сльози» (4,2%), «знервованість» (3,4%) тощо). Проте, на думку 7,6% досліджуваних, цей екзамен є перевіркою знань, умінь, навичок з української мови та літератури, перехідною ланкою від повної середньої до вищої освіти. Але 5,9% учнів не змогли чітко означити свої асоціації.

Результати анкетування показали, що ліцеїсти, зокрема дівчата, *напередодні складання ЗНО з української мови та літератури* переважно *відчували негативні емоції*: «страх» (29,7%), «хвилювання» (12,6%), «тривогу» (4,5%), «відчай» (3,6%), «стрес» (3,6%), «думки про смерть» (2,7%), «розгубленість» (1,8%), «голод» (1,8%), «байдужість» (1,8%), «безвихідь» (1,8%), «знервованість» (1,8%), «утому» (1,8%), «душевний біль» (0,9%), «напругу» (0,9%), «роздратованість» (0,9%). Це свідчить про те, що досліджувані переживали стресову ситуацію, що негативно позначилася на самопочутті, цілеспрямованості, упевненості, пізнавальній активності. Лише 7,2% ліцеїстів сприйняли екзамен як черговий етап у своєму житті: відчували спокій (5,4%), підтримку рідних (0,9%), користувалися позитивними афірмаціями (0,9%). Це вказує на те, що вони здатні долати стресову ситуацію, використовуючи ефективні копінг-стратегії.

Після складання ЗНО з української мови та літератури, за результатами анкетування, *загальноемоційний стан* 52,0% ліцеїстів значно *покращився*, зокрема в дівчат: полегшення відчули 36,3% досліджуваних, щастя – 9,8%, спокій – 5,9%. Решта опитуваних після пережитої стресової ситуації ідентифікували свій емоційний стан як агресивної, знервованої особистості, що боїться дивитися в майбутнє («хвилювання» – 11,8%, «розчарування» – 9,8%, «страх» – 8,8%, «відчай» – 5,9%, «утома» – 2,9%, «невпевненість» – 2,0%, «незворотність часу» – 2,0%, «шлях до армії» – 2,0%, «злість» – 1,0% тощо). Тобто не всі ліцеїсти були психологічно готові до складання ЗНО з української мови та літератури, що в певній мірі негативно вплинуло на результати екзамену.

Вищезазначені висновки підтверджуються відповідями досліджуваних на запитання про *методи подолання негативних емоцій у процесі підготовки до ЗНО з української мови та літератури*. 16,2% респондентів некомпетентні щодо застосування ефективних копінг-стратегій у стресовій ситуації. Проте 80,8% опитуваних *використовують* такі шляхи подолання негативних емоцій: «спілкування з друзями» (14,1%), «дихальну гімнастику» (8,1%), «позитивні афірмації» (8,1%), «молитву» (7,1%), «шоколад» (6,1%), «музику» (6,1%), «відпочинок» (5,1%), «медитацію» (4,0%), «комп'ютерні ігри» (2,0%), «жувальну гумку» (2,0%), «налаштування себе на краще» (2,0%), «сон» (2,0%), «каву» (2,0%), «театр» (1,0%), «прийняття ванни» (1,0%), «порівняння даних проблем із важливішими» (1,0%), «читання» (1,0%) (3,0% досліджуваних зазначили, що вони не переживали деструктивних емоцій).

Варіант можливості перекласти ЗНО з української мови та літератури респонденти розглядали дwoяко: одні не хотіли б повторно пережити стрес (22,7%), інші мали б бажання покращити оцінку із ЗНО (77,3%). Проте більшість ліцеїстів усвідомлюють власну недостатню підготовленість до екзамену, зокрема щодо написання власного висловлення, неуважність прочитання завдань, неретельність перевірки написаного, нераціональність розподілу часу на різні види робіт. Таким чином, результати анкетування показали, що є необхідність у проходженні старшокласниками пробного ЗНО, формуванні психолого-педагогічної готовності до складання іспиту.

Після складання іспиту з української мови та літератури 67,9% респондентів, зокрема дівчата, зробили позитивні висновки: «усе закінчилось» (15,5%), «стрес дуже шкідливий» (9,4%), «стресостійкість розвинена» (9,4%), «потрібно вчити, щоб не хвилюватися» (7,7%), «потрібно вдосконалювати себе» (2,5%), «потрібно думати про екзамен завчасно» (1,7%), «потрібно радіти життю» (1,7%), «іспит додав внутрішньої сили» (0,8%). Решта досліджуваних усвідомили невміння контролювати емоції в стресовій ситуації (16,6%) або небажання отримати ефективний досвід самоконтролю на ЗНО (10,7%).

Отже, результати анкетування показали, що в 86,5% старшокласників ЗНО з української мови та літератури викликає негативні емоції. Піднесений загальноемоційний стан спостерігався в 52,0% респондентів після складання іспиту, у решти учнів простежувалися знервованість, агресивність, страх найближчого майбутнього. Виявлено, що не всі копінг-стратегії, якими вони користувалися, були ефективними, адже більшість прагнула покращити результати іспиту в разі такої можливості, розцінюючи ЗНО з української мови та літератури як важливий життєвий досвід. Одним із наслідків цього були такі результати іспиту 2015 р.: 26% (23 уч.) – високий рівень, 53% (47 уч.) – достатній, 21% (19 уч.) – середній, 0% (0 уч.) – низький. Проте, незважаючи на недостатнє вміння використовувати продуктивний копінг, 99% випускників (88 із 89) 2015 р. Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради вступили до ВНЗ I-II (10 (11%)) та III рівнів акредитації (78 (88 %)): на державне замовлення – 69 (78 %), за контрактом – 19 (22 %).

Отримані результати зумовили необхідність у здійсненні психолого-педагогічної роботи зі старшокласниками. Було розроблено й апробовано *технологію виховання вмінь застосовувати продуктивні копінг-стратегії в процесі підготовки старшокласників до ЗНО з української мови та літератури*, що включала мету (виховання вмінь застосовувати продуктивні копінг-стратегії в процесі підготовки старшокласників до ЗНО з української мови та літератури), завдання (підвищувати компетентність старшокласників із питань копінгу; розвивати в учнів потребу в осмисленні рівня розвитку стресостійкості, прагнення до побудови опановуючої поведінки, психологічну готовність до ЗНО з української мови та літератури; виховати здатність оперувати різноманітними методами й формами узагальнення вивченого матеріалу з української мови та літератури; формувати вміння контролювати свої емоції, думки, учинки за рахунок використання продуктивних копінг-стратегій; удосконалювати навички аналізу спроб ефективно розв'язувати складні життєві ситуації, розвивати оптимізм щодо складання ЗНО), принципи (демократичність, гуманізація, урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів, єдність педагогічних вимог школи та сім'ї, послідовність та систематичність), педагогічні умови (формування свідомого й відповідального ставлення до іспиту, проблеми копінгу; підвищення компетентності вчителів та учнів щодо застосування копінгу в складних життєвих ситуаціях; використання інтерактивних методів і форм), форми (психолого-педагогічні тренінги, індивідуальна робота, робота в мікрогрупах, робота в парах, колективна робота), методи (роз'яснення, лекція, бесіда, гра, створення виховних ситуацій, самопізнання, самоставлення, саморегуляція, самооцінювання, привчання, заохочення, прогнозування, ілюстрація, демонстрація), засоби (програма ЗНО з української мови та літератури, ПК, мультимедійна дошка, проектор, схеми, таблиці, асоціативні малюнки, плакати, смайлики, картки із завданням, роздатковий навчальний матеріал, предмети для проведення навчально-виховних ігор), прийоми виховання (усвідомлення стар-

шокласниками рівня компетентності з питань копіngu шляхом аналізу теоретико-практичного матеріалу; визначення рівня стресостійкості, готовності до складання ЗНО з української мови та літератури шляхом самоаналізу, інтерпретації результатів анкетування; формування цінностей індивідуального життя через усвідомлення учнями значимості знань з української мови та літератури, умінь використовувати продуктивний копіng у процесі складання іспиту; розвиток здатності застосовувати опановуючу поведінку в складних життєвих ситуаціях шляхом конструктивної участі в тренінгових заняттях з питань копіngu; рефлексія власного «Я» в контексті використання копіngu/нон-копіngu та ін.).

Використання розробленої нами технології виховання сприяло зростанню рівня відповідальності до ЗНО з української мови та літератури, підвищенню стресостійкості старшокласників, розвитку умінь оперувати продуктивними копіng-стратегіями в складних життєвих ситуаціях.

Наприкінці I семестру 2015–2016 н.р. було проведено аналогічне анкетування з учасниками експериментальної групи. Отримані результати дослідження зіставлені з даними опитування контрольної групи. Виявлено позитивну динаміку рівня асертивності, стресостійкості учнів, що брали участь у тренінгових заняттях. Так, *асоціації зі словом ЗНО стали більш позитивними*, зокрема в дівчат («+» – 36,0% → 61,5%; «–» – 57,8% → 33,4%; «+/-» – 5,9% → 2,8%), *самопочуття напередодні іспиту – менш деструктивними*, зокрема у хлопців («+» – 12,6% → 30,7%; «–» – 87,3% → 71,1%), *очікування від результату складання письмового екзамену – більш оптимістичними*, зокрема в дівчат («+» – 52,0% → 76,3%; «–» – 46,2% → 21,2%; «+/-» – 2% → 3,2%). Серед *методів подолання негативних емоцій* у процесі підготовки до ЗНО з української мови та літератури старшокласники (представники обох статей) обирають більш ефективні («+» – 71,7% → 91,9%; «–» – 3,0% → 0,9%; «+/-» – 25,2% → 0,9%): *позитивні афірмації, спілкування з друзями, ґрунтовне вивчення української мови та літератури* тощо. *Можливість умовного перескладання* учні чоловічої та жіночої статі розцінюють як другий шанс, спосіб виправити свої помилки («+» – 73,2% → 85,7%; «–» – 26,8% → 14,2%). Виховна робота сприяла *усвідомленню старшокласниками важливості контролю емоцій, розв'язання проблем, а не їх накопичення* («+» – 64,3% → 81,4%; «–» – 21,4% → 18,7%).

Отже, на основі аналізу результатів анкетування одинадцятикласників 2015–2016 н. р., що були учасниками експериментальної групи, визначено позитивний вплив технології виховання вмінь застосовувати продуктивні копіng-стратегії в процесі підготовки старшокласників до ЗНО з української мови та літератури. Продуктивний копіng почали використовувати 71,3% учасників тренінгових занять. Рівень застосування нон-копіngu знизився в експериментальній групі на 13,8%. Апатичність до проблеми шляхів подолання деструктивних думок, емоцій, дій у процесі підготовки до ЗНО зменшилася на 8,7%. Суттєвих гендерних відмінностей отриманих даних немає, хоча простежується вища тривожність дівчат напередодні іспиту та прагнення відчутти стан внутрішнього комфорту після ЗНО.

Список використаних джерел

1. Грабовська С. Проблема копіngu в сучасних психологічних дослідженнях / С. Грабовська, М. Єсип // Соціогуманітарні проблеми людини. – 2010. – № 4. – С. 188 – 199.
2. Рассказова Е. И. Копинг-стратегии в психологии стресса: подходы, методы и перспективы / Е. И. Рассказова, Т. О. Гордеева // Психологические исследования. – 2011. – № 3 (17). – С. 19 – 28.
3. Родіна Н. В. Психологія копіng-поведінки: системне моделювання [Текст]: дис... док. псих. наук; спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» / Родіна Наталія Володимирівна; Київський національний у-т ім. Т.Шевченка. – К., 2013. – 504 с.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ КОРРЕКЦИОННОЙ РАБОТЫ ЛОГОПЕДА В СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЕ

Васильковская О.Г.

учитель-логопед

ГБОУ СОШ № 471

Выборгского района Санкт-Петербурга

PEDAGOGICAL ASPECTS OF CORRECTIONAL WORK OF THE LOGOPEDIST IN THE MODERN SCHOOL

Vasilkovskaja O.G.

teacher-speech therapist

SCHOOL № 471

The Vyborg district of St. Petersburg

Аннотация

Статья рассматривает условия работы логопеда в современной системе школьного образования с детьми, имеющими особые возможности здоровья.

Abstract

The Article considers the conditions of modern speech therapy in the school system with children with special health.

Ключевые слова: коррекционная работа, логопедическое сопровождение.

Keywords: correctional work, speech therapy support.

В условиях современного образования, с учетом введенных федеральных государственных образовательных стандартов от специалистов требуется существенная переоценка работы с детьми, имеющими особые возможности здоровья.

Перед логопедами, психологами, современной школы, стоит важная задача – построить коррекционно-развивающее обучение, ориентированное на зону ближайшего развития каждого ученика (по теории Л.С. Выготского), в частности ученика, имеющего особые возможности здоровья.

К категории детей с особыми возможностями здоровья, согласно Министерства труда и социального развития РФ и Министерства здравоохранения, входят дети с нарушением психических функций (восприятия, внимания, памяти, мышления, эмоций, воли), а также дети с тяжелыми речевыми нарушениями.

Проблема преодоления общего недоразвития речи у детей младшего школьного возраста относится к числу наиболее актуальных для современной логопедии. Анализ реальной ситуации, сложившейся в настоящее время в системе воспитания и обучения детей школьного возраста показал, что количество детей, имеющих отклонения в речевом развитии неуклонно растет. Структура дефекта младших школьников с общим недоразвитием речи (ОНР) требует системного, последовательного, поэтапного подхода к её развитию. У одних детей недостаточно развито умение связно и последовательно излагать свои мысли: владея набором слов и синтаксических конструкций, необходимых для построения высказывания, они испытывают значительные трудности в программировании высказывания, в синтезировании отдельных элементов в целое, в отборе материала, который соответствовал бы той или иной цели высказывания. Другие учащиеся, имея относительно сформированную связную речь, не умеют отразить в собственной речи разнообразные предметные отношения из-за бедности языковых средств.

Общее недоразвитие речи — различные сложные речевые расстройства, при которых нарушено формирование всех компонентов речевой системы, т.е. звуковой стороны (фонетики) и смысловой стороны (лексики, грамматики).

Впервые термин ОНР был введен в 50-60 годах 20 века основоположником дошкольной логопедии в России Р.Е. Левиной. Понятие общего недоразвития речи (ОНР) и в настоящее время активно используется для формирования логопедических групп детей при дошкольных учреждениях. Общее недоразвитие речи может наблюдаться при сложных формах детской речевой патологии: алалии, афазии (всегда), а также ринолалии, дизартрии (иногда). Несмотря на различную природу дефектов, у детей с ОНР имеются типичные проявления, указывающие на системные нарушения речевой деятельности.

Левина Р.Е. выделила три уровня речевого развития, которые отражают типичное состояние компонентов языка у детей с ОНР:

Первый уровень речевого развития характеризуется отсутствием речи (т.н. «безречевые дети»). Такие дети пользуются «лепетными» словами, звукоподражаниями, сопровождают «высказывания» мимикой и жестами.

Второй уровень речевого развития. Кроме жестов и «лепетных» слов появляются хотя и искаженные, но достаточно постоянные общеупотребительные слова. Произносительные возможности детей значительно отстают от возрастной нормы. Нарушена слоговая структура. Третий уровень речевого развития характеризуется наличием развернутой фразовой речи с элементами лексико-грамматического и фонетико-фонематического недоразвития. Свободное общение затруднено. Дети этого уровня вступают в контакты с окружающими только в присутствии знакомых (родителей, воспитателей), вносящих соответствующие пояснения в их речь.

Основные направления логопедической работы с детьми с ОНР:

- В работе с первым уровнем речевого развития главные задачи: развитие понимания речи, развитие активной подражательной деятельности в виде произношения любых звуковых сочетаний, развитие внимания и памяти;

- Детей на втором уровне развития обучают умению отвечать на вопросы и самостоятельно задавать их друг другу. В процессе диалога закрепляются элементарные формы речи, доступные детям словосочетания. Предложения, составленные детьми по вопросам, объединяются в короткие рассказы и заучиваются.

- Для детей третьего уровня: дальнейшее совершенствование связной речи, практическое усвоение лексических и грамматических средств языка, формирование правильного произношения, подготовка к обучению грамоте и овладение элементами грамоты.

В нашей школе существует служба психолого-педагогического сопровождения, в которой работают специалисты разных направлений.

Цель учителя-логопеда в работе с данными детьми состоит в системной коррекции всех компонентов речевого развития, а также создание системы, обеспечивающей оптимальные педагогические условия для детей, имеющих нарушения в развитии устной и письменной речи (первичного характера), в освоении ими общеобразовательных программ (особенно по родному языку).

Основные задачи логопедического сопровождения:

- коррекция нарушений в развитии устной и письменной речи обучающихся;
- своевременное предупреждение и преодоление трудностей в освоении обучающимися общеобразовательных программ;
- разъяснение специальных знаний по логопедии среди педагогов, родителей (законных представителей) обучающихся.

Учитывая структуру нарушений учащихся, имеющих ОНР в условиях школьной программы, очень важно осуществлять дифференциацию через все виды речевой деятельности.

Результативность коррекционной работы с детьми, имеющими общее недоразвитие речи, целиком зависит от грамотно построенной организации процесса коррекционной деятельности, начиная от диагностики и заканчивая положительной динамикой.

В рамках сопровождения логопедического блока специалистами проводится первоначальная диагностика, начиная с первого класса с целью выявления различных патологий психофизического и речевого развития детей. По результатам которой, формируются группы с учетом речевых нарушений каждого учащегося. В коррекционной работе используются рабочие программы для детей с общим недоразвитием речи, с фонетико-фонематическим недоразвитием речи, и с различными видами дисграфии.

Рабочие программы разработаны на основе следующих программ: «Коррекция акустической дисграфии» Е.В. Мазанова; «Коррекция дисграфии на почве нарушения языкового анализа и синтеза» Е.В. Мазанова; «Коррекция нарушений письменной речи» Н.Н. Яковлевой; «Коррекция нарушений речи» Т.Б. Филичева, Г.В. Чиркина.

По итогам коррекционной работы проводится итоговая диагностика с целью выявления динамики речевого развития в целом и определения дальнейших этапов работы с данной категорией учащихся.

Ниже приведен график процентных соотношений детей с нормой и с нарушениями речевого развития в начале и в конце учебного года (диагр. 1). Численность группы в 2013-2014 учебном году составлял 222 ученика. Из них 60% имели различные нарушения речи в начале года. После проведения коррекционной работы с данными детьми в конце учебного года результаты улучшились до 45%.

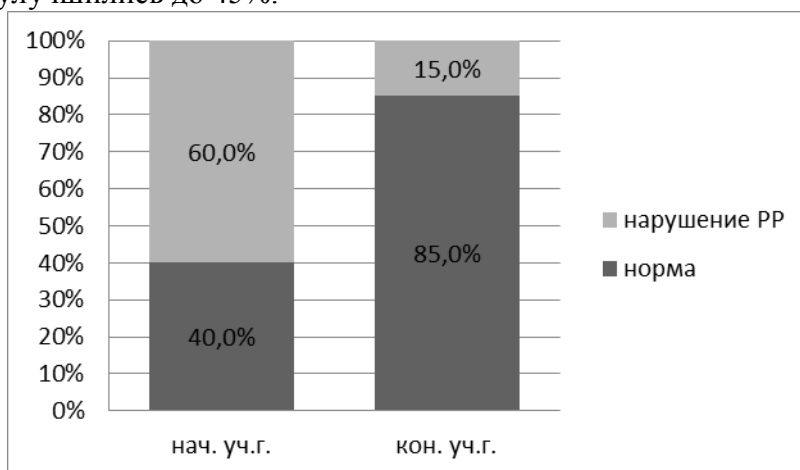

Диаграмма 1. Количественный анализ коррекционной работы

Таким образом, грамотно построенная коррекционная работа с детьми, имеющими общее недоразвитие речи, показывает, что процент соотношения учащихся данной категории снижается, усвоение общешкольной программы осуществляется посредством создания оптимальной педагогическо-коррекционной системы сопровождения данной категории учащихся.

Список использованной литературы

1. Коррекция нарушений письменной речи: учебно-методическое пособие/ под ред. Н.Н. Яковлевой. СПб.: КАРО, 2013
2. Логопедия / под ред. Л.С. Волковой. М., 1995
3. Психолого-медико-педагогическое обследование ребенка/ под общ. ред. М.М. Семаго. М.: АРКТИ, 1999

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ МУЗЫКАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Дадоян Е.

Армянский государственный педагогический университет

им. Х. Абовяна

Ереван, Армения

THE ROLE AND IMPORTANCE OF MUSIC EDUCATION

Dadoyan E.

Kh. Abovyan Armenian State Pedagogical University

Yerevan, Armenia

Аннотация

Статья посвящена значению музыкального образования и его влиянию на учебный процесс в целом, на восприятие учащимися учебного материала и на их достижения в немзыкальных дисциплинах.

Abstract

The article discusses the role of music education and its impact on the educational process as a whole, the perception of educational material and their achievements in non-musical disciplines.

Ключевые слова: музыкальное образование, развитие личности, учебный процесс, профессиональная деятельность.

Keywords: musical education, personal growth, studying process, professional activity.

Роль и значение музыкального образования в воспитательном процессе – тема популярная и в достаточной степени разработанная. Как правило, говоря о музыкальном воспитании, принято, прежде всего, подчеркивать его значение в процессе эстетического и этического развития личности. Урокам музыки традиционно отводится роль важнейшего средства воспитания нравственности, художественного вкуса, поскольку именно на этих занятиях происходит приобщение учащихся к художественной культуре. Именно такое значение придавали музыкальному образованию А. Серов, Б. Асафьев, Д. Кабалевский. Вне всякого сомнения, духовно-эстетическое воспитание подрастающего поколения является основной задачей музыкального образования. Однако, в этой статье мы попробуем обратиться к проблеме музыкального образования с иной стороны и посмотрим, какое влияние оказывает музыкальное воспитание на учебный процесс в целом, и как именно занятия музыкой влияют на восприятие учебного материала и на достижения в немзыкальных дисциплинах.

В нашем постоянно меняющемся мире занятия музыкой обязательно должны быть включены в программу школьного образования, поскольку, как показывают многочисленные исследования, музыкальное воспитание предоставляет учащимся самые разнообразные социальные, личностные и академические преимущества. Следует с сожалением отметить, что сегодня проблеме взаимодействия музыкального воспитания и образовательного процесса не уделяется должного внимания ни в Армении, ни в других постсоветских государствах, и что наиболее серьезные изыскания по этому предмету проводятся в западных странах. Поэтому в этой статье мы обратимся к результатам, полученным исследователями из Великобритании и США.

Воздействию музыки на мыслительные процессы человека в последнее время уделяется повышенное внимание. Проводятся разнообразные исследования о том, как именно человеческий мозг реагирует на слушание и исполнение музыки. Используя методы магнитно-резонансной томографии (МРТ), ученым удалось доказать связь музыкального образования с долговременным повышением эффективности работы головного мозга, как у детей, так и у

взрослых. При прохождении когнитивных тестов, как музыканты, так и дети с музыкальным образованием показали значительно лучшие результаты в целом ряде исполнительных функций¹.

В 2014 году в США были опубликованы результаты исследования, продолжавшегося в течении 10 лет, во время которого наблюдались более 25000 учащихся средних и старших классов общеобразовательных школ. Согласно результатам исследования, ученики, посещавшие музыкальные занятия добиваются более высоких результатов по стандартным тестам, нежели те, которые посещали эти занятия нерегулярно или не посещали вовсе. Учащиеся, которые занимались музыкой в среднем получали на 63 балла больше в вербальных тестах и на 44 балла больше в математических тестах. Как правило, именно такая разница в баллах и становится решающей при поступлении в колледж. Более того, некоторые области музыкального образования строго взаимосвязаны с конкретными разделами академического обучения. Одним из подтверждений этому может служить взаимосвязь между ритмическим воспитанием и пространственно-временным мышлением, которое является основополагающим в приобретении основных математических навыков. Подобную взаимосвязь можно объяснить тем, что в процессе ритмического воспитания важную роль играют такие понятия, как пропорция, структура, дробление и соотнесение, которые выражаются в виде математических отношений. Эти наблюдения наглядно демонстрируют, что занятия музыкой во многом способствуют улучшению результатов обучения по самым различным академическим дисциплинам².

Как известно, музыкальная деятельность способствует развитию коллективной работы, навыков общения, самодисциплины, и творческого мышления. Те же самые качества больше всего востребованы практически в любой профессии, независимо от области деятельности. Так, творческое мышление считается одним из пяти наиболее важных качеств, необходимых для достижения успехов в работе наряду с лидерскими качествами, управленческими способностями, навыками общения и выносливостью. Излишне говорить, что участие в музыкальных занятиях самым непосредственным образом стимулирует развитие этого качества³. Так, например профессиональный спикер мирового уровня, успешный джазовый певец Вилли Джолли (*Willie Jolley*), утверждает, что успехам в его деятельности во многом способствовало то, что в свое время он занимался музыкальной импровизацией: поскольку события не всегда развиваются так, как планировалось заранее, приходится импровизировать на ходу и вырабатывать новую стратегию.

Подобные ситуации могут временами возникать в любой работе, и именно творческое мышление помогает найти решение самых сложных проблем. Точно так же занятия музыкой способствуют развитию настойчивости и повышению самооценки личности, т.е. качеств, также необходимых для построения успешной карьеры. Таким образом, очевидно, что музыкальное образование может во многом способствовать удачной карьере и профессиональным достижениям нынешних учеников.

Уроки музыки способствуют также социализации учащихся, развивают навыки общения, помогают приобрести друзей. Известный британский специалист в области музыкального образования и музыкальной психологии, профессор Лондонского университета Сюзан Халлам и преподаватель Даремского университета Димитра Кокоцаки, проводили исследование, изучающее положительные результаты от занятий музыкой, в результате которого выяснилось, что «студенты ценили участие в музыкальных ансамблях также и потому, что у них появлялась возможность общения с единомышленниками, приобретения новых друзей и

¹ Zuk J, Benjamin C, Kenyon A, Gaab N (2014) Behavioral and Neural Correlates of Executive Functioning in Musicians and Non-Musicians. (<http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0099868>)

²Judson, Ellen. "The Importance of Music." Music Empowers Foundation. Web. 1 Oct. 2013.

(<http://thehumanist.com/features/articles/the-importance-of-music-education>)

3Arts Education Partnership, comp. Music Matters: How Music Education Helps Students Learn, Achieve, and Succeed. Washington D.C.: 2011 (<http://www.aep-arts.org/wp-content/uploads/2012/08/Music-Matters-Final.pdf>)

встреч с интересными людьми, с которыми вне музыкальных занятий они бы не познакомились»⁴. Всякий раз, когда учащиеся начинают посещать музыкальные занятия у них появляется возможность познакомиться с новыми людьми и сформировать долговременные дружеские отношения.

Другое исследование, проведенное Колумбийским университетом показало что студенты, посещавшие классы по различным видам искусства, как правило, лучше сотрудничают с преподавателями, им проще общаться с соучениками, они более уверены в своих возможностях и способны к лучшему самовыражению. Таким образом, всего одна сфера деятельности, а именно занятия искусством, предоставляет учащимся множество преимуществ одновременно. Что касается непосредственно музыкального образования, то навыки социального общения, приобретенные во время занятий музыкой оказываются востребованы на протяжении всей последующей жизни, и в самых неожиданных сферах.

Исследования Д. Кокоцаки и С. Халлам показали также, что «участие в музыкальном ансамбле способствует более точной оценке собственных достижений, помогает в решении сложных задач, улучшает самооценку и стимулирует стремление к приложению больших усилий, чтобы соответствовать ожиданиям соучеников в том, что касается качества исполнения.»⁵ Поскольку роль каждого участника музыкального ансамбля одинаково важна, то каждый из них должен достойно ее исполнять и быть способным к решению разнообразных творческих задач. Если один из музыкантов занимался недостаточно и пришел на репетицию неподготовленным, это непременно отразится на качестве игры всего ансамбля. Не желая оказаться неподготовленными, студенты относятся к этим занятиям с повышенной ответственностью. Как правило, такое отношение к совместной работе сохраняется в дальнейшей жизни. Следует отметить также, что групповые музыкальные занятия нередко способствуют развитию лидерских качеств. В других случаях музыка становится и средством своего рода психологической поддержки. Например, некоторые студенты признавались, что для них музыкальные занятия – это своеобразный способ борьбы со стрессом: когда они расстроены или переживают по какому-либо поводу, то стараются музицировать, что помогает им расслабиться и отвлечься.

Известный российский музыковед, педагог, музыкальный психолог Дина Кирнарская предлагает новый подход к музыкальному воспитанию: она считает, что учиться музыке надо не только для того, чтобы стать музыкантом. Объясняя родителям, почему именно следует в обязательном порядке отдавать детей в музыкальную школу, она приводит следующие доводы. Во-первых, как уж говорилось выше, музыка оказывает самое непосредственное влияние на развитие математических способностей и склонности к естественным наукам. В качестве примеров Кирнарская приводит такие имена, как дирижер Э. Ансерме, пианист и композитор Л. Сабанеев, химик А. Бородин и многих других. Д. Кирнарская также подчеркивает связь музыкального воспитания с развитием речевых навыков, и в частности, способностей к изучению иностранных языков. Еще одним преимуществом занятий музыкой она называет развитие коммуникативных способностей, поскольку занимаясь музыкой человек слушает и одновременно слышит голос другого человека. Умение общаться в наше время ценится очень высоко и в дальнейшем может способствовать успешной карьере в самых различных областях

Как свидетельствуют многочисленные продолжительные наблюдения и проведенные социологические опросы, среди тех, кто в прошлом занимались музыкой, учились в детских музыкальных школах, училищах или кружках самодеятельности, оказалось больше всего людей, которым удавалось проявить нестандартные подходы в профессии, инициативу, ор-

⁴ Kokotsaki, Dimitra, and Susan Hallam. "Higher Education music students' perceptions of the benefits of participative music making." *Music Education Research* 9.1 (2007): *Google Scholar*. Web. 26 Oct. 2013.

⁵ Kokotsaki, Dimitra, and Susan Hallam. "Higher Education music students' perceptions of the benefits of participative music making." *Music Education Research* 9.1 (2007): *Google Scholar*. Web. 26 Oct. 2013.

ганизаторские способности. Из этого видно, что занятия музыкой в целом не только способствуют воспитанию творческого мироощущения и мышления, но также развивают волю, целеустремленность, трудолюбие, инициативность, самостоятельность, умение предвидеть события, правильно расставить приоритеты, и многие другие качества, необходимые в любой профессиональной деятельности.

Итак, подводя итог изложенного выше, приведем список наиболее важных, на наш взгляд аргументов в пользу необходимости получения музыкального образования:

- Музыкальное образование способствует приобретению эстетического опыта.
- Музыка нередко становится средством самовыражения, которое невозможно найти в других занятиях. Оно предоставляет учащимся возможность эмоциональной реакции, которая, в свою очередь, стимулирует познавательные процессы.
- Музыкальное образование прививает учащимся многочисленные жизненные навыки, среди которых: дисциплина, сотрудничество, социальные навыки, воспитание собственного характера.
- Знакомство с музыкальной техникой, историей и теорией музыки и музыкальной культурой в целом способствует лучшему усвоению знаний и в других академических областях.
- Музыка способствует созданию особой школьной атмосферы, которая в свою очередь рождает в учащихся чувство собственной значимости, а это почти всегда отражается в позитивном отношении к учебному процессу в целом.
- Правильно построенная программа музыкального класса будет способствовать достижению наиболее высоких учебных и поведенческих результатов в любой школе.

Список использованной литературы

1. Асафьев Б.В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. – М., Просвещение, 1965.
2. Бернштейн Л. Концерты для молодёжи / Пер. с англ. и предисловие Е.Ф. Бронфин. – Л., 1991
3. Кабалевский Д.Б. Как рассказывать детям о музыке? – 3-е изд., испр. - М., Просвещение, 1989.
4. Сохор А.Н. Музыка как вид искусства. М., 1970.
5. Серов А. Н., Музыка, музыкальная наука, музыкальная педагогика, в его кн.: Критические статьи, т. 4, СПб, 1895
6. Музыкальное образование в школе: Учеб. пособие для студентов муз. фак. и отд. высш. и сред. пед. учеб. заведений / Л. В. Школяр, В. А. Школяр, Е. Д. Критская и др.; Под ред. Л. В. Школяр. – М.: Издательский центр «Академия», 2001.

ІСТОРИЯ РОЗВИТКУ АКМЕОЛОГІЇ В УКРАЇНІ

Дерека Т.Г.

*Київський університет імені Бориса Грінченка
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
завідувач кафедри фізичної культури
та спортивної майстерності*

HISTORY OF ACMEOLOGY IN UKRAINE

Dereka T.G.

*Borys Grinchenko Kyiv University
assiate professor, PhD in physical education and sport
The Head of the Department of
Physical Education and Sport Mastery*

Анотація

В статті проаналізовано передумови формування акмеології в Україні. Охарактеризовано період Київської Русі, епоху Відродження; Визначено акмеспрямовану філософію Григорія Сковороди, Памфіла Юркевича, Пантелеймона Куліша. Охарактеризовано сучасний стан розвитку акмеологічних досліджень в Україні. Визначено перспективи подальших досліджень акмеології фізичного виховання й спорту.

Abstract

There are acmeology formation in Ukraine prerequisites analyzed in the article. The periods the of Kievan Rus, the Renaissance are characterized; akmeo orientated philosophies of Hrygorii Skovoroda, Pamfil Yurkevych, Panteleimon Kulish are defined. The current state of the acmeological research development in Ukraine is characterized. The prospects of further physical education and sports acmeology researches are determined.

Ключові слова: акмеологія, історія розвитку, етапи формування, напрями професійної акмеології.

Keywords: acmeology, history of development, stages of formation, directions of professional acmeology.

Постановка проблеми. Світоглядні та наукові ідеї акмеологічного змісту щодо розвитку й самовдосконалення людини, самореалізації в житті, професійній діяльності є таким ж древніми, як й саме наукове знання про людину. Термін «акмеологія» в науковий тезаурус було введено М.О.Рибніковим у 1928 році, відтак – це молода наука «про розвиток зрілих особистостей». Акмеологія, як науковий напрям пройшла декілька етапів у своєму розвитку [6, 9].

Метою статті є вивчення передумов формування та розвитку акмеології в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передумови формування *акмеології в Україні* беруть початок з давньослов'янської міфології, уявлень про людину, про світ, в яких припускалася єдність духовного й тілесного начал [1, с. 163].

На формування *акме-філософії* періоду Київської Русі (кінець X – початок XIII ст.) суттєво впливали філософи античності (Піфагор, Демокрит, Сократ, Платон, Аристотель та ін.). Як зазначає В. С. Горський, про високий рівень філософської думки Київської Русі свідчить творчість видатних давньоруських книжників *Іларіона Київського, Феодосія Печерського, Нестора, Володимира Мономаха, Кирила Туровського* та ін. Аналізуючи зміст однієї з найвизначніших пам'яток світової літератури «Слова про похід Ігорів», В. С. Горський виділяє

такі основні філософські проблеми того часу: єдність людини та природи; проблема єдності минулого та сучасного; проблема етичного ідеалу, морального виховання та ін. [2, с. 73].

Епоха Відродження в Україні (XVI-XVII ст.ст.) відзначається акмеологічним характером. Я. М. Стратій, В. Д. Литвинова, В. М. Нічник аналізують та узагальнюють розвиток гуманізації в Україні, що наведено в табл. 1.

Вивчаючи розвиток акмеології в Україні, Г. Х. Яворська, В. М. Гладкова, О. А. Горчакова зазначають, що культивация акмеологічних знань спостерігалася з часів Григорія Сковороди, який проповідував ідеї морально-етичної філософії, що ґрунтується на таких провідних положеннях: основним етичним завданням людини є досягнення стану рівності з Богом, піднятися до Бога людина спроможна на засадах самопізнання, яке досягається в три етапи (само ідентифікація особистості, пізнання себе як суспільної істоти, пізнання себе як буття) [6, с.165-168].

Таблиця 1

Процес розвитку гуманізації в Україні [3, с. 167-202]

Пе-ріод	Основний зміст	Провідні ідеї	Видатні представники
До середини XVI ст.	Типологічна подібність до раннього італійського з його проблематикою	<ul style="list-style-type: none"> – людська особистість як найвища цінність; – сприяння розвитку особистості з боку держави; – пріоритет природного права людини над цивільним; – свобода як умова вільного розвитку людини; – гармонійна єдність душі і тіла; – удосконалення людини через сумлінну працю, освіту та культуру; та ін. 	Павло Русин, Станіслав Оріховський-Роксолан, Юрій Тичинський, Іван Рутинець
Друга половина XVI ст. – початок XVII ст.	Інтенсивна розробка ранньо-гуманістичних ідей у поєднанні з реформаційними, активне формування історичної самоусвідомленості українського народу	<ul style="list-style-type: none"> – гармонійна єдність земного та небесного (в людині – єдність на рівні чуттєвого та раціонального); – життєвий ідеал у практичній діяльності і самодіяльності індивіда; – підпорядкування тілесної сутності духовній; – моральною істотою людину робить самопізнання; – протиставлення Бога і світу, Бога і людини; – ідея максимальної замкнутості української культури в давньоруських межах; – екзистенціалізм; – свобода волі та відповідальність людини за моральний вибір; – рівність людей перед богом; – ідея чотирьох світів: невидимого (світ духовних цінностей), видимого (в якому живе людина), малого (світ самої людини), злосливого (поєднання злих людей з дияволом) та ін. 	Адам Чагровський, Шимон Шимонович, Юрій Немирич, Кирило Лукаріс, Герасим Смотрицький, Дем'ян Наливайко, Христофор Філарет, Мелетій Смотрицький, Клірик Острозький, Іван Вишенський, Василь Суразький

Пе-ріод	Основний зміст	Провідні ідеї	Видатні представники
Починаючи з другої половини XVII ст.	Розробка комплексу гуманістичних ідей без звернення до реформаційних	<ul style="list-style-type: none"> – природа існує незалежно від свідомості людини, тому пізнання починається з чуттєвого сприйняття світу; – найвеличнішою на землі є людина, а в людині найвеличніше – розум; – матерія – первинний суб'єкт, що може переходити з одного стану в інший; – людина є творцем власної долі, щастя, владиюкою волі, головним критерієм вчинків є совість; – природне право вище від закону Божого; – багатоаспектність поняття матерії: вона є матір'ю, суб'єктом, масою, походженням, елементом; – чуттєве пізнання є основою розумового пізнання тощо. 	Петро Могила, Інокентій Гізель, Лазар Баранович, Йосип Кононович-Горбацький, Данило Тупало, Стефан Яворський, Теофан Прокопович, Михайло Колачинський

Представник академічної філософії в Україні Памфіл Юркевич також сповідував *акме-ідеї*, стверджуючи індивідуальність людської істоти; визнаючи пріоритет над розумом переживань, почуттів, які йдуть від серця; виділяючи

особистісне «сущє», яке переводить ідею в дійсність [7, с.15]. Як зазначає В. С. Горський, в основі філософського світогляду Пантелеймона Куліша характерний для традиції української духовної культури погляд на двояку сутність людини й світу: наявність внутрішнього, сутнісного начала і зовнішнього, яке протистоїть йому. К. Д. Ушинський упровадив антропологічний принцип у психологію, де зазначав, що найвеличнішою потребою людини і людства є потяг до *самовдосконалення* [2, с. 192].

Аналітичний огляд поглядів зарубіжних та вітчизняних учених на онтогенез суб'єкта в *акмеологічному* просторі психічного життя наводить В. О. Татенко. Дослідник зазначає, що *акме* суб'єкта психічної активності – це рівень вільної, творчої, свідомої психічної діяльності, що виражається у вчинку. Досягнення цього рівня передбачає такі «вчинкові кроки» [8, с. 295]: *самопокладання як ціннісно-сміслова екзистенційна творчість; самопотенціювання, самоопосередкування; самовизначення; самоактуалізація; самооцінювання; самоаперцепція; самозвертання*. На цьому етапі людина ніби звітує перед собою щодо своїх досягнень, свого «акме», а це потребує неабиякої духовної сили. На підставі внутрішнього критичного аналізу суб'єкт прогнозує і планує своє життя, укладає траєкторію *акмеологічного* саморозвитку, самовдосконалення.

В сучасній Україні помітно посилюється увага до акмеологічної науки. На початку XXI століття було створено наукову організацію «Українська Академія Акмеологічних наук» на базі Київського університету імені Бориса Грінченка, також діє 24 осередки Академії у різних містах та регіонах України (Бердянський, Дніпропетровський, Донецький, Житомирський, Запорізький, Київський, Луганський, Львівський, Рівненський, Хмельницький осередки) [9]; з 2010 року видається журнал «Акмеологія в Україні: теорія і практика», здійснюються наукові дослідження та проводяться конференції з акмеологічних проблем у вищих навчальних закладах.

Одним з основних завдань розвитку акмеологічної науки в Україні є створення Єдиної акмеологічної освітньої системи. Так, на теренах сучасних українських наукових закладів діють представники Міжнародної академії акмеологічних наук та Російської академії акмеологічних наук, які створюють автономні школи, форуми, гуртки з акмеологічних питань. Сучасний стан розвитку акмеологічних досліджень пов'язаний з філософським осмисленням

як розвитку окремої особистості, так і суспільства в цілому. В наш час до суб'єктів акмеологічного розвитку зараховують не лише людину, але й організації, середовище життєдіяльності, як соціальне, побутове так і професійне. На даному етапі акмеологію розглядають як сферу наукових знань у системі наук про людину, що виявляє закономірності, фактори на умови самореалізації творчого потенціалу особистості на шляху до вищих досягнень діяльності як професійної так і непрофесійної, а також закономірності, фактори та умови прогресивного розвитку соціальних спільнот.

На думку О.О. Бодальова, Н.В. Васіної, історія розвитку даної науки призвела до того, що предмет акмеології, визначений свого часу Б. Г. Ананьєвим, став більш широким у процесі здійснення акмеологічних проектів та програм, й сьогодні акмеологія вже не зводиться тільки до онтопсихологічного аспекту [6].

В межах професійної акмеології О. О. Бодальов, Н. В. Кузьміна виокремили наступні напрями: педагогічна акмеологія (О. О. Бодальов, А. О. Деркач, В. Н. Тарасова), шкільна акмеологія (А. М. Крамаренко, С. О. Караман, В. М. Максимова, С. М. Мартиненко), соціальна акмеологія (А. І. Лященко, Г. П. Філіпова), військова акмеологія (В. Г. Михайловський, Л. Г. Лаптев, В. Н. Новіков), медична акмеологія (В. П. Андронов, А. Г. Васюк, С. Н. Толстов); акмеологія управління (А. О. Деркач, В. Г. Зазикін, І. О. Линьова); акмеологія вищої освіти (В. М. Вакуленко, О. А. Дубасенюк, О. Б. Проценко); акмеологія управління освітньо-виховними систематиками (Г. С. Сазоненко, В. В. Приступа); креативна акмеологія (Н. Ф. Вишнякова, А. О. Деркач, К. Є. Переполькіна); синергетична акмеологія (В. П. Бранський, С. Д. Пожарський); корекційна акмеологія (В. Н. Тарасова); характерологічна акмеологія (А. А. Філозоф); етнологічна акмеологія (В. П. Бранський).

На думку В. О. Огнев'юка [4, 5], сучасні науковці виділяють декілька груп основних *задач акмеології* як сфери наукової діяльності, зокрема задачі, що пов'язані з науковим розкриттям феноменології акме, подальшою розробкою теоретико-методологічних засад акмеології, визначення її статусу в системі людинознавчих наук. Друга група – задачі, спрямовані на вивчення загальних і окремих закономірностей досягнення акме, визначення того спільного, що притаманне усім індивідам, які досягли видатних результатів як суб'єкти діяльності, і водночас аналіз особливого, притаманного конкретному виду професійної діяльності. Наступна група задач орієнтована на розробку акмеологічних моделей професіоналізму для різних видів суспільно корисної діяльності (педагогічної, медичної, військової тощо). Окрім інших виділяють задачі, спрямовані на розробку акмеологічних технологій прогресивного розвитку особистості, спільностей людей.

Висновок. Нині, на нашу думку, в галузі фізичного виховання великого значення набуває визначення та вивчення умов та факторів, що детермінують професійне становлення фахівця фізичного виховання в процесі неперервної професійної підготовки на засадах акмеології.

Література

1. Васянович Г. П. Вступ до філософії: Навчальний посібник. – Львів: Норма, 2001. – 216 с.
2. Горський В. С. Історія Української філософії: Навчальний посібник. – К.: Вид-во «Науково думка», 2001. – 376 с.
3. Нічник В.М. Гуманістичні і реформаційні ідеї на Україні / В. М. Нічник, В.Д. Литвинов, Я.М. Стратій – К., 1991. – 265 с.
4. Огнев'юк В. О. Акме-особистість, акме-суспільство, акме-країна / В. О. Огнев'юк // Акмеологія – наука XXI століття: матеріали IV Міжнар. наук. – практ. конф., 30 травня 2014 р. К.: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2014. – С. 3-19.
5. Огнев'юк В.О. Розвиток в університетській освіті акме-компетентнісного потенціалу майбутнього фахівця / В.О. Огнев'юк // Акмеологія – наука XXI століття: матеріали III Міжнар. наук. – практ. конф., 17-18 лютого 2011 р. К., 2011. – С. 6-9.

6. Основи акмеології: навч. посібн. / Укл. Г. Х. Яворська, В. М. Гладкова, О. А. Горчакова. – Київ: Освіта України, 2012. – 248 с.

7. Основи психології: Підручник / за загред О. В. Киричука, В. А. Роменця. – К.: Либіль, 1996. – 256 с. Татенко В. А. Психология в субъективном измерении: Монография. – К.: Просвіта, 1996. – 404 с.

8. Українська Академія Акмеологічних наук. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.acmeology.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=63&Itemid=69

ЭКСПЕРТНЫЙ СЕМИНАР КАК ВЫСОКОЭФФЕКТИВНЫЙ ИНСТРУМЕНТ ИННОВАЦИОННОЙ ТЕХНОЛОГИИ ПРЕПОДАВАНИЯ В ВУЗЕ

**Иминова Р.С.
Кайралапова Г.Ж.
Жумагалиева Ш.Н.
Бейсебеков М.К.
Абилов Ж.А.**

Казахский национальный университет имени аль-Фараби

EXPERT WORKSHOP AS A HIGH EFFICIENCY TOOL OF INNOVATION TECHNOLOGY OF TEACHING IN THE UNIVERSITY

**R.S.Iminova, G.J.
Kayralapova, S.N.
Zhumagalieva, M.K.
Beisebekov, Z.A.
Abilov**

Al-Farabi Kazakh National University

Аннотация

В статье рассмотрен новый подход в обучении и преподавании в высших учебных заведениях, основанный на активизации деятельности обучающихся и организации самостоятельной работы студентов посредством проведения экспертного семинара, где участники семинара выступают в роли экспертов изучаемой проблемной ситуации (дисциплины, темы предмета и т.д.). Экспертный семинар позволяет оценить уровень самоорганизации преподавателя и студентов, обучить преподавателей приемам проведения занятий, повышающих степень вовлеченности обучающихся в образовательный процесс; усилить деятельностную часть образовательного процесса; изменить роль преподавателя из «транслятора» знаний в организатора учебного процесса, модератора; изменить роль студента из пассивного слушателя в активного участника учебного процесса (привлечение студентов к экспертизе проблем и проблемных ситуаций, генерированию, анализу, оценке и применению идей. Для примера, детально представлен план и алгоритм построения тренинг-семинара из 6 шагов и результаты его проведения среди преподавателей КазНУ им. ал-Фараби на тему «Организация самостоятельной работы студентов».

Abstract

The article describes a new approach to learning and teaching in higher education, based on the revitalization of the students and the organization of independent work of students through an expert workshop, where participants act as experts studied the problem situation (discipline, subject themes, etc.). Expert Workshop to evaluate the level of self-organization of the teacher and students, teachers to teach methods of employment, increasing the degree of involvement of students in the educational process; activity-enhance a part of the educational process; change the role of the teacher from the "translator" of knowledge in the organizer of the educational process, moderator;

change the role of a student from a passive listener to an active participant in the learning process (attracting students to the examination of problems and problematic situations, the generation, analysis, evaluation and implementation of ideas). For example, a detailed plan with the algorithm of construction of 6 steps and the results of the training workshop on "Organization of independent work of students" among teachers of al-Farabi Kazakh National University is presented.

Ключевые слова: экспертный семинар, инженерное образование, учебный процесс, оценка уровня организации самостоятельной работы студентов

Keywords: expert workshop, engineering education, educational process, assessment of the organization of independent work of students

Повышение качества высшего образования в Казахстане, в частности, в КазНУ им. аль-Фараби основывается на постоянной работе по совершенствованию всей образовательной системы и создания своим студентам необходимых технических и других условий для получения качественного (сертифицированного) инженерного образования [1]. Поэтому современная технология преподавания основывается сейчас не только в переплетении классических приемов передачи готовых научных фактов и материалов. Высокоэффективными, на сегодняшний день, считаются нетрадиционные формы и методы преподавания с использованием принципа проблемного обучения, игровой деятельности, совместной коллективной деятельности и самостоятельности. Все эти методы предполагают представление учебного материала в виде проблемных ситуаций, вовлечение слушателей в совместный анализ и поиск их решений, использование игровой деятельности с помощью игровых процедур, проведение небольших дискуссий при анализе и решении проблемных ситуаций создает активную, творческую и эмоционально положительную атмосферу. При этом создаются условия возникновения самоорганизации коллективной деятельности [2-3]. В практику обучения и управления, в настоящее время, успешно внедряются деловые игры, позволяющие в игровой форме решать серьезные профессиональные задачи как учебного, так и исследовательского плана. Преподаватель, используя определенные методические приемы включения слушателей в общение, как бы вынуждает, «подталкивает», их к поиску правильного решения проблемы. Он высказывает свою позицию, задает вопросы, находит ответы и представляет их на суд всей аудитории, таким образом осуществляя совместное творчество.

В этом отношении все большую популярность в учебном процессе приобретает занятие по методу «экспертного семинара». Экспертный семинар - комплексная система последовательно выстроенных особым образом педагогических приемов и методов индивидуальной и командной работы (*проблемная лекция, дискуссия, мозговой штурм, поисковый метод, исследовательский метод, самостоятельная работа студентов и работа в команде*), позволяющая обеспечить активную деятельность студентов в работе по выявлению, анализу и поискам путей разрешения проблемных ситуаций. В декабре 2015 года в рамках Международного Сопределения представителей Центрально-Азиатских обществ инженерного образования в контексте «Система гарантии качества инженерного образования: аккредитация образовательных программ и сертификация инженерных кадров» был проведен ряд международных тренинг-семинаров по повышению квалификации преподавателей в области «Системы обеспечения качества инженерного образования» под руководством президента Ассоциации инженерного образования России Похолкова Ю.П. и вице-президента Ассоциации инженерного образования Казахстана KAZSEE Шайкенова Б.А. В тренинге принимали активное участие преподаватели механо-математического, физико-технического факультетов и факультета химии и химической технологии. Тренинг на тему «Активизация деятельности обучающихся» и «Организация самостоятельной работы студентов» проводили в виде экспертного семинара, где участники семинара выступали в роли экспертов образовательной системы, и это было некоторым новшеством и неожиданностью для них. Экспертный семинар позволяет оценить уровень самоорганизации преподавателя и студентов, обучить преподавателей при-

емам проведения занятий, повышающих степень вовлеченности обучающихся в образовательный процесс; усилить деятельностную часть образовательного процесса; обеспечить одновременную реализацию принципов вовлеченности, интерактивности, самостоятельности и результативности; изменить роль преподавателя из «транслятора» знаний в организатора учебного процесса, консультанта, наставника, модератора; изменить роль студента из пассивного слушателя в активного участника учебного процесса (привлечение студентов к экспертизе проблем и проблемных ситуаций, генерированию, анализу, оценке и применению идей. Участие в таком «экспертном» семинаре, насыщенном всесторонним анализом проблемы, командным духом, творческой мыслью, мобильностью, а так же корректировкой мысли и консультацией модератора тренинга довольно сильное произвело впечатление и способствовало переоценке некоторых элементов образовательной системы, в частности организации деятельностной части преподавания и постоянного самосовершенствования преподавателя.

Для большего понимания ниже представлен план и результаты проведения экспертного семинара среди преподавателей КазНУ им. ал-Фараби на тему «Организация самостоятельной работы студентов». Алгоритм построения семинара состоит из 6 шагов, представленных в следующей форме:

Шаг 1	Информация, принятие определений и допущений
Шаг 2	Экспертная оценка уровня организации самостоятельной работы студентов (<i>индивидуальная работа</i>)
Шаг 3	Командная экспертная работа по определению признаков состояния проблемы, характеризующих уровень организации самостоятельной работы студентов (<i>командная работа</i>)
Шаг 4	Построение построение проверочной матрицы критериев оценки уровня организации самостоятельной работы студентов (<i>индивидуальная работа</i>)
Шаг 5	Определение препятствий на пути повышения уровня организации самостоятельной работы студентов (<i>дискуссия</i>)
Шаг 6	Определение путей решения проблемы (рекомендации) (командная работа): рекомендации по повышению уровня организации самостоятельной работы студентов (<i>командная работа</i>)

Далее четко пошагово начинается сам процесс экспертного семинара.

Шаг 1. Модератор (преподаватель) четко объясняет и констатирует концепции, определения и допущения темы семинара для более правильного оперирования элементами проблемной ситуации и ориентации мыслительной деятельности студентов. На данном экспертном семинаре модератором с участие преподавателей были выделены следующие допущения: а) компетенции (способность решать задачи) формируются в процессе деятельности; б) самостоятельная работа предполагает деятельность студентов, направленную на получение новых знаний, формирование умений и навыков, а также является необходимым элементом учебного процесса и эффективным инструментом для формирования и развития компетенций. Т.е., главное определение самостоятельной работе студентов – часть образовательного процесса, организуемая преподавателями, позволяющая студентам индивидуально или в командах самостоятельно формировать и развивать необходимые компетенции в рамках аудиторной и внеаудиторной работы.

Шаг 2. Оценка уровня организации самостоятельной работы студентов проводится индивидуально каждым экспертом (участниками семинара). Для этого заранее модератор подготавливает таблицу с возможными уровнями оценки рассматриваемой проблемы в виде раздаточного материала. В течение нескольких минут каждый эксперт оценивает уровень проблемы (в данном случае уровня организации самостоятельной работы) и после сбора и

математического анализа усредненные результаты и выставляются в виде следующей диаграммы:

Шаг 3. Участники семинара по командно рассуждают, рассматривают всевозможные признаки, по которым оценивают уровень проблемной ситуации и из них выявляют главные признаки (раздать можно маркеры разных цветов, плакаты для каждой команды и т.д.). В результате командной работы преподавателями-экспертами (4 команды по 5-6 преподавателей в каждой) в ходе обсуждения и сравнения, выставленных каждой командой признаков были определены основные признаки оценки организации самостоятельной работы студентов:

1. Доля методических пособий, в которых предусмотрен полный цикл выполнения самостоятельной работы (комплекс);

2. Доля самостоятельных заданий, предполагающих получение новых творческих решений инженерных задач;

3. Доля самостоятельной работы, обеспеченной методическими пособиями;

4. Доля заданий СРС, направленных на работу в команде;

5. Доля заданий, требующих использования профессиональных компетенций (реальные задачи, проекты).

Шаг 4. Построение проверочной матрицы критериев оценки уровня организации самостоятельной работы студентов. Это индивидуальная часть работы семинара, где эксперт распределяет процент или количественно оценивает долю или каждый критерий признаков выявленных выше, занося в таблицу соответствующие баллы. Затем после математического расчета средние показатели выносятся как результат на рассмотрение в одну общую таблицу «Оценка уровня критериев» (таблица 1). Т.е., например, если по какому-либо предмету доля СРС, обеспеченных, разработанными методическими пособиями или рекомендациями составляет 10 %, то можно сказать о низком уровне организации самостоятельной работы студентов преподавателем (кафедрой, ВУЗом). Если у преподавателя или на кафедре имеются 70 % методических пособий, в которых предусмотрен полный цикл выполнения самостоятельной работы (комплекс) по определенной дисциплине, то можно говорить о высоком уровне организации самостоятельной работы студентов преподавателем, кафедрой, ВУЗом.

Таблица 1. Матрица критериев оценки уровня организации самостоятельной работы студентов.

Критерий \ Оценка уровня	критич. низкий	низкий	средний	выше среднего	высокий	превосходный
1. Доля самостоятельной работы, обеспеченной методическими пособиями	7	19	44	61	77	90
2. Доля методических пособий, в которых предусмотрен полный цикл выполнения самостоятельной работы (комплекса)	8	19	40	57	69	82
3. Доля самостоятельных заданий, предполагающих получение новых творческих решений инженерных задач	12	23	42	55	69	84
4. Доля заданий СРС, направленных на работу в команде	12	25	44	62	73	85
5. Доля заданий, требующих использования профессиональных компетенций (реальные задачи, проекты)	11	25	44	57	71	84

Шаг 5. Определение препятствий на пути повышения уровня организации самостоятельной работы студентов. В этой части семинара эксперты в виде дискуссии должны выявить основные факторы или препятствия, мешающие для улучшения и повышения уровня организации самостоятельной работы студентов (т.е. проблемной ситуации):

1. Перезагруженность преподавателей и студентов;
2. Недостаточный уровень подготовленности студентов для СР
3. Невысокий уровень критического мышления у студентов;
4. Отсутствие в нагрузке преподавателей показателя: организация СРС;
5. Низкая мотивация преподавателей – отсутствие стимулов;
6. Слабые контакты с предприятиями и бизнесом;

Шаг 6. Заключительный этап семинара, в ходе которого каждая команда экспертов разрабатывает, находит, анализирует и определяет максимально правильный выход из проблемной ситуации или ее решение. После сравнительного анализа и дискуссии результатов каждой команды вырисовывается целый ряд главных и необходимых действий по улучшению организации самостоятельной работы студентов:

Шаг 1	Разработать методические указания для СРС
Шаг 2	Включить организацию СРС в нагрузку преподавателей (стимулирование и мотивация)
Шаг 3	Развитие контактов и механизмов взаимодействия с бизнесом и работодателями (реальные задания, привлечение экспертов, использование материально-технической базы, базовые кафедры, научные лаборатории)
Шаг 4	Соответствие тем СРС компетенциям преподавателей (повышение «производственной» квалификации)

Шаг 5	Формулирование методических указаний направленных на развитие необходимых компетенций у студентов
Шаг 6	Изменение учебного плана (увеличение доли СРС)

Таким образом, на первый взгляд сложное построение методики преподавания в стиле экспертного семинара на самом деле является интересным и увлекательным творческим занятием, как для преподавателя, так и для студентов. Студенты в результате самоорганизации в коллективной форме взаимодействия и общения получают реальную практику формулирования своей точки зрения, осмысления системы аргументации, т. е. превращения информации в знание, а знаний в убеждения и взгляды. При этом совместная работа команды предполагает требовательность, взаимную ответственность и дисциплину. Педагог в роли модератора-помощника или консультанта стимулирует студентов к проявлению его инициативы и творческой мысли в учебном процессе, вместе с тем, учит студентов на профессиональном языке формулировать мысли, корректно и аргументировано вести дискуссии и споры. Как и другие виды активных нетрадиционных форм преподавания, экспертный семинар в большей степени формирует предметные и социальные качества профессионала, способствует достижению цели обучения и воспитания личности будущего специалиста.

Список использованной литературы

1. Похолков Ю.П., Рожкова С.В., Толкачева К.К. Уровень подготовки инженеров России. Оценка, проблемы и пути их решения / Проблемы управления в социальных системах. – Том 4, Выпуск 7, 2012. – сс. 6-14
2. Гузеев В.В. Планирование результатов образования и образовательная технология. - М.: Народное образование, 2000.
3. Жуков Г.Н. Основы общей профессиональной педагогики: Учебное пособие. -М.: Гардарики, 2005.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ У СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ

Карелова Р.А.

*Нижньотагільський гірничо-металургійний коледж імені Е.А. і М.Є. Черепанових,
Нижній Тагіл*

METHODOLOGICAL BASES OF READINESS FORMATION FOR PROFESSIONAL MOBILITY AMONG COLLEGE STUDENTS

Karelova R.A.

*Nizhny Tagil Mining and metallurgical college named after the Cherepanovs E.A. and M.E.,
Nizhny Tagil*

Анотація

У статті запропоновано і теоретично обґрунтований комплекс підходів, які є методологічною основою формування готовності до професійної мобільності у студентів коледжу. В комплекс входять системний, компетентнісний, процесний і подієво-діяльнісний підходи.

Abstract

The article suggests and theoretically reasons the set of methodological basis of readiness formation for professional mobility among college students. This set is the cooperation of system, competence, process and event - activity approaches.

Ключові слова: готовність до професійної мобільності, комплекс методологічних підходів, системний підхід, процесний підхід, компетентнісний підхід, подієво-діяльнісний підхід.

Keywords: readiness for the professional mobility, set of methodological basis, system approach, competence approach, process approach, event - activity approach.

Для вибору стратегічних напрямків будь-якого педагогічного дослідження необхідно визначити відповідні теоретико-методологічні основи. Як правило, такими підставами є методологічні підходи. Не виключенням є і проблема формування готових до професійної мобільності майбутніх фахівців з середньою професійною освітою.

Стаючи на позицію конкретного підходу, дослідник може розглянути досліджуваний феномен тільки з однієї якоїсь сторони, абстрагуючись від інших. Як зазначає Н.М Яковлева, об'єктивну картину досліджуваного феномена може дати сукупність взаємодоповнюючих один одного методологічних підходів. Формування готовності до професійної мобільності у студентів коледжу є складний і багатоаспектний феномен, який не може бути розглянутий з однієї точки зору, тому ми вважаємо за необхідне застосувати в нашому дослідженні сукупність методологічних підходів, що сприяють отриманню максимально повної інформації про даному предметі.

Сукупність методологічних підходів до формування професійної мобільності, готовності до неї у студентів або фахівців використовуються в роботах Л.А. Амірова, Л.В. Горюнової, О.В. Кердяшевой, Є.Г. Неділько, Е.А. Нікітіної, Л.П. Меркулової і ін.

На основі аналізу можливостей існуючих на сьогоднішній день підходів в педагогічній науці і підходів, що використовуються різними авторами для вивчення процесу формування професійно-мобільних фахівців, в якості основних, здатних забезпечити формування готовності до професійної мобільності майбутніх випускників, нами були обрані системний, процесний, компетентнісний, подієво-діяльнісний підходи.

Коротко розглянемо суть і значення для вирішення що стоїть перед нами проблеми кожного з виділених підходів.

Системний підхід до проблеми формування професійно-мобільних фахівців в своїх дослідженнях використовували Л.А. Амірова, Л.В. Горюнова, Е.А. Нікітіна та ін.

На підставі системного підходу можливо виявити компоненти моделі та зв'язку між ними (тобто визначити структуру моделі). Весь процес формування готовності до професійної мобільності студентів представляється як педагогічна система і частина всього освітнього процесу в коледжі.

Однак розгляду складного процесу по формування готовності студентів до професійної мобільності тільки з точки зору системного підходу недостатньо. Тому ми вважаємо за необхідне і можливе для вирішення даної в дослідженні проблеми використовувати можливості процесного підходу.

Процесний підхід активно використовується в менеджменті і в області розробки програмного забезпечення для моделювання автоматизованих систем. Не так давно інтерес до даного підходу з'явився і в педагогічній науці, що призвело до адаптації його утримання під потреби педагогів і керівництва навчальних закладів.

Нами не було виявлено робіт, присвячених формуванню професійно-мобільних фахівців або готовності до професійної мобільності, а також будь-яких інших її елементів із застосуванням процесного підходу. Однак є роботи, присвячені формуванню конкурентоспроможності майбутніх фахівців, де одним з підходів, включеним в комплекс, який утворює теоретико-методологічне підґрунтя дослідження, є процесний підхід. Так, в роботі Е.В. Евпловой [2] виділені особливості даного підходу, які можуть розкрити особливості і процесу формування готовності до професійної мобільності у студентів коледжу, що розглядається в нашій роботі.

З урахуванням процесного підходу представляється можливим розкрити основні етапи взаємодії суб'єктів при формуванні готовності до професійної мобільності. Крім того, зазначений підхід гарантує цілісність, безперервність і керованість процесу формування.

Компетентнісний підхід є методологічною основою сучасної освіти, в тому числі і середньої професійної, це визначено в багатьох нормативних документах. Особливістю даного підходу є особливий погляд на результат освіти, який розглядається не як сума засвоєної інформації (як у випадку з традиційним підходом), а як здатність застосовувати отримані знання і вміння в різних, в тому числі нестандартних і проблемних ситуаціях.

До проблеми формування професійно-мобільних фахівців компетентнісний підхід застосовували Л.А. Амірова, Л.В. Горюнова, В.Н. Дюнін, Л.П. Меркулова і ін.

Так, Л.П. Меркулова зазначає, що «компетентнісний підхід забезпечить формування узагальненої моделі якості, абстрагованою від конкретних дисциплін та об'єктів праці, що дозволить, в свою чергу, говорити про більш широкому, ніж сьогодні, можливе поле діяльності фахівця, мобільності фахівця на ринку праці». [3, с.298]. Л.В. Горюнова, у свою чергу, відзначає, що «спираючись на компетентнісний підхід, ми можемо уявити картину становлення професійної мобільності фахівця через розвиток певних компетенцій ...» [1, с.189].

Виділимо основні положення компетентнісного підходу до досліджуваної нами проблеми:

- Зазначений підхід орієнтований на встановлення зв'язку освітнього процесу до вимог зовнішнього середовища з метою вдосконалення професійної підготовки в напрямку формування у майбутнього фахівця набору компетенцій, що відображають його готовність до професійної мобільності;

- Оцінка освітніх результатів полягає в аналізі рівня оволодіння компетенціями майбутніми фахівцями середньої ланки;

- Поняття «компетентність» узагальнює в собі терміни «знання», «вміння», «володіння», інтегруючи їх [3], за рахунок чого можна отримати узагальнену модель мобільного фахівця, абстрагуватися від конкретних дисциплін та об'єктів праці.

Однак, незважаючи на той факт, що системний, компетентнісний і процесний підходи мають потужне методологічне значення, вони не в повній мірі вирішують проблему формування готовності до професійної мобільності через суб'єктність у студентів коледжу. На нашу думку, необхідно розглянути використовуваний у дослідженні подієво-діяльнісний підхід.

Оскільки даний підхід утворений злиттям подієвого і діяльнісного підходів, то доцільно розглянути кожен з них окремо, а потім виділити основні положення подієво-діяльнісного підходу до досліджуваної нами проблеми.

У педагогіці згідно діяльнісного підходу (Л.С.Виготський, А.Н. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн) особистість формується і проявляється в діяльності.

Як зауважив А.К. Осницького людина освоює і рефлексує прийоми перетворення ситуацій саме в діяльності, через діяльність і для діяльності. Такий стан вимагає цілеспрямованої роботи по організації діяльності того, хто навчається, за його активізації та перекладу в позицію суб'єкта пізнання, спілкування і праці [4]. Це, в свою чергу, узгоджується з завданнями нашого дослідження і передбачає навчання студентів вибору мети, планування і організації діяльності, її регулювання, контролю, рефлексії й оцінки результатів діяльності.

До проблеми формування готовності до професійної мобільності у студентів вузу діяльнісний підхід застосовувала О.В. Кердяшева.

У сучасній освіті ідея «подієвого підходу» викликає інтерес філософів, психологів і педагогів (Л.В. Горюнова, Д.В. Григор'єв, Е.И. Ісаєв, Г. Н. Прозументова, В. В. Серіков, В. І. Слободчиков, Ю.Л. Троїцький та ін.).

У педагогіці подієвий підхід розуміється як технологія організації і здійснення подій, які були б значущі для колективу або окремої особи. Через побачене і особисто пережите подія може впливати на свідомість, емоційну сферу і поведінку особистості. [6]

В.В. Серіков розглядає подію як суб'єктивне переживання, як джерело особистісного досвіду, його поновлення, як зустріч з іншою особою або культурою, що зачіпає, деформуючу, розвиваючу мислення і поведінку [5].

Подієвому підходу важливе місце відводить Л.В. Горюнова, вивчаючи професійну мобільність фахівця як проблему розвивається освіти Росії. Ми поділяємо точку зору авторів статей, яка вважає, що «бути мобільним – це перш за все володіти технікою конструювання себе в непередбачуваних ситуацій» [1, с.128]. Наповнене подіями (різної потужності впливу) освітній простір сприяє породженню діяльності студента, спрямованої на зміни себе або умов. Для нашого дослідження важливим є твердження автора про те, що отриманий учнями досвід «організації свого існування в ситуаціях постійної зміни подій різної потужності впливу є запорукою успішності перебування людини в професії і здійснення ним професійної мобільності» [1, с.129].

Подієво-діяльнісний підхід орієнтований на встановлення зв'язку між організацією діяльності суб'єктів освітнього процесу і різними за характером подіями, якими має бути наповнене освітній простір з метою ініціювання прояви мобільності людини. Викладач створює умови ситуацій невизначеності, а студент набуває досвіду самостійного руху, самовизначення, вироблення рішень, досвід існування в непередбачуваному майбутньому і вироблення в ньому власних стратегій розвитку.

Віддаючи належне існуючим точкам зору на формування готовності до професійної мобільності у майбутніх фахівців, ми виділяємо в якості методологічної основи цього процесу системний, компетентнісний, процесний і подієво-діяльнісний підходи і вважаємо їх достатніми для розгляду цього складного феномена з різних позицій.

Список використаної літератури

1. Горюнова, Л.В. Професійна мобільність фахівця як проблема розвивається освіти Росії: дис. ... Доктора пед.наук: 13.00.08 / Лілія Василівна Горюнова. Ростов-на-Дону, 2006. - 427 с. (З російської)
2. Евплова, Е.В. Формування конкурентоспроможності майбутніх педагогів професійного навчання: автореф. ... Канд.пед.наук: 13.00.08 / Катерина Вікторівна Евплова. - Челябінськ, 2012. - 24 с. (З російської)
3. Меркулова, Л.П. Компетентнісний модель професійно-мобільного фахівця технічного профілю / Л.П. Меркулова // Вісник Самарського державного аерокосмічного університету. -2006. - № 1. С. 294-303. (З російської)
4. Педагогіка: педагогічні теорії, системи, технології: Учеб. для студ. вищ. і середовищ. пед. навч. закладів / С.А.Смірнов, І.Б.Котова, Е.Н.Шіянов і ін .; Під ред. С.Л.Смірнова. - 4-е изд., Испр. – М.: Видавничий центр «Академія», 2001.-512 с. (З російської)
5. Серіков, В.В. Освіта і особистість: Теорія і практика проектування педагогічних систем / В.В. Серіков. - М.: 1999. - 88 с. (З російської)
6. Соловйов, Г.Є. Подієвий підхід у вихованні школярів / Г.Є. Соловйов // Вісник удмуртського університету. - 2009. - Вип.2. С.103-111. (З російської)

ДОКУМЕНТИ ДЕРЖАВНОЇ ВАГИ ПРО ІНФОРМАТИЗАЦІЮ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ

Кузнецова Г.П.

*к.п.н., доцент кафедри української мови,
літератури та методики навчання
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*

NATIONAL IMPORTANCE DOCUMENTS ON EDUCATIONAL INFORMATIZATION IN UKRAINE

Kuznetsova H.

*PhD, assistant professor of Ukrainian language,
literature and teaching methods department
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University*

Анотація

У статті здійснено спробу з'ясувати роль і місце нормативно-правової бази з інформатизації освітнього простору в Україні у формуванні інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців педагогічної галузі знань; довести, що чинні документи державної ваги із впровадження електронного освітнього контенту потребують перегляду та конструктивних змін, спрямованих на створення загальнодержавної концепції розвитку і послідовної реалізації заходів щодо інформатизації освітнього середовища як основи підвищення рівня оволодіння майбутніми учителями інформаційними технологіями.

Abstract

The attempt to clarify the importance and the place of the regulatory basis on educational informatization in Ukraine in the process of forming information and communication competence of intending specialists in the field of pedagogical knowledge is made; it is attempt to prove that the national importance valid documents on implementing electronic educational content should be reconsidered and they need structural changes aimed at creating a national developing concept and consistent putting into action on educational informatization as the basis of increasing acquiring information technologies by intending teachers.

Ключові слова: інформатизація освітнього середовища, законодавча база з електронного освітнього контенту, електронні освітні засоби.

Keywords: educational informatization, regulatory basis on electronic educational content, electronic educational means.

Інформатизація всіх сфер діяльності, і освітньої зокрема, спонукають педагогічне суспільство до аналізу й ретельного перегляду основ методологічної, дидактичної, психологічної теорії й практики, до внесення суттєвих коректив у технології, засоби й методи навчання.

Ідеться про розвиток і постійне функціонування в освітньому процесі електронних освітніх ресурсів, спрямованих на формування інформаційно-комунікаційної компетентності в майбутніх педагогів.

Згідно з положенням «Про електронні освітні ресурси» [1] до основних їх видів належать: «електронні документи, електронне видання, електронний аналог друкованого видання, електронні дидактичні демонстраційні матеріали, інформаційна система, депозитарій електронних ресурсів, комп'ютерний текст, електронний словник, електронний довідник, електронна бібліотека цифрових об'єктів, електронний навчальний посібник, електронний підручник, електронні методичні матеріали, курс дистанційного навчання, електронний лабораторний практикум». Чи дають змогу навчальні плани, наприклад, спеціальності Філологія. Учитель (викладач) української мови і літератури всіх освітніх рівнів (бакалавра, спеціаліста, магістра) на високому рівні оволодіти знаннями, уміннями, навичками, іншими компетентностями в галузі освітніх електронних ресурсів, що визначені в Положенні. Заперечна відповідь є очевидною.

Формування в державних навчальних педагогічних закладах у майбутніх спеціалістів високого рівня інформаційно-комунікаційної вправності має здійснюватися передусім на засадах концептуальних підходів і стандартів державної ваги, які утворюють трансферентну систему, що передбачає: 1) аналіз чинної та випрацювання нової законодавчої бази з форму-

вання ІКТ фахівців освітньої галузі, і філологічної зокрема, оскільки основою всіх ЕОЗ є текст, лінгвістичних норм продукування якого не відмінено; 2) технічну та комунікаційну забезпеченість вищів (комп'ютерне оснащення, термін дії якого за останніми вимогами не має перевищувати 8 років; наявність каналів передавання й приймання інформації тощо); 3) створення сучасного електронного навчального контенту, змісту інформаційного освітнього середовища; 4) наявність якісного кадрового складу фахівців інформаційних технологій.

Сьогоднішній рівень сформованості ІКТ майбутніх спеціалістів педагогічної галузі не є високим, про що свідчить низка протиріч, а саме: усвідомлення майбутніми педагогами місця і ролі ЕОЗ у формуванні їхньої професійної вправності та недостатній рівень оволодіння ІКТ; підвищення кваліфікаційних вимог до випускників ВНПЗ та інформаційно-комунікаційна диз'юнктивність навчальних планів їхньої підготовки; стрімкий розвиток різних ЕОЗ та несформованість єдиної термінологічної системи щодо їх визначення, структурування.

На шпальтах науково-педагогічних, методичних, лінгводидактичних праць (Антопольський А., Биков В., Босова Л., Воротникова І., Громов В., Діденко Л., Карташова Л., Коробкова К., Манжула А., Смалько О. та ін.) простежуються дискусії щодо формулювання понять «електронні освітні засоби», «електронні освітні ресурси», «інформаційні ресурси», «електронні засоби навчання», «цифровий освітній ресурс», «Інтернет-ресурси» тощо.

Такі протиріччя та дискусії, на нашу думку, передусім зумовлені тим, що на державному рівні не схвалено єдиних вимог до створення ЕОЗ, повною мірою не розроблено теоретико-методичного, технологічного апарату їх функціонування залежно від класифікації. Відтак аналізу потребує законодавча база з інформатизації освітнього процесу, адже вона має бути основою створення науково-практичної концепції та національної стратегії розвитку і впровадження в Україні освітніх електронних ресурсів.

Спробу здійснити аналіз законодавчого забезпечення із впровадження ІКТ у вищу освіту України знаходимо в працях І.Воротникова, Н.Кіяновської, О.Локшиної, І.Малицької, С.Ніколаєнка та інших. Проте сучасний стан модернізації освітньої сфери потребує, на нашу думку, нового перегляду документів державної ваги з питань інформатизації освітнього середовища.

Курс на розроблення вітчизняної комп'ютерної техніки навчального призначення розпочався на освітніх теренах нашої держави ще в 1985 році, коли урядом було прийнято постанову «Про заходи щодо забезпечення комп'ютерної грамотності учнів середніх навчальних закладів і широкого впровадження електронно-обчислювальної техніки в навчальний процес» [2], у якому ставилися завдання про створення кабінетів обчислювальної техніки в міжшкільних навчально-виробничих комбінатах, одній-двох школах кожного району УРСР, середніх ПТУ і середніх спеціальних навчальних закладах, інститутах удосконалення вчителів з метою навчити учнів і педагогічний склад освітніх установ працювати з комп'ютерною технікою.

Міністерством вищої і середньої спеціальної освіти УРСР, Міністерством освіти УРСР та Державним комітетом УРСР із професійно-технічної освіти з 1985 року в педагогічних інститутах, на педагогічних факультетах (відділеннях) університетів та інженерно-педагогічних було розпочато підготовку вчителів математики, фізики й викладачів інших предметів за другою спеціальністю «Інформатика та обчислювальна техніка», розгорнуто організаторську й масово-політичну роботу щодо забезпечення загальної комп'ютерної грамотності учнівської молоді, учителів, викладацького складу вищих навчальних педагогічних закладів, але здебільшого тих, які здійснювали підготовку вчителів математики та фізики.

Отже, як свідчить зміст Постанови та досвід її впровадження в навчально-виховний процес освітніх установ УРСР (1985-1990р.р. та і в часи незалежності, а саме кінець ХХ початок ХХІ ст.), значна увага приділялася формуванню навичок послуговуватися комп'ютерно-обчислювальною технікою, а не формуванню умінь спілкуватися через неї за законами комунікації. Варто зазначити й те, що інформатика в ті часи розвивалася без тісно-

го взаємозв'язку з лінгвістикою, лінгводидактикою, хоча в основу функціонування електронно-обчислювальної техніки було покладено традиційно лінгвальний термін «текст», який згодом набуває іншої назви – «електронний текст» – створений способом застосування властивостей електронів.

У часи незалежності (1998 рік) Верховною Радою України схвалюється Закон України «Про Національну програму інформатизації», у якому знаходимо визначення поняття «інформатизація» – сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки» [3]. Це ж визначення дублюється й Концепцією Національної програми інформатизації, яка є складником Закону. Національна програма інформатизації, окрім Концепції, включає сукупність державних програм з інформатизації, галузеві, регіональні, органів місцевого самоврядування програми та проекти інформатизації. У Концепції Національної програми інформатизації визначено пріоритетні сфери та напрями з інформатизації, на які спрямовувалися фінансові, матеріальні, трудові ресурси. Пріоритетні сфери не затверджувалися як постійні, а мали «кимось» коригуватися залежно від ситуації.

З огляду на стан інформатизації, що склався нині в педагогічній освіті, варто погодитися з тим, що ця галузь знань інформатизувалася за залишковим принципом, та й інформатизація науки, освіти, культури в самій Концепції визначена дев'ятою позицією. Залишковість, можливо, і є причиною того, що й досі не вдалося сформувати «об'єднаний» чи «колективний» інтелект, прискорити інтеграцію України у світову науку.

Прийняття Україною умов Окінавської хартії глобального інформаційного суспільства [4] (22 липня 2000 р.), де накреслено основні принципи й шляхи його формування та розвитку, сьогодні сприймається й аналізується як своєрідна концепція інформаційного розвитку нашої держави. Україна на Окінавську хартію відреагувала Указом Президента від 31 липня 2000 року «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет і забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні». Проте він повною мірою не був утілений в інформаційне життя української освіти.

Згодом значний вплив на розвиток інформаційно-комунікаційних технологій в Україні мав проект ЮНЕСКО «Стандарти ІКТ компетентності для вчителів». Відомо, що всесвітня зустріч на вищому рівні з питань розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, інформаційного суспільства відбувалася у два етапи: з 10 по 12 грудня 2003 року в Женеві та з 16 по 18 листопада 2005 року в Тунісі. На другому етапі було поставлено завдання створити інклюзивне суспільство знань засобами комунікації та інформатизації, зокрема засобами «електронного навчання». В Україні проект жваво обговорювався, оскільки його реалізація визначена передусім економічними чинниками, спрямованими на реформування освіти, а саме: рух від традиційної освіти до технологічної (цифрової) грамотності – підготовка «трудового капіталу», здатного працювати на вищому рівні з оперттям на нові інформаційні електронні технології; технологічна грамотність зумовлюється поглибленням знань, оволодінням новим обладнанням та впровадженням його в економіку (йдеться про «працю вищої якості»); технологічно грамотна особистість здатна не лише поглиблювати знання, уміння та інші компетентності, а й продукувати, створювати нові. Отже, чинники технологічної грамотності, поглиблення знань, створення (продукування) нових корисних знань мали б стати основою реформування освіти в Україні та поєднати державну політику з її економічним розвитком.

У цей час значний розвиток, впровадження і використання ІКТ в освітній сфері простежуємо в країнах – членах ЄС, де інформаційні технології визнаються пріоритетним напрямом й з огляду на це інтенсивно розробляються, фінансуються й впроваджуються Національні ІКТ стратегії.

В Україні теж набуває чинності Державна програма «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці на 2006-2010 роки», основними завданнями якої були: «підвищення загальної інформаційної грамотності українського суспільства; оснащення навчальних закладів сучасним комп'ютерним та телекомунікаційним обладнаннями; упровадження інформаційних та телекомунікаційних технологій у навчальний процес і проведення наукових досліджень; забезпечення доступу до національних і світових інформаційних ресурсів; розроблення, впровадження та легалізація навчального програмного забезпечення; розвиток технологій дистанційного навчання; розширення мережі електронних бібліотек» [5].

«Навздогін» Державній програмі у 2007 році схвалюється Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», яким передбачено реалізувати прагнення держави побудувати «орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяти суспільному й особистісному розвитку, підвищувати якість життя» [6]. Цим законодавчим актом знову окреслюються завдання щодо забезпечення комп'ютерної грамотності населення, насамперед шляхом створення системи освіти, орієнтованої на використання новітніх ІКТ у формуванні всебічно розвиненої особистості. Проте основні напрями ефективної інформатизації освітнього суспільства, передбачені як Державною програмою України, так і Законами, про які йшлося вище, повною мірою не втілилися в освітнє життя. Рівень інформатизації освітнього середовища не набагато зріс, оскільки на державному рівні не було створено системи мотивації щодо впровадження ІКТ в освітню сферу діяльності; аспекти основних засад інформатизації суспільства України протягом 2006-2015 років так і не згармонізувалися з розвитком і провадженням ІКТ в освітній галузі, і лінгводидактичній зокрема, адже не схвалено інформаційного кодексу України, яким би визначалися охоронні права щодо змісту комп'ютерних програм; авторські права під час розміщення й використання освітніх продуктів у мережі Інтернет; інформація про дистанційне навчання, охорона баз даних тощо; не простежуємо методологічного забезпечення з використання комп'ютерних мультимедійних технологій під час викладання шкільних дисциплін; урахування особливостей ІКТ в системах навчання студентів педагогічних навчальних закладів; на відповідному рівні державою не забезпечені навчальні заклади та наукові установи сучасними економічними та ефективними засобами ІКТ і необхідними інформаційними ресурсами.

Базові принципи, стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні, завдання, спрямовані на їх досягнення, основні напрями, етапи і механізми реалізації знаходимо й у такому законодавчому акті, як «Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні», реалізація якої передбачається у 2013-2020 роках. Стратегія формує визначення поняття «Електронна освіта» – «форма отримання освіти, що здобувається з використанням виключно інформаційно-комунікаційних технологій», та на другому етапі реалізації (2016-2020 роки) накреслює умови успішної державної політики у сфері розвитку інформаційного суспільства. Ось деякі з освітніх: «забезпечення поступової інформатизації системи освіти, спрямованої на задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу; формування та впровадження інформаційного освітнього середовища в системі загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти; створення інформаційної системи підтримки освітнього процесу, системи інформаційно-аналітичного забезпечення у сфері управління навчальними закладами, інформаційно-технологічного забезпечення моніторингу освіти; розроблення індивідуальних модульних навчальних програм різних рівнів складності залежно від конкретних потреб, а також випуск електронних підручників та енциклопедій тощо» [7]. Як бачимо, зміст Стратегії перегукується зі змістом Законів, Концепцій, Зasad розвитку інформаційного освітнього середовища і суспільства загалом. Проте знову загострюється проблема спроможності держави в стані економічної й політичної кризи зреалізувати поставлені завдання.

Попри все, інформатизація освітнього середовища має бути першочерговим напрямом державної політики, адже це основа подальшого розвитку системи освіти України, невід’ємний процес її інтегрування у європейський і світовий простір.

Література

1. Положення про електронні освітні ресурси: наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України №1060 від 01.10.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12>.

2. Постанова «Про заходи щодо забезпечення комп’ютерної грамотності учнів середніх навчальних закладів і широкого впровадження електронно-обчислювальної техніки в навчальний процес» від 30 квітня 1985 р. №185/ - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nra.iplex.com.ua/doc.php?uid=1048.550.0>

3. Закон України «Про національну програму інформатизації» від 04.02.1998 №74/98-ВР (зі змінами) ». – [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/74/98/-%D0%B2%D1%80>

4. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=998_163/

5. Державна програма України «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці на 2006 – 2010 роки» . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: : <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/08.html>

6. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки». – [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/537-16>

7. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-p>.

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЗОВНІШНЬО СИСТЕМНОГО РІВНЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Луценко О.В.

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

SOCIAL AND POLITICAL DETERMINANTS OF EXTERNAL SYSTEM-LEVEL TRAINING OF FUTURE OFFICERS OF NATIONAL GUARD OF UKRAINE

Lutsenko O.V.

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Анотація

У статті аналізуються проблеми підготовки висококваліфікованих фахівців для Національної гвардії України. Представлений огляд комплексу соціально-політичних детермінант підготовки майбутніх офіцерів Національної гвардії України.

Abstract

The article reveals the problems of training of highly qualified specialists for the National Guard of Ukraine. It displays the review of the social and political determinants of training future officers of the National Guard of Ukraine.

Ключові слова: Національної гвардії України, висококваліфіковані фахівці, освітня діяльність, свідоме ставлення.

Keywords: National Guard of Ukraine, highly qualified specialists, educational activities, awareness.

Дослідження процесів підготовки майбутніх офіцерів Національної гвардії України потребує застосування багатофакторного й кореляційного аналізу, що у подальшому дозволить створити науково обґрунтовану дидактичну модель педагогічних умов формування у здобувачів вищої освіти свідомого ставлення до навчання. Лише подібний аналіз спроможний забезпечити повне дотримання принципів об'єктивності, всебічності, неупередженості наукової доробки. У такий спосіб, вирішення проблем підготовки висококваліфікованих фахівців для Національної гвардії України з урахуванням специфіки їх професійного і особистісного становлення на кожному етапі навчання неможливо без розуміння особливостей діяльності вказаної державної інституції, встановлення взаємного впливу детермінант на кожному рівні.

Детермінанти зовнішньо системного рівня можна розглядати як категорію екстрапедагогічних чинників, оскільки, на перший погляд, вони виходять за межі власне педагогічних категорій і в цілому (або багато в чому) не залежать від волі освітян. Проте нехтування ними унеможливує об'єктивізацію дослідження. Більше того, у процесі проведення дослідження ми зіткнулися з ситуацією, коли в силу революційних змін в державі відбулася майже повна трансформація організаційно-управлінських, правових, аксіологічних засад діяльності абсолютної більшості державних інституцій і Національної гвардії зокрема.

Соціально-політичні детермінанти. Сюди ми відносимо зовнішню і внутрішню політику держави, механізм її діяльності; структуру органів влади, судових і правоохоронних органів; визначення національних інтересів і шляхи забезпечення національної безпеки; підходи до реалізації антитерористичної операції; здійснення заходів щодо європейської інтеграції України.

У проєкції на діяльність Національної гвардії України у цьому зв'язку слід зазначити наступне.

Динаміка розвитку даної державної інституції характеризується постійними докорінними змінами. Вперше НГ України була заснована згідно із Законом України «Про Національну гвардію України» від 4 листопада 1991 року⁶ на основі внутрішніх військ УРСР. У такому форматі підрозділ, що входив і продовжує входити до складу Міністерства внутрішніх справ України, проіснував до 11 січня 2000 року, тобто до ухвалення Верховною Радою України Закону «Про розформування Національної гвардії України»⁷. Майже на чотирнадцять років до структури МВС були повернені внутрішні війська, і лише через суттєве ускладнення соціально-політичної ситуації (події в АР Крим, на сході України), необхідність значного розширення функцій правоохоронних органів 12 березня 2014 року був прийнятий Закон України «Про Національну гвардію України».⁸ Як і у 1991 році, реорганізація відбувалася на базі внутрішніх військ України.

Проте слід розуміти, що внутрішні війська були орієнтовані на здійснення службово-бойової діяльності. На відміну від Збройних Сил України, у них був пріоритет охоронних функцій (участь разом із міліцією в охороні громадського порядку і боротьбі зі злочинністю; охорона важливих об'єктів, здійснення на них пропускного режиму; супроводження спеціальних державних вантажів; конвоювання заарештованих і засуджених, переслідування осіб, які втекли з-під варти; ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій на охоронюваних об'єктах тощо). Завдання ж Національної гвардії суттєво розширені, насамперед на засадах збільшення вагомості й важливості функцій. На перше місце виходить забезпечення захисту і охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, захист Конституційного ладу України, цілісності її території від спроб зміни їх насильницьким шляхом, участь у спеціальних операціях, участь у здійсненні заходів правового режиму воєнного стану.

⁶ Закон України «Про Національну гвардію України» від 4 листопада 1991 р. № 1775—XII (втратив чинність)

⁷ Закон України «Про розформування Національної гвардії України» від 11 січня 2000 року № 1363-XIV (втратив чинність).

⁸ Закон України «Про Національну гвардію України» від 12 березня 2014 року

Тож, перелічені історичні етапи становлення і діяльності НГУ є не простою зміною назв. За цим стоять серйозні перетворення щодо розуміння функцій і завдань інституції, кваліфікаційних вимог до фахівців, а значить, і завдань, що ставляться перед вищими навчальними закладами, які здійснюють їх підготовку.

Про масштаби потенціалу освітньої діяльності (з урахуванням принципів безперервної освіти) свідчить той факт, що згідно із розділом II Закону України «Про Національну гвардію України» її чисельність не може перевищувати 60 тисяч військовослужбовців. При цьому слід враховувати два моменти: 1) у разі виникнення необхідності окремим Законом України ця чисельність може бути збільшена; 2) у лавах НГУ, окрім військовослужбовців, є й інші працівники, кількість яких встановлюється відповідними штатними розписами. Тож можна стверджувати, що в межах держави представники Нацгвардії являють значний і потужний сегмент в системі освіти.

Оскільки статистична інформація щодо розподілу різних категорій військовослужбовців і працівників НГУ за рівнями і ступенями освіти відноситься до категорії таємних, оговоримо, що, за нашими спостереженнями, кадрова репрезентація представлена більшістю компонентів Національної рамки кваліфікацій⁹. Разом з тим, ми притримуємося думки, що в сучасних умовах існування української держави особлива увага при підготовці кадрів для Національної гвардії України має звертатися на шостий рівень НРК («здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов») і сьомий рівень НРК («здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог»). Вказані рівні відповідають таким ступеням вищої освіти, як «бакалавр» і «магістр». Саме вони є найбільш витребуваними в умовах здійснення Національною гвардією покладених на неї функцій.

Принагідно зазначимо, що соціально-політичний чинник корелюється і з такою педагогічною категорією, як зміст освіти. Перегляд концептуальних засад зовнішньої і внутрішньої політики України, трансформація органів державної влади і управління, в тому числі й самої Національної гвардії, зумовлюють необхідність докорінних змін у підході до переліку навчальних дисциплін, що викладаються для майбутніх офіцерів НГ, змістовного наповнення предметів, а також методів і засобів навчання.

Одним з прикладів щодо зміни структури освітньо-професійних програм може слугувати той факт, що після початку антитерористичної операції, в якій Національна Гвардія України бере безпосередню участь, виникла значна потреба збільшити кількість годин й актуалізувати такі навчальні дисципліни, як «Долікарська допомога», «Цивільний захист», «Безпека життєдіяльності» та ін. При викладанні таких курсів здійснена переорієнтація на практичну складову, відпрацювання навичок у формі ситуаційних завдань і тренінгів. Принагідно маємо зазначити, що подібне нововведення стало одним з потужних факторів позитивного впливу на свідоме ставлення курсантів до навчання.

Обраний державою курс на максимальне наближення до світових стандартів системно втілюється в підготовці й перепідготовці персоналу НГУ. Так, слід відзначити значне зміцнення міжнародних зв'язків, активізацію міжнародної складової в діяльності Національної гвардії. Лише за 2015 рік згідно із сайтом НГУ бійці брали участь у проведенні таких двосторонніх міждержавних навчань, як «Фіарлес Гардіан-2015», «Сі Бриз-2015», «Сейбер Гардіан/ Репід Трайдент-2015»¹⁰.

⁹ Національна рамка кваліфікацій, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1341

¹⁰ Як американські військові США тренують українців // <http://ngu.gov.ua/ua/news/yak-amerykanski-viyskovi-ssharenuyut-ukrayinciv>

Іноземні фахівці активно залучаються не тільки до участі в тактичних навчаннях, а й до проведення спеціальних тренінгів, круглих столів тощо. З іншого боку, через розширення контактів інтенсифікувалися закордонні стажування у країнах ЄС, США українських гвардійців, в тому числі науково-педагогічних працівників. І тут перепоною на шляху постає проблема мовних бар'єрів. Навчання за кордоном потребує досконалого володіння іноземними мовами на рівні професійного спілкування. На жаль, свого часу мовній підготовці належна увага не приділялася, тож абсолютна більшість військовослужбовців не спроможна здійснювати такі стажування без перекладача (а він в більшості випадків не передбачений), навіть якщо для України це нічого не коштує. Наявність у складі гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України факультету перекладачів є великим позитивом, проте потреба цим не вичерпується. Знання іноземних мов повинно стати компетенцією кожного військовослужбовця і працівника НГУ.

Зараз же нерідко спостерігається ситуація, коли окремі фахівці, які знаються на певній іноземній мові, досить тривалий час знаходяться за кордоном, а не служать у своєму підрозділі. Це викликає деяке напруження в колективах, особливо, коли навчальне навантаження якогось науково-педагогічного працівника на кілька місяців розподіляється на інших членів кафедри й збільшує показники їхнього навантаження. Виникають певні складнощі й у плануванні навчального процесу, складанні розкладів занять. Вихід один – збільшення годин на іноземні мови, професіоналізація їх контенту в освітніх і освітньо-професійних програмах підготовки майбутніх офіцерів, а також організація відповідних курсів для вже діючого особового складу НГУ.

Поступове запровадження військових стандартів НАТО стосується не тільки військовослужбовців Збройних Сил України, а й Національної гвардії. В умовах проведення АТО відбувається активне переозброєння військових формувань, наповнення його новітньою технікою. Вміння ефективно користуватися нею стає неодмінною умовою професійної діяльності. Тож до навчальних закладів передаються зразки такої техніки, а заняття із вогневої, тактико-спеціальної підготовки та інших суміжних навчальних дисциплін проводяться на принципово нових засадах. З іншого боку, виникає потреба у суттєвій модернізації знань самих науково-педагогічних працівників, які до цього моменту не були обізнані із західними зразками або лише чули про них. Нерідко на допомогу приходять й іноземні інструктори, які залучаються до проведення окремих занять і військових навчань.

Також згідно із міжнародними договорами військовослужбовці Національної гвардії беруть участь у діяльності миротворчого контингенту поза межами України. Підготовка даної категорії потребує особливих педагогічних умов формування змісту освіти й реалізації освітнього процесу.

В умовах загострення політичної ситуації в державі, інтенсифікації інформаційної війни виникає потреба у таких компетентностях гвардійців, про які раніше взагалі й не згадувалося. Зокрема, йдеться про організацію й проведення інформаційних операцій, налаштування роботи із населенням щодо протидії антиукраїнській пропаганді, особливо на тимчасово окупованих територіях. З позицій управлінської діяльності, тут виникає широке поле для взаємодії керівної ланки Нацгвардії з Міністерством інформаційної політики. Не може залишатися осторонь й освітня діяльність. Поява нових реалій повинна одразу ж відбитися і у кваліфікаційних характеристиках здобувачів вищої освіти, й в освітньо-професійних програмах. Проте, слід визнати, що відомча освіта МВС є достатньо консервативною і, м'яко кажучи, не дуже гнучкою. Навіть на рівні спецкурсів питання інформаційної безпеки, інформаційної пропаганди, маніпулятивних технологій, що застосовуються у ЗМІ та мас-медіа, для майбутніх офіцерів НГУ не викладаються. Лише окремі фрагменти даної важливої проблеми розпорошені в якості згадки в деяких навчальних дисциплінах. В той же час в межах спільних українсько-американських тактичних навчань «Безстрашний охоронець – 2015» (Fearless Guardian – 2015), організованих для діючого особового складу Національної гвардії, в тому

числі її керівної ланки, ці питання детально розглядаються й опрацьовуються через ситуаційні завдання.

Таким чином, навіть стислий огляд комплексу соціально-політичних детермінант підготовки майбутніх офіцерів Національної гвардії України наочно демонструє, що дослідження педагогічних умов формування у даної категорії здобувачів вищої освіти свідомого ставлення до навчання без опори на цю групу факторів буде неповним і безгрунтовним.

Список використаної літератури

1. Історія факультету підготовки фахівців для підрозділів Національної гвардії України [Електронний ресурс] // <http://naiaiu.kiev.ua/nnigb/strukturni-pidrozdili-institutu/fakulteti-institutu/fpfngu/>

2. Кальнік О.П. Педагогічні умови організації контролю навчальних досягнень з гуманітарних дисциплін у фаховій підготовці курсантів вищих військових навчальних закладів: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / О.П.Кальнік ; АРН України ; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих. — К., 2009. — 20 с.

3. Конституція України (редакція від 15.05.2014) [Електронний ресурс] // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>

4. Павлушенко В.М. Психолого-педагогічні умови адаптації майбутніх офіцерів внутрішніх військ МВС України до професійної діяльності: дис. канд... пед. наук / В.М.Павлушенко. — Хмельницький, 2003. — 172 с.

5. Синьов В.М., Кривуша В.І. Соціально-педагогічна діяльність в ОВС : кадрова та виховна робота : навч.-метод. посіб. — К. : «МП ЛЄСЯ», 2008. — 152 с.

6. Як американські військові США тренують українців // <http://ngu.gov.ua/ua/news/yak-amerykanski-viyskovi-ssha-trenuyut-ukrayinciv>

МЕТОД ВИЗУАЛІЗАЦІЇ В ПРОЦЕСЕ ПРЕПОДАВАННЯ

Петраков В.Н.

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри сучасного естествознання

УО «Республіканський інститут вищої школи» Мінск, Беларусь

VISUAL METHODS IN THE TEACHING PROCESS

Petrakov V.N.

Ph.D., Associate Professor, associate Professor of the Department of Modern natural sciences, EI "National Institute of Higher Education". Minsk, Belarus

Аннотация

В статье рассматриваются особенности принципа наглядности в современном процессе обучения. Раскрывается сущность применения электронных визуальных средств, способных интенсифицировать учебный процесс на уроках.

Abstract

The article focuses on the principles of visual methods in the modern teaching process. The review highlights the matter of the use of electronic visual aids capable of intensification of the teaching process in the classroom.

Ключевые слова: электронное средство обучения, средство наглядности, визуальная информация, учебная презентация.

Keywords: electronic teaching aids, visual aids, visual information, educational presentation.

С появлением электронно-вычислительных машин начался новый этап в развитии человечества. Компьютер, сеть Интернет, стремительное развитие информационных технологий открыли широчайшие и еще до конца не осознанные перспективы функционирования и

развития образовательного процесса. Компьютеризация обучения потребовала пересмотра сложившейся практики образования человека и адаптации традиционной системы организации учебного процесса к новым условиям. Опыт использования электронно-вычислительных машин (ЭВМ) в учебном процессе убедительно доказывает, что компьютер – это эффективное дидактическое средство.

В настоящее время в учреждениях образования (УО) нашей республики происходит интенсивное внедрение электронных средств обучения (ЭСО). При этом довольно быстро формируются и накапливаются информационные массивы, которые необходимо систематизировать в единую систему.

Гипертекстовые технологии предъявления информации позволяют представить учебный материал в единую упорядоченную структуру по различным дисциплинам и посредством гиперссылок оперативно находить и использовать любую необходимую по содержанию информацию для урока. Одной из форм организации и накопления учебной информации по той или иной теме содержания учебной программы, может стать презентация, которую не сложно использовать как на уроке, так и в качестве опорного конспекта для самостоятельной работы обучающихся.

В педагогике наглядность – важнейший принцип обучения. Он, впервые сформулированный Я. А. Каменским и в дальнейшем развит известными педагогами, сегодня является одним из важнейших элементов любого учебного процесса. Каменский считал, что обучение следует начинать «с реального наблюдения над вещами» и, что принцип наглядности является «золотым правилом дидактики. Причем недостаток наглядности может затормозить развитие логического мышления, пространственного представления и воображения» [3].

По мнению К.Д. Ушинского наглядные пособия являются средством для активизации мыслительной деятельности. Он дал глубокое психологическое обоснование наглядности в обучении. «Именно чувственный образ, сформированный на основе наглядного пособия (а не само наглядное пособие) являются главным в обучении» [7].

И наконец, Л.М. Фридман сформулировал следующее правило: «Наглядность - это понимание и активность»[8].

Поскольку, принцип наглядности вытекает из сущности процесса восприятия информации и наряду с ощущением обеспечивает абстрактное мышление и понимание информации, то «образ» воспринимаемого объекта является наглядностью только тогда, когда ученик анализирует и осмысливает объект на основе имеющихся знаний.

Сегодня у учителя появилась возможность «творчески» применять средства наглядности в зависимости от целей, задач, особенностей содержания информации и форм обучения. Чтобы изучать на уроке объекты, непосредственно *не воспринимаемые*, необходимы приборы, инструменты, модели и др. включающие опосредованное чувственное познание в процессе обучения.

Доказано, что при одновременном визуальном и словесном воздействии информации на человек он, в большинстве случаев, реагирует на визуальный способ передачи, часто пропуская вербальное воздействие. Поскольку человек больше доверяет «увиденному», то и визуальная информация воспроизводится им легче. [1, с.271].

Цойнгер Г. установил, что эффективнее воспринимается и запоминается учащимися информация представленная комбинацией цветов «желтый-черный», «желтый-красный», «черный на оранжевым», «белый-синий», «белый-красный», и в сочетании «красный-желтый-зеленый», «красный-белый-синий» [9, с.160].

Структурно-логическая наглядность позволяет хранить в памяти абстрактную информацию. Абстрактная информация побуждает к поиску конкретности. Она необходима для воссоздания объекта или явления в целом. Кроме того, при конструировании объектов на основе содержания учебного материала визуализация выступает, как продукт творческой деятельности. Например, представление процессов и объектов на уровне макро или микро - миров, модель идеального газа, электричество, магнитное поле и др.

Современные электронные средства визуализации такие, как компьютер, интерактивная доска позволяют не только представлять изображением на экране различных моделей, процессов, явлений, в том числе и реально протекающих, но и управлять ими. Это значительно расширяет методы и приемы учебной деятельности, развивает творческие способности и формирует информационную культуру учащихся

Сегодня учителю доступно множество различных типов визуальных средств. Специальное программное обеспечение (SMART Notebook, SMAT Video, SMAT Recorder и др.) для интерактивных досок позволяет работать с объектами, аудио- и видеоматериалами, электронными Интернет ресурсами и т.п. [2]. Мы остановимся на рассмотрении компьютерной визуализации, которая получила широкое распространение в нашей республике.

Идея использовать компьютер для создания графических изображений возникла давно. У учителя появилась возможность широко использовать компьютерные программы такие, как: Microsoft Word для работы с текстом; Adobe Photo Shop для работы с фотоиллюстрациями; Corel DRAW для работы с рисунками; Microsoft Excel для работы с графиками и таблицам; ресурсы Интернет и др. Современное кино, телевидение, изобразительное искусство широко применяют компьютерные спецэффекты, что придает выразительность и обеспечивает привлекательность этого вида искусства. Следовательно, компьютерная графика представляет собой мощнейшее наглядное средство обучения, воспитания и развития так, как она семантически позволяет «расшифровать» смысл учебной информации и формирует образные и смысловые ассоциации. Кроме того, абстрактные физические формулы, как и математические недостаточны для полного познания сути явления или закона, которые они описывают. В силу этого, визуализация абстрактных образов, объектов, законов, явлений, понятий может быть одним из способов интенсификации учебного процесса на уроках физики, математики и других предметов. Вот для этого на уроке и нужны наглядные образы, «визуальная картина», которые запоминается существенно лучше, чем вербальная или количественная информация[4].

Мозг человека не всегда правильно интерпретирует то, что видят наши глаза. Компьютерная визуализация позволяет представить зримыми объекты, тем самым расширить возможности человека по материализации образных ассоциаций в форме когнитивной компьютерной графики и анимации. В черчении, как и в изобразительном искусстве, различные объекты представляют на плоскости рисунка в виде трехмерных проекций и это, достаточно сложно воспринимается учащимися. Используя стандартные прикладные программные средства можно получить на экране монитора ЭВМ трехмерную тоновую или цветную визуализацию объекта. Так можно интерпретировать различные графики функций двух переменных, составлять наиболее полное представление о пространственной форме графика. Кроме того, можно достаточно наглядно представить рельеф поверхности и многое другое. Например: волны, движение тел, колебания, оптические явления, тепловые процессы, изменение импульса, электрические взаимодействия и т.п. Если при визуализации наглядности пользоваться не черно-белой, а цветной палитрой, то информативность изображения резко возрастает, например, переход от темно-зеленого до темно-красного через ярко-желтый, резко усиливает выразительность. Современные электронные экраны ЭВМ позволяют варьировать яркость свечения основных цветовых компонентов (RGB), что дает возможность комбинировать до нескольких миллионов цветовых оттенков. Все определяется художественным «вкусом», предпочтением и личным восприятием учителя. При этом компьютерная графика и желание ее «изобразить» на экране многократно усиливает творческий потенциал учащихся, формирует пространственное воображение, что в целом способствует познанию окружающего мира.

Что же должно быть «представлено» в содержании передаваемой учителем информации? Во-первых, информация должна привлекать внимание и возбуждать интерес. Аттрактивный компонент содержания зависит не только от субъективных качеств учителя. Благодаря современным технологиям, когда электронный учебный материал представлен в форме

гипертекста с рисунками, звуком, анимацией, он может быть преподнесен учащимся средствами мультимедиа. Важно перевести ученика от состояния непонимания в состояние понимания. Такого рода «озарение» происходит тогда, когда новая информация «встраивается» в имеющееся знание. Под когнитивным компонентом в этом случае, выступают, как альтернатива, проблемные задачи, эксперимент, опыт, демонстрация, на экране. Следовательно, современные компьютерные средства, в сочетании с инновационными образовательными технологиями, позволяют интенсифицировать и повысить качество учебных занятий по физике.

В современной школе мало привлечь внимание ученика к восприятию информации – необходимо, чтобы он ее понял. Поэтому, презентация на уроке – это возможность выделить главное и краткое содержание, задать логическую структуру урока, способствовать восприятию и запоминанию, обеспечить эффективность и технологичность обучения. Преимущество таких занятий в том, что обучающиеся гораздо проще воспринимают учебную информацию, не теряют «ход рассуждения», имеют возможность конспектировать. Кроме того, электронные презентации позволяют организовать эффективную самостоятельную учебную деятельность учащихся и контролировать ход образовательного процесса.

Однако зачастую учителя продолжают допускать типичные ошибки: дословное чтение с экрана содержания слайда, обилие статической малоинтересной информации, изобилие спецэффектов и украшательств не связанным с содержанием, более 12 строк текста на отдельном слайде и др.

Тестирование, как средство контроля знаний обучающихся при помощи визуализации задачи или проблемы на экране компьютера, не может быть единственным и тем более универсальным средством, следовательно, и не является современной педагогической панацеей. Достоинства – объективность, оперативность, технологичность, универсальность. Недостатки – сложность в оценке: творческого потенциала ученика и его способности мыслить, уровня развития речи, способности представлять и применять знания на практике. Очевидно, что успех применения тестов зависит от вопроса или качества компьютерного изображения. Точно и корректно сформулированный «вопрос», точно и объективно будет «работать». Не правильные ответы так же «фиксируются» в памяти ученика и поэтому они не должны быть двусмысленные, содержать несуществующее в природе или слова, написанные с ошибками. Опыт применения бумажно-электронной технологии контроля знаний, «Blank Test» для оценки текущих знаний учеников, способствует психологической адаптации и готовности выпускников школ к централизованному единому тестированию.

Основное предназначение компьютера в современной школе не в том, что он может хранить огромное количество информации или быть мультимедийным средством обучения, а в том, что «учебный» компьютер позволяет создать и визуализировать на экране любые процессы, явления, объекты, события, факты и тем самым ориентирован не на передачу информации как таковой, а на передачу самого понимания изучаемого. Компьютер сегодня на уроке это – посредник выбора способов учебно-познавательной деятельности, а главное, он позволяет управлять учебной деятельностью ученика.

Список литературы

1. Грегорин Р. Л. Глаз и мозг: Психология зрительного восприятия. – М., 1970.
2. Гринкевич С. Г. Использование интерактивной доски в учебном процессе. – Минск, АПО, 2012.
3. Каменский Я. А. Избранные педагогические сочинения. – Т.2. – М.: Педагогика, 1982.
4. Кузнецов И. Н. Настольная книга преподавателя. – Мн., «Соврем. слово», 2005. – 544с.
5. Петраков В. Н. Информационная культура учителя физики – это не только владение компьютером // Фізика: проблеми викладання. – Мн.: 2011. - №2.

6. Петраков В. Н. Профессиональная компетентность учителя физики // Фізика: проблеми викладання. – Мн.: 2008. - №4.
7. Ушинский К.Д. Избранные педагогические сочинения. – М.: Педагогика, 1974.
8. Фридман Л. М. Наглядность и моделирование в обучении. – М.: Знание, 1984.
9. Цойнгер, Г. Учение о свете (популярный очерк). – М.: 1971.

ТЕКСТ КАК ОБЪЕКТ ИССЛЕДОВАНИЯ НА ЗАНЯТИЯХ РУССКОГО ЯЗЫКА НЕЯЗЫКОВОГО ВУЗА

Смагулова Ш.К.

старший преподаватель Алматинского технологического университета

TEXT AS AN OBJECT OF RESEARCH ON LESSONS OF RUSSIAN LANGUAGE NOT LANGUAGE HIGH SCHOOL

Smagulova Sh.K

Senior teacher of Almaty Technological University

Аннотация

Статья посвящена работе с профессионально-ориентированным текстом на занятиях по русскому языку в неязыковых вузах. Описаны основные этапы работы с текстом. Предлагаются отдельные виды заданий, выполнение которых активизирует не только речевую, но и мыслительную деятельность студентов.

Abstract

This article is devoted to professional-oriented texts at Russian language subject in nonlinguistic high institutions. The main stages of work with texts are mentioned. The types of tasks are offered that activates not only speaking skill but also thinking ability of students.

Ключевые слова: текст, обучение чтению, уровень работы с текстом, этапы работы с текстом.

Keywords: text, teaching to read, level of work with text, stages of work with text.

Проблема распространения научных знаний, пропаганды достижений науки является одной из актуальнейших на современном этапе развития общества. Для студентов неязыковых вузов, для которых владение русским языком является обязательным, возникает необходимость приобщения к новейшим завоеваниям в области изучаемой специальности по источникам информации на русском языке. Поэтому приобретение и развитие умений и навыков анализа текстов на профессионально ориентированном русском языке – одна из основных задач, стоящих перед педагогом.

Р.Л. Златогорская отмечает, что «чтение на иностранном языке вооружает человека способностью знакомиться с культурными, научными и техническими достижениями другого народа, проникать в его духовный мир» [1, с.7].

М.Л. Вайсбурд и С.А. Блохина считают, что научить читать – это значит выработать умение не только правильно озвучивать текст на иностранном языке, но и извлекать содержащиеся в нем мысли, идеи, факты – понимать его, оценивать, использовать полученную информацию [2].

По мнению М.В. Валовой, основная цель изучения неродного языка в неязыковой вузе «обусловлена будущей деятельностью специалиста» [3, с.7]. В этой связи все большее распространение получает профильная дифференциация обучения неродному языку, способствующая интенсификации учебного процесса в неязыковом вузе.

Будущий специалист должен уметь прочитать научную литературу по специальности. Поэтому одним из наиважнейших видов речевой деятельности является чтение, когда специ-

алист имеет дело с поиском, трансформацией и применением профессионально важной информации, представленной в средствах массовой информации.

Важно отметить, что чтение должно занимать значительное место в языковой подготовке, задачи которой ставятся перед неязыковым вузом программой и реальной жизнью, так как после завершения обучения выпускник обязан иметь следующие умения и навыки: умение беглого и осознанного чтения, понимание текстов по специальности на русском языке, позволяющее извлечь информацию, необходимую для дальнейшего профессионального роста. Основным источником материала, к которому обращается студент, является специальная литература. Стало уже общепризнанным в методике, что при обучении чтению на неродном языке должна учитываться специфика того вида текстов, с которым придется иметь дело будущему специалисту, так как это даст возможность знакомиться с завоеваниями в профессиональной сфере.

С первых часов преподавания русского языка на неязыковых факультетах основное внимание уделяется обучению тексту как единице языка и речи, как единице общения. Текст в обучении студентов является одним из источников получения и совершенствования навыков общения.

Самой распространенной и действенной формой усвоения материала является чтение и работа над текстом. Алгоритм обработки профессионально-ориентированного текста следующий: слушание, чтение, осмысление, анализ и ответы на вопросы. Прежде чем приступить к тексту, необходимо провести предтекстовую работу, обсудить со студентами важнейшие термины и понятия, встречаемые во время чтения. Работа над глоссарием должна быть организована так, чтобы навыки в изучении терминологии из занятия в занятие были абсолютно отработанными и использовались студентами в их речи. В начале занятий, когда запас слов по специальности обучаемых еще достаточно мал, тексты должны быть адаптированными, небольшими по величине и несложными для восприятия. Эффективность чтения и понимания текста должны повышаться постепенно, шаг за шагом, учитывая уровень владения языком студентов. Текст необходимо читать вслух. Это позволит отслеживать правильность произношения студентами новых слов, а также совершенствует умение слушать самого себя и сокурсников, определить и исправить ошибки и свои, и других студентов.

После того как текст прочтен, наступает второй этап – этап его осмысления. Сюда можно отнести усвоение терминов, определение композиционно-смысловой структуры самого текста, особенности построения его смысловых частей. При детальном анализе прочитанного преподаватель помогает студентам разобраться в сложных для понимания и усвоения эпизодах текста. Обязательным этапом в понимании материала является закрепление изученного в ответах на поставленные вопросы. Для этого студентам необходимо развивать навыки обобщения материала, определения общих и отличительных признаков информации в тексте. С этой целью на занятиях можно использовать такие виды работы с текстом, как сопоставление отдельных предложений и фрагментов текста, определение границ предложений в тексте, деление текста на абзацы, восстановление измененного текста, конструирование цельного текста из тезисов текста, выделение в тексте ключевых слов и словосочетаний, составление планов (вопросного, назывного и тезисного), определение темы и основной идеи автора. Для этого необходимо выделить предложение, в котором выражается основная мысль текста, то есть то главное, что хотел сказать автор текста. Можно предложить озаглавить текст, прокомментировать авторский заголовок, сравнить разные планы к одному тексту, выделить композиционно-смысловые части текста (тезис, основную часть, выводы). Можно провести ряд работ по трансформации текста. Это сочинение-эссе, дописывание концовки текста.

В работе над текстом студент должен прийти к пониманию сути прочитанного, научиться определять основную мысль и давать оценку полученной информации. Для прохождения темы студент должен иметь определенный лексический запас, который требуется ему для понимания материала. В этом плане большое значение имеет ведение студентами

словаря по специальности, где систематически записывается глоссарий по теме: новые слова, термины и словосочетания.

Существуют определенные правила, которых необходимо придерживаться при ведении терминологических словарей: новая лексика записывается поурочно с обозначением темы, записываются наиболее часто употребляемые сочетания, обязательно дается словарная статья с разъяснением значения слова, желательным является перевод на родной язык студента. Назначение такого словаря в том, что он содержит только минимум слов по данной дисциплине, что намного облегчает работу студента при выполнении заданий по тексту.

Невозможно переоценить значение пересказа изучаемого материала, умения свободно воспроизводить содержание текста по специальности. Поэтому в начале обучения, когда студент еще не владеет профессиональной лексикой на достаточном уровне, не знает необходимой терминологии, логично использовать такие приемы обучения, как повторение терминов, правил их использования, продолжение рекомендованного предложения, нахождение ответов на вопросы в тексте, конструирование оригинальных ответов, составление кластеров, работа с таблицами. В дальнейшем вырабатывать умение логично и последовательно преподнести информацию, заложенную в тексте.

Необходимо обратить пристальное внимание на развитие у студентов навыков письменной речи. Запись услышанной информации всегда будет необходима им в дальнейшем в процессе конспектирования на лекционных и семинарских занятиях. Поэтому во время объяснения нового материала преподавателю нужно записывать на доске термины по специальности, чтобы студенты могли переписать их в тетради. Обязательным шагом представляется поиск ответов на вопросы в тексте и их запись, а затем и этап обучения студентов умения излагать свои мысли письменно.

Таким образом, обязательными компонентами работы над текстом должны быть такие виды работ:

- коллективная и индивидуальная работа при закреплении новой темы;
- побуждение в составлении монологических высказываний;
- письменные экспресс-ответы на предложенные вопросы;
- ведение терминологического словаря по каждой теме;
- чтение, анализ и пересказ текстов по специальности;
- письменное закрепление терминов;
- проведение деловых игр, диспутов и дискуссий при закреплении вновь изученного материала.

Литература

1. Крупник К.И. К проблеме чтению на иностранном языке (прогнозирование вероятности понимания слов): Дис. . канд. пед. наук. М., 1968.
2. Вайсбурд М.Л., Блохина С.А. Обучение пониманию иноязычного текста при чтении как поисковой деятельности // Иностранные языки в школе. -1997. № 1. - С. 19.
3. Ветошкина М.К. К вопросу о некоторых средствах связи самостоятельных предложений в тексте. Сб. научных трудов МГПИИЯ им. М. Тореза. -Москва, 1978. - Вып. 132. - С. 11-12.

ДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ СФОРМОВАНОСТІ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІВ

Тимофєєва О.Я.

*старший викладач кафедри гуманітарних дисциплін
Дунайського інституту Національного університету
«Одеська морська академія»*

DIAGNOSTIC MEANS FOR DEFINING THE FORMATION OF SOCIAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE NAVIGATORS

Tymofieieva O.

senior teacher of department of humanities

Danube Institute of National University "Odesa maritime academy"

Анотація

В статті розглянуто засоби діагностики визначення сформованості соціально-комунікативної компетентності у майбутніх судноводіїв. Виділяються такі компоненти зазначеної компетентності, як особистісний, когнітивний та діяльнісний; розкриваються їх основні показники. Автор виокремлює діяльнісний критерій як основний, що свідчить про рівень сформованості соціально-комунікативної компетентності.

Abstract

The article concerns the diagnostic means for defining the formation of future navigators' social communicative competence. Personal, cognitive and activity components as well as their main elements are allocated among the mentioned competence. The author singles out the activity criterion as the main one indicating the formation level of investigated personal property.

Ключові слова: соціально-комунікативна компетентність, особистісний, когнітивний та діяльнісний критерії, толерантність, мовний етикет, комунікативні стратегії та тактики, майбутні судноводії.

Keywords: social communicative competence, personal, cognitive and activity criteria, tolerance, language etiquette, communicative strategies and tactics, future navigators.

У наш час помітною стала увага до гуманітарного знання, до різних аспектів формування соціально-комунікативної компетентності як складової професійної підготовки фахівців. Це обумовлено змінами у суспільстві та зростанням значення у ньому людини, переходом від командно-адміністративної системи управління виробничими процесами та людськими ресурсами. Сьогодні очевидно, що для ефективної організації праці одних лише примусових засобів впливу недостатньо. Першочергового значення набувають питання менеджменту, налагодження співпраці між членами екіпажу для досягнення цілей організації, збагачення всього потенціалу людських ресурсів, зокрема інтелектуального, морального та психофізичного. Саме цим обумовлена увага у педагогіці до проблеми формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх судноводіїв, у тому числі визначення діагностичного інструментарію для з'ясування стану її сформованості.

Критерії сформованості соціально-комунікативної компетентності майбутніх судноводіїв можна трактувати як підстави для порівняння якісних і кількісних результатів роботи з формування цієї важливої властивості, що дозволяють охарактеризувати стан та визначити динаміку її сформованості. Система критеріїв та показників дозволяє оцінити якісні й кількісні параметри педагогічного феномену з урахуванням його складності, суперечливості та багатогранності.

Аналіз науково-педагогічної літератури (Д. Годлевська [1, с. 11–12], Г. М'ясоїд [2, с. 9–10], В. Тернопільська [3, с. 18], Т. Томенко [4, с. 114–115], М. Трофіменко [5, с. 77]), вивчення структури соціально-комунікативної компетентності майбутніх судноводіїв підтвердили, що для оцінки рівня сформованості соціально-комунікативної компетентності майбутніх судноводіїв необхідно виокремити особистісний, когнітивний та діяльнісний критерії. Загалом визначено, що особистісному критерію соціально-комунікативної компетентності майбутніх судноводіїв відповідають такі показники, як визнання етичних принципів міжособистісної взаємодії, неприйняття «споживацького» ставлення до життя та до людей; розуміння ціннісних аспектів соціально-комунікативної взаємодії, значення поваги до співрозмовника, тактовності під час комунікацій; відкритість до діалогу, орієнтація на контактність, неконфліктну

поведінку, партнерство, поліпшення мікроклімату в колективі, комунікацій на судні; особистісні комунікативні професійні якості, зокрема емпатія, гуманність, оптимізм, готовність прийти на допомогу, толерантність, рефлексія тощо.

У свою чергу основними показниками когнітивного критерію можна вважати знання соціальних, соціокультурних, професійних норм і способів взаємодії; обізнаність про комунікативні стратегії і тактики, правила та обмеження у спілкуванні, в тому числі про сценарії поведінки в складних, кризових і конфліктних ситуаціях; орієнтація в комунікативних засобах, властивих національному менталітету та професійній спільноті; знання вимог мовного етикету, звичаїв, традицій, етикету в сфері спілкування з представниками різних соціальних груп.

Насамкінець діяльнісний критерій стосується відповідних соціально-комунікативних умінь та навичок, необхідних для професійної діяльності судноводія. Цей критерій характеризує здатність застосовувати знання соціальних норм та комунікативних стратегій і тактик, необхідних для виконання завдань професійної діяльності. Саме сформованість цього компонента найбільше свідчить про відповідний рівень соціально-комунікативної компетентності судноводіїв, їх професіоналізм. Загалом для діялісного критерію соціально-професійної компетентності майбутніх судноводіїв можна обрати такі показники: уміння продуктивно взаємодіяти зі членами групи (команди) для досягнення спільної мети, комунікувати та працювати в команді, уникаючи конфліктно-деструктивних елементів під час й при завершенні комунікації; уміння чітко, ясно висловлювати свою думку і транслювати інформацію, відстоювати свою позицію, переконувати співрозмовника, визначати стратегію комунікативної поведінки при спілкуванні з різними соціальними групами та категоріями співрозмовників; уміння вести діалог, вислуховувати, чути й розуміти іншу людину, поважати думку співрозмовника, зосереджуватись на розмові, створювати належну атмосферу під час комунікацій, підтримувати зворотний зв'язок; здатність аналізувати свій рівень соціально-комунікативної взаємодії, а також досвід товаришів, уміння здійснювати рефлексію своєї соціально-комунікативної поведінки.

Використання цих критеріїв і показників дозволяє вести мову про три критерії сформованості соціально-комунікативної компетентності, що має важливе значення при визначенні стану сформованості зазначеного особистісного утворення у майбутніх судноводіїв.

Література

1. Годлевська, Д. М. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах педагогічного університету : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка»/ Д. М. Годлевська; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2007. – 22 с.

2. М'ясоїд, Г. І. Педагогічні умови розвитку комунікативної культури соціальних інспекторів у процесі підвищення кваліфікації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»/ Г. І. М'ясоїд; Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2005. – 20 с.

3. Тернопільська, В. І. Система виховання соціально-комунікативної культури учнів загальноосвітньої школи у позаурочній діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання»/ В. І. Тернопільська; Інститут проблем виховання АПН України. – К., 2009. – 46 с.

4. Томенко, Т. Ю. Формирование социально-коммуникативной компетентности в профессиональной подготовке студентов медицинского колледжа: дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08/ Томенко Татьяна Юрьевна. – Саратов, 2006. – 198 с.

5. Трофименко, М. П. Формирование социально-коммуникативной компетентности студентов педагогических специальностей вуза в процессе профессиональной подготовки: дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08/ Трофименко Марина Павловна. – Нижневартовск, 2013. – 191 с.

ОЦЕНИВАНИЕ АССОЦИОГРАММ НА УЧЕБНЫХ ЗАНЯТИЯХ ПО ПРЕДМЕТУ «ИСКУССТВО»

Тихомирова В.Т.

*профессор Казахского национального университета им. аль-Фараби,
г. Алматы, Республика Казахстан*

Пак Е.Л.

*учитель автономной организации образования «Назарбаев Интеллектуальные школы»
г. Тараз, Республика Казахстан*

EVALUATION OF ASSOCIOGRAMMES DURING TRAINING SESSIONS ON THE SUBJECT "ART"

Tikhomirova V.T.

*professor of Al-Farabi Kazakh National University,
Republic of Kazakhstan, Almaty*

Pak E.L.

*teacher of Nazarbayev Intellectual Schools,
Republic of Kazakhstan, Taraz*

Аннотация

Предметом статьи является качество оценивания одного из видов учебных работ учащихся по предмету «Искусство» – ассоциограмм. Новизна научно-педагогического подхода авторов статьи заключается в том, что на основе анализа сущности, видов ассоциограмм и научных данных об иерархической типологии качества ассоциаций, определяющих содержание ассоциограмм, предложена научно-обоснованная критериальная система оценки учебных ассоциограмм учащихся. Практическая значимость исследования в том, что авторами представляется материал, необходимый для проведения научно-обоснованного оценивания качества содержания ассоциограмм в рамках изучения школьного предмета. В статье дано описание семи видов ассоциограмм, охарактеризованы четыре уровня ассоциаций, представлены выделяемые авторами три основных критерия оценки ассоциограмм на учебных занятиях.

Abstract

The subject of the article is evaluation quality of one of types of students' class assignments on the subject of "Art" – an associogram. The novelty of the academic approach of the article's authors is that based on analysis of the meaning, types of associograms and scientific data on hierarchical topology of quality of associations, determining content of associograms, science based criteria system of evaluation of students' educational associograms is proposed. The practical value of the research is that the authors provide materials, required for a science based quality evaluation of associograms' content within studying a school subject. The article includes descriptions of seven types of associograms, characteristics of four levels of associations and presents three basic evaluation criteria of associograms for learning session emphasized by authors.

Ключевые слова: оценивание, ассоциограмма, ассоциация, локальная ассоциация, частносистемная ассоциация, внутрисистемная ассоциация, межсистемная ассоциация.

Keywords: evaluation, local association, private-system association, internal system association, intersystem association.

Введение. Оценивание в современной системе образования во всем мире занимает ключевое место. Оно позволяет каждому обучающемуся, каждой семье, каждой школе, обществу в целом иметь ясность в основном вопросе образования – в достижении качества:

«повышение качества базового образования и его поддержание на должном уровне имеют столь же большое значение» (ЮНЕСКО [1, с.77]). Для того, чтобы оценивание было эффективным во всех своих функциях (обучающей, рефлексивной, координирующей, стимулирующей, воспитательной), оно должно быть продуманным, теоретически обоснованным и практически проверенным для каждого типа, вида учебных ситуаций и учебных заданий.

В системе преподавания предмета «Искусство» имеются задания, требующие составления ассоциограмм. Их оценка в настоящее время в методических пособиях для учителей общеобразовательных школ и для педагогов НИШ недостаточно освещена, теоретически не смоделирована. Это явилось причиной того, что мы обратились к исследованию вопросов определения видов ассоциограмм и критериев оценки ассоциограмм детей на уроках «Искусства».

Целью исследования является обогащение методического арсенала учителя предмета «Искусство» обзором видов ассоциограмм, которые можно использовать на уроках, и моделью оценки качества содержания ассоциограмм.

Материал и методы исследования. Исследование проведено на материале отечественных и зарубежных публикаций результатов научно-педагогических исследований (монографии, статьи) и материалов наблюдений за деятельностью детей на уроках «Искусства» и деятельностью студентов университета на занятиях по предметам педагогического цикла в процессе преподавательской деятельности авторов данной статьи. Исследование проведено с использованием теоретических и практических педагогических методов исследования, представленных в пособии для учителей, изданном одним из авторов данной статьи [15].

Аналитический обзор результатов исследования. Исследование показало, что для того, чтобы практика оценивания ассоциограмм была педагогически эффективной, учителю нужно иметь научные представления, во-первых, о сущности и видах ассоциограмм, технологии их составления и, во-вторых, о типологии ассоциаций по их содержанию

1 Сущность и виды ассоциограмм. Ассоциограмма – это графическое, словесное отображение ассоциаций, связанных с изучаемым явлением, понятием, предметом. Ассоциограмма – это также стратегия, методический прием, технология активизации мыслительной деятельности как группы обучаемых, класса в целом, так и отдельного студента, ученика. Она позволяет «запустить» мыслительный процесс, сдвинуть его с нулевой точки с помощью ассоциаций – (лат. *Associatio* – соединение, взаимосвязь) – «закономерно возникающих связей между отдельными событиями, фактами, предметами или явлениями, отражёнными в сознании и закреплёнными в памяти» [3, с. 26]. Как обучающая технология она является гармоничной частью личностно-ориентированного подхода, так как основывается на признании и использовании индивидуальной уникальности и бесконечности потока ассоциаций. Она развивает дивергентность и радиантность мышления.

На широкое распространение и обсуждение возможностей ассоциограмм в профессиональной среде педагогов Казахстана оказали влияние международный проект RWCT (Развитие критического мышления для чтения и письма [4]) и многоуровневая программа повышения квалификации учителей общеобразовательных школ Казахстана, разработанная Центром педагогического мастерства, Назарбаев Интеллектуальными школами совместно с сотрудниками факультета образования Кембриджского университета [13].

По своей форме ассоциограмма может быть либо визуально-образной, либо вербально-понятийной, либо математически-символической. Основанием этой общепризнанной классификации форм является язык мышления, оформления, презентации. По структуре практики различают несколько разновидностей ассоциограмм, такие как: свободная круговая ассоциограмма; словарная змейка; цитатная ассоциограмма; ассоциограмма-акrostих; перекрестная ассоциограмма; ассоциограмма «Двойное Я»; карта мыследеятельности (MindMap) и др.

Свободная круговая ассоциограмма отражает ничем не ограниченный поток самых разнообразных ассоциаций по поводу изучаемого предмета или явления. В этом случае ассоци-

ации по любым основаниям записываются одноуровнево. Она используется чаще всего на школьных уроках и является очень удобной для первого этапа обучения работе с ассоциограммами.

Словарная змейка – логически упорядочивает поток ассоциаций определенным заданным (обговоренным и принятым) правилом, закономерностью. Например, может строиться на основе учета причинно-следственных связей явлений. На уроках искусства можно использовать правило уровневости (эпоха - страна - художественная группа - мастер).

Цитатная ассоциограмма – ассоциограмма, составленная из цитат из одного или нескольких текстов. Очень нравятся детям цитатные ассоциограммы, составленные с отсылкой на дневники художников, программные заявления художественных групп.

Ассоциограмма-акростих в трех наиболее известных ее видах: акростих-ключ (словом по первым буквам строк текста выражается смысл произведения или разгадка стихотворения-загадки); акростих-посвящение (из первых букв строк стихотворения складывается имя адресата); акростих-шифр (читаемый по первым буквам текст не имеет прямого отношения к содержанию стихотворения, а вводит новую, побочную информацию).

Перекрестная ассоциограмма отражает сложный поток ассоциаций в их взаимосвязи, взаимодействии или противоречии. В процессе построения визуального художественного образа такие комбинации нескольких похожих образов могут оказаться весьма плодотворными, что и обуславливает их востребованность на уроках искусства.

Ассоциограмма «Двойное Я» носит сопоставительный характер, задача учащихся – определить собственные ассоциации к изучаемому явлению, рассматриваемому понятию, а также определить видение их другим лицом (например, художником, чье творчество изучается на уроке).

Очень широкое распространение в настоящее время имеют майндмэпы - карты мыслительной деятельности – своего рода графические карты изученного, продуманного, прочувствованного, всплывшего в памяти или запланированного и желаемого. Этот вид ассоциограммы (Mind Maps) разработан Тони Бьюзеном (Tony Buzan [6]) и в настоящее время весьма широко используется в самых разных областях деятельности: в менеджменте, в образовании и др. К настоящему времени развилась обширная область деятельности – майндмэппинг (*mindmapping*), которую характеризуют как мощную графическую технику, предоставляющую личности универсальный ключ для открытия потенциала своего мозга [8], инфографику интеллекта [7], технику структурирования мыслей; способ аналитического представления информации, основанный на графическом отображении ассоциативных связей [8] и т.д. Т. Бьюзеном были разработаны основные рекомендации по созданию и применению этого инструмента мышления, структурирования, запоминания, анализа, презентации информации. Его последователи создали ряд компьютерных программ для создания MindMap, которые широко используются пользователями разнообразных гаджетов. В настоящее время основные рекомендации по созданию майндмэпа можно найти на многих сайтах в разных редакциях.

Опыт и научные исследования показывают, что люди с разными типами интеллекта имеют разные пристрастия в области инструментария умственной деятельности [9]. Ассоциограммы – не исключение. К примеру, детям с лексическим интеллектом удобнее работать со словарными змейками и ассоциограммой-акростихом, а детям с визуальным типом интеллекта важно отражать информацию в зримых образах. Поэтому очень важно им в свой MindMap включать визуальные образы (коллажи, рисунки). Это требует от учителя знания интеллектуальных особенностей своих учеников, диагностирования потребностей детей в получении и обработке информации в том или ином виде [10].

Обучение пользованию данным инструментом мышления в курсе «Искусства» – длительный творческий процесс. Первые ассоциограммы учитель составляет вместе с учащимися (на доске, на больших планшетах) в формах коллективной работы в 7 классе. В следующем (8) классе на уроках раздела «От Микро к Макро: Дизайн продукта» ассоциограмму уже

предлагается учащимся использовать в самостоятельной групповой работе для исследования, фиксации и презентации своих выводов. На последующих этапах обучения ассоциограмма может и должна использоваться и в индивидуальной мыслительной деятельности. Учителю нужно отследить степень освоения классом в целом и каждым учащимся в отдельности данного инструмента мыслительности – очень важного для личностного и дальнейшего профессионального становления выпускников современной школы. И в зависимости от реального хода учения детей вносить коррективы в практику обучения пользованию этим мощным инструментом мышления для успеха не только в образовательной, но и в профессиональной деятельности в течение их дальнейшей жизни.

2 Оценивание ассоциограмм – это эффективный инструмент обучения конструированию знаний с помощью ассоциаций разных уровней. Оценивание ассоциограмм должно в обязательном порядке включать критерий, требующий проникновения в их содержание, рассмотрения их качества. Это невозможно сделать, не имея научной модели качественной типологии ассоциаций. Как показало исследование Е. И. Горошко, из огромного множества классификационных моделей, созданных мыслителями с древнейших времен до начала нашего века, наиболее подходящей для системы оценивания является иерархическая модель ассоциаций Ю. А. Самарина в силу того, что «в ней не только создается иерархия ассоциативных связей, но и исследован процесс развития этих связей по мере взросления ребенка, т.е. по ней возможно проследить всю динамику их развития» [5].

Ю. А. Самарин, автор теории ассоциативных связей, показал, что простейшим элементом умственной деятельности по конструированию знания являются четыре типа ассоциаций: локальные, частносистемные, внутрисистемные и межсистемные [12]. Данная теоретическая концепция умственной деятельности в настоящее время плодотворно используется в Казахском национальном университете им. аль-Фараби при обучении студентов языку и устной речи (Ю. К. Аманбаева [13]). В настоящее время нами начато апробирование модели оценивания ассоциограмм, основанной на теории типов ассоциативных связей, в практике формирования и развития умения творчески использовать педагогические технологии в педагогической, социально-педагогической, психолого-педагогической деятельности (кафедра педагогики и образовательного менеджмента КазНУ им. аль-Фараби) и в рамках преподавания предмета «Искусство» (НИШ, г. Тараз).

Мы основываемся на данных о том, что каждый из четырех типов ассоциаций имеет свои специфические сущностные характеристики и потенциал.

Локальные ассоциации позволяют накапливать знания по той или иной теме, благодаря им развивается умение соотносить тематические знания друг с другом. Возникая в истоках знания, они порождают простейшие знания (отдельные слова, словосочетания и стоящие за ними понятия, даты, ответы на вопросы: что, где, когда и т.д.), способные стать основой для развернутой системы знаний. Но они «образуются и тогда, когда процесс накопления знаний происходит недостаточно систематично, когда знания не закрепляются и не соотносятся друг с другом. Локальные ассоциации могут наблюдаться и в том случае, когда ряд менее ярких ассоциаций угасает и в результате вместо системы знаний остаются лишь отдельные «островки» - локальные ассоциации» [13, с. 170].

Частносистемные ассоциации приводят к открытию (обнаружению) частных знаний о каком-либо предмете, факте, явлении, процессе (о частной системе в целом) и соотносению этих знаний с уже имеющимся фондом знаний. Они - показатель частного знания о каком-либо предмете, факте, событии, явлении необходимый этап в процессе организации знаний и мышления обучающихся.

Внутрисистемные ассоциации позволяют связать известное с неизвестным, переосмыслить известное под новым углом зрения, увидеть ранее не замечаемые системообразующие связи. Благодаря таким ассоциациям человек объединяет в единую систему разные аспекты своей деятельности, содержание научной дисциплины, а школьники – содержание учебной дисциплины.

Межсистемные ассоциации возникают на основе знания разных систем, предполагают проявление целостности мыслительной деятельности при рассмотрении того или иного факта, явления, события, процесса с опорой на весь жизненный опыт и имеющийся личностный потенциал. Они появляются лишь при развитых когнитивных умениях синтеза, оценки, обобщения высокого уровня. «IV тип – межсистемные ассоциации – это разные системы знаний, умений и навыков. Эти обобщения могут идти как по линии разных по содержанию знаний, так и по линии взаимосвязи теории и практики внутри определенного содержания знаний. Межсистемные ассоциации являются высшим уровнем умственной деятельности, поскольку они позволяют подойти к рассмотрению явления в разных системах связей» [13, с. 171].

Новые казахстанские программы по предмету «Искусство» нацелены на то, чтобы у учащихся развивать именно такой межсистемный уровень мышления, ради чего и проводится интеграция разных видов искусства и творчества внутри одного предмета и обращение к опыту наук и мировой социально-экономической практики. Какие бы мы не использовали инструменты и средства организации мыследеятельности, мы должны предметом изучения школьного сообщества в рамках этой дисциплины современного учебного плана является взаимоотношение человека с окружающим миром и мироощущение человека во всех его измерениях.

Выводы

1. Ассоциограмма в курсе предмета «Искусство» – это инструмент активизации и организации индивидуальной и коллективной мыслительной деятельности учащихся. Ко времени окончания школы этот инструмент должен стать, как признают опытные практики образования [2], внутренним личностным ресурсом каждого ученика. Путь к такому результату проходит под руководством учителя и начинается, в основном, с нулевой точки – с полного незнания детьми данной стратегии в начале курса обучения. Поэтому учителю важно не просто знать вариации метода и быть опытным пользователем ассоциограммы, но и уметь управлять освоением данного инструмента мышления учащимися в соответствии с их интеллектуальными особенностями и используя все виды оценивания.

2. Оценивание ассоциограмм – это мощный инструмент обучения и составлению ассоциограмм, и конструированию знаний с помощью ассоциативного мышления. Но учителю-практику не просто составить научно-обоснованный дескриптор для оценки этого вида продукта учебной деятельности детей. Часто на практике ассоциограммы оцениваются лишь по субъективно выбранным критериям, в число которых наиболее часто попадают количество ассоциаций и эстетические качества продукта деятельности. Вне внимания остается сущностная сторона: качество самих ассоциаций.

3. Качество ассоциограммы определяется типом ассоциаций (локальные, частносистемные, внутрисистемные, межсистемные).

4. Основными критериями оценки ассоциограммы могут быть качество ассоциаций, количество ассоциаций за единицу времени, оригинальность ассоциаций.

Список использованной литературы

1. Образование для всех к 2015 году: Добьемся ли мы успеха?: Доклад. – Париж: Юнеско, 2008. – 504 с.

2. Тихомирова В. Т. Развитие навыков исследовательской деятельности учителей в системе повышения квалификации: задания и упражнения: Учебное пособие. / В.Т. Тихомирова. – Алматы: РИПК СО, 2006. – 66 с.

3. Психологический словарь / Под ред. В.П. Зинченко, Б.Г. Мещерякова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Педагогика-Пресс, 1998. – 440 с.

4. Колесник В. Ментальные карты 17.10.02005 [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://kolesnik.ru/2005/mindmapping>. Дата обращения: 11.05.2012.

5. Танатова А. Казахстанские учителя могут повысить квалификацию по стандарту Кембриджского университета / А. Танатова // BNews.kz «www.bnews.kz».

6. Бьюзен Т. Супермышление / Т. Бьюзен, Б. Бьюзен: пер. с англ. – Минск: Попурри, 2003. – 320 с.
7. Майндмэппинг: инфографика интеллекта. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://yvision.kz/post/111387> Дата обращения: 28.02.2016.
8. Макдермоут П. Визуализация как средство для понимания и критического мышления / П. Макдермоут // Слово Учителю. Первая Национальная Конференция по Чтению. Сборник выступлений / Под ред. С.С. Мирсеитовой – Алматы: Фонд «ХХІ», 2001. - С.49-50.
9. Гарднер Г. Структура разума. Теория множественного интеллекта / Г. Гарднер : пер. с англ. – М.: Вильямс, 2007. – 512 с.
10. Тихомирова В.Т. Диагностика потребности учащихся и учителей в визуализации информации / В. Т. Тихомирова. – Алматы, 2010. – 48 с.
11. Горошко Е. И. Интегративная модель свободного ассоциативного эксперимента / Е. И. Горошко. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.textology.ru/article.aspx?aid=94> Дата обращения: 20.09.2013.
12. Самарин Ю. А. Очерки психологии ума / Ю. А. Самарин. – М.: Изд-во АН РСФСР, 1962. – 503 с.
13. Аманбаева Ю. К. Использование ассоциативных связей в мыслительных и речевых действиях / Ю. К. Аманбаева // Вестник КазНУ им. аль-Фараби. Серия филологическая. – 2015. – №3(155). – С. 168-171.

АКТУАЛЬНІСТЬ ІННОВАЦІЙНИХ ДУМОК В. СИПОВСЬКОГО ЩОДО ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Хрипун Д.М.

*Аспірант Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини*

THE RELEVANCE OF V. SYPOVSKYY'S INNOVATIVE OPINIONS ABOUT THE STUDY OF HUMANITIES AT THE PRESENT STAGE

Khrypun D. M.

graduate student Uman State Pedagogical Universitet Pavlo Tychna

Анотація

У статті аналізується актуальність упровадження та використання інноваційних технологій у школі в процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Розглянуто методичні інновації у навчанні та представлені погляди В. Сиповського на вирішення проблеми.

Abstract

The article examines the relevance of implementation and use of innovative technologies at school in the study of humanities. Also discussed methodological innovation and presents the views of V. Sypovskyy to solve the problem.

Ключові слова: інновації, В. Сиповський, гуманітарні дисципліни, навчальний процес, методика.

Keywords: innovation, V. Sypovskyy, humanities, educational process, method.

Нині необхідність інтеграції у світове співтовариство є одним із головних чинників соціально-економічного розвитку України. Сучасні зміни в системі освіти, пов'язані, перш за все, з постановкою нової мети і завдань, призвели, на наш погляд, до нового сприйняття більшості компонентів освітнього процесу. Ці зміни актуалізували нові вимоги до шкіл як центрів реалізації освітньої політики, що, у свою чергу, послужило стимулом для розвитку і активного використання інноваційних методик у системі шкільної освіти. Таким чином, інно-

вації щодо вивчення гуманітарних дисциплін являють собою необхідний елемент розвитку сучасної системи освіти в умовах глобалізації.

При цьому найбільша потреба сьогодні існує в інноваціях-трансформаціях, спрямованих на забезпечення дослідницького характеру навчального процесу, організацію пошукової навчально-пізнавальної діяльності. Далі йдуть змістові інновації, поява нових дисциплін або наповнення вже існуючих дисциплін новим змістом, методичні інновації, тобто поява нових методичних засобів, та інновації-модернізації, спрямовані на досягнення гарантованих результатів у рамках традиційної репродуктивної орієнтації. Актуальними, на нашу думку, залишаються поради відомого вченого кінця XIX ст. В. Сиповського щодо вивчення гуманітарних дисциплін. Найкращий спосіб викладення будь-якого матеріалу, за його словами, «йти від цілого до складових частин, показати організм у його природному вигляді і потім разом із учнями аналізувати, розкласти ціле на складові частини. У такому випадку учні в цілому зрозуміють зв'язок окремих частин і їх значення. Нарешті, саме розкладання цілого, зроблене при учнях і навіть ними самими, дуже корисно для них» [3, с. 32].

Тому використання інновацій у навчальному процесі є не тільки чинником підвищення якості освіти молодого покоління, а й вимогою сучасного освітнього середовища. У зв'язку з цим нами висвітлено досвід використання інноваційних методик при вивченні гуманітарних дисциплін за В. Сиповським, який доводив на практиці, що «зацікавити дітей та твердо запам'ятовуватися ними може тільки те, що багатогранно діє на їхні душі, на почуття, уяву та розум. Завчання ж імен, чисел і сухого переліку подій, які не діють на розвиток пам'яті, збуджує в учнів тільки огиду до історії, мови чи літератури. Труднощі при завчанні і швидкість, з якою ці відомості зникають із пам'яті, створюють неправильне переконання у своїй нездатності запам'ятовувати, так би мовити, в розумовій немочі. Це переконання позбавляє розумової енергії, призводить до пониження духовно стічних, що виправдовують свою малоуспішність відсутністю пам'яті та здібностей» [3, с. 43].

Спектр інноваційних методик, які використовуються в навчальному процесі, досить широкий. Деякі добре знайомі, деякі тільки недавно стали надбанням освітнього середовища. Найбільшого поширення набуло використання різних методів індивідуалізації навчання.

Особливого значення набув такий вид роботи, як діалогова форма, яка дозволяє активізувати роботу учнів не тільки в рамках практичних занять, а вже в ході викладання матеріалу. Зазначений вид діяльності виконує кілька функцій, які реалізуються залежно від завдань. Наприклад, діалогова форма дозволяє проводити повторення матеріалу і здійснювати контроль за його засвоєнням.

Поряд із цим така форма роботи дозволяє реалізовувати випереджаюче навчання, розвиває мислення і мовлення школярів, формує системне бачення матеріалу як за змістом, так і за формою його викладу. У діалоговому режимі урок стає творчістю вчителя і учнів, що дозволяє зруйнувати монологічність образу джерела інформації, активізувати розумову діяльність, розкрити власне «я». «Під час таких класних бесід учням траплялося, звичайно, висловлювати недостижлі, непродумані думки і скоростиглі судження, але В. Сиповський із властивою йому делікатною добротою поблажливо і підбадьорливо ставився до цих боязких спроб пробудження розуму, вступав у суперечки і радів, коли учні вміли відстояти свою думку» [1, с. 11]. Для вчителя такий вид роботи є особливо важливим. Крім користі тих функцій, які виконує діалогова форма, він розкриває глибинні пласти індивідуальної учнівської свідомості та пізнання, що особливо важливо для реалізації сучасної мети освіти.

У рамках навчальних занять досить активно використовуються прийоми взаємного навчання. У зв'язку з цим особливого значення набуває такий вид діяльності, як підготовка елементів уроку учнями. Цей прийом є досить актуальним у контексті підвищення ролі самостійної роботи в навчальному процесі. Сьогодні Україна стоїть перед реальною проблемою збереження якості підготовки учнів у школах та інтеграцією в європейське співтовариство. У даному випадку самостійна робота відіграє значно важливішу роль, дозволяючи учням здобувати навички пошуку і відбору необхідної літератури, синтезу необхідного матеріалу.

При цьому важливим є розвиток уміння інтегрувати матеріал, який готується, з базовим матеріалом уроку. Тоді розвивається і навик уміння виконувати командну роботу. Досвід використання таких прийомів показує, що їх застосування вимагає серйозної попередньої роботи з учнями, в рамках якої визначається не тільки зміст матеріалу, який готується, але і джерела інформації, акценти в матеріалі з урахуванням інших учасників уроку, тимчасові параметри виступу тощо.

Не менш важливою є група методик, пов'язаних з інформатизацією навчального процесу в цілому, а також використання в навчальному процесі різноманітних технічних засобів. У рамках цього напрямку широкого поширення набули презентаційні методики, які дозволяють за допомогою технічних засобів максимально реалізувати потенціал навчального заняття.

Практикуються також такі прийоми, як складання логічних схем, підготовка рефератів, написання творів, робота з ребусами і кросвордами тощо. «Дайте юнацтву живі знання, пробудіть його розумові інтереси, познайомте зі зразковою мовою вітчизняних письменників, і від самостійних робіт учнів повіє і життям, і розумом, чого зовсім не відчувається в зразкових творах багатьох авторів сучасності [2, с. 173].

У період вивчення навчального предмету актуальним стає використання опорної методики. Ця робота представляє собою інтеграцію самостійної роботи школярів із постійним контролем успішності у різних формах. Йдеться про те, що при зменшеному обсязі аудиторної роботи обсяг матеріалу навчальної програми не змінюється. Тут система освіти опиняється в суперечливій ситуації, що з'єднує динамічні вимоги часу щодо скорочення аудиторного процесу і збільшення обсягу інформації, необхідної для освоєння. При реалізації опорного викладання базовий акцент робиться на відповідальному ставленні учня, його готовності до самостійного осмислення матеріалу.

Наявність широкого спектру інновацій та інтенсивність їх використання багато в чому пов'язані з оцінкою привабливості та ефективності тих чи інших методик і технологій. У даному випадку можна спостерігати парадоксальну ситуацію. Так рівень привабливості і рівень ефективності деяких форм роботи в аудиторії мають розбіжності. При цьому використання значної кількості технологій найчастіше визначається не їх ефективністю, а привабливістю для вчителя. Це, перш за все, відноситься до прийомів взаємного навчання, побудови логічних схем, використання технічних засобів, роботи з кросвордами і ребусами.

Таким чином, розвиток України, європейської спільноти та їх систем освіти призвели до об'єктивної необхідності зміни методик викладання. Зберігаючи все позитивне, що було запропоноване видатним педагогом другої половини XIX ст. В. Сиповським, та доповнюючи процес викладання новими методиками, які більшою мірою відповідають специфіці людської свідомості, система освіти ефективніше може реалізувати свій потенціал на сучасному етапі.

Список використаної літератури

1. Избранные педагогические сочинения В.Д. Сиповского. – СПб, 1911. – 316 с.
2. Сиповский В. Заметка об ученических сочинениях / В. Сиповский // Женское образование. – 1878. – № 3. – С. 156–176.
3. Сиповский В. О преподавании истории в средних учебных заведениях / В. Сиповский // Семья и школа. – 1871. – № 2. – С. 23–55.

МЕДИЦИНСКИЕ НАУКИ

КЛИНИКО-НЕВРОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ВЕГЕТАТИВНЫХ И ЭНДОКРИННЫХ НАРУШЕНИЙ У БОЛЬНЫХ С ЭПИЛЕПСИЕЙ

**Билык Л.И.
Марченко М.Н.**

*врач невропатолог, врач психиатр
Государственное учреждение «Институт неврологии, психиатрии и наркологии Нац-
ональной академии медицинских наук Украины»
м. Харьков, Украина*

CLINICAL AND NEUROLOGICAL PECULIARITIES OF THE VEGETATIVE AND ENDOCRINE DISORDERS IN EPILEPTICS

**Bilyk L.
Marchenko M.**

*neurologist doctor, psychiatrist
State Institute of Neurology, Psychiatry and Narcology of National Academy of Medical Sci-
ences of Ukraine*

Аннотация

Проведена оценка функционального состояния ВНС в разное время суток у 86 больных эпилепсией. Показано, что при эпилепсии имеет место дисфункция адаптационно-компенсаторных механизмов, проявляющаяся в изменении показателей ВТ, ВР и ВО деятельности и ведущая к углублению эпилептогенного процесса. Установлено, что наиболее неблагоприятный вариант вегетативных нарушений – ваготонический, при котором наблюдалось наибольшее количество эпилептических приступов. Гормональные нарушения при эпилепсии развиваются вследствие расстройства центральной регуляции вегетативных функций. Припадки височной доли могут нарушать нормальную выработку гормонов.

Abstract.

The estimation of functional status of vegetative nervous system at different time of the day has been carried out in 112 epileptics. It was shown, that in epilepsy there exists dysfunction of adaptational-compensatory mechanisms manifesting in changing of vegetative tone, vegetative reaction and vegetative providing of action, leading to intensification of epileptic process. It was determined that the most unfavorable version of vegetative disorders was vagotonia, when the frequency of epileptic seizures were the most frequent. Hormone disorders were developing in epileptics owing to disorder of the central regulation of vegetative functions. The temple's seizures may break normal making of hormones.

Ключевые слова: вегетативная нервная система, суточные ритмы, катамениальная эпилепсия, гормональные нарушения

Key words: vegetative nervous system, daily rhythms, catamenial epilepsy, hormone disorders

Целью нашей работы являлось изучение функционального состояния вегетативной нервной системы (ВНС) в разное время суток у больных эпилепсией для уточнения патогенетических механизмов заболевания, определения дополнительных диагностических и прогностических критериев течения эпилепсии с учетом состояния ВНС. Одним из примеров циклической периодичности заболевания является катамениальная эпилепсия, при которой эпилептические пароксизмы совпадают с определенной фазой менструального цикла (МЦ). Отмечено влияние экзогенных и эндогенных факторов на течение и закономерности в воз-

никновении эпилептических припадков в определенное время суток [1]. Изменение функции эндокринной системы может возникнуть под воздействием повторных эпилептических припадков, являющихся стрессорным фактором длительно проводимой медикаментозной терапии в результате нарушения центральной регуляции вегетативных функций при вовлечении в патологический процесс лимбической системы. Регуляция гипофизарных функций со стороны ЦНС может служить основой для понимания эндокринных и репродуктивных нарушений при эпилепсии [2]. Попытка проследить манифестацию вегетативных расстройств в зависимости от суточных ритмов, рассматривая их как результат «совмещения» имеющегося дефекта вегетативных регуляторных механизмов с определенным функциональным состоянием мозга, отражает функционально-неврологический подход к анализу эпилептогенной патологии, цель которого – углубление представлений о патогенезе и поиск новых путей терапии [3].

Материал и методы обследования: Нами обследовано 86 больных эпилепсией в возрасте 22-45 лет, а также 26 здоровых (контрольная группа). Преобладали первично-генерализованные судорожные припадки, абсансы простые и сложные (абсансы автоматизмов, атонические абсансы), автоматизмы (автоматизмы еды, мимические, вербальные), приступы расстройства восприятия (психосенсорные). У 44 больных отмечалось сочетание генерализованных судорожных и сложных парциальных припадков (сенсомоторные припадки, припадки с когнитивной симптоматикой). У 73 больных наблюдались припадки в состоянии бодрствования: у 34 пациентов приступы наблюдались преимущественно в I половине дня, у 37 – в II половине дня; у 19 – эпилепсия сна, у 4 – эпилептические приступы наблюдались также и при пробуждении, у 15 – при засыпании и у 28 больных припадки, как в состоянии бодрствования, так и во сне. Во время обследования все больные принимали противосудорожные препараты: дифенин, карбамазепин. В межприступный период со стороны нервной системы отмечались рассеянные симптомы, в основном со стороны черепных нервов: легкая анизокория, скрытый легкий парез взора, асимметрия мимических мышц, а также легкая пирамидная недостаточность. У 78 больных отмечались симптомы вегетативно-сосудистой дисфункции: мраморный рисунок кожи кистей и стоп, акрогипергидроз, похолодание конечностей, чувство нехватки воздуха при волнении, быстрая утомляемость и др. У 41 пациента выявлялись характерные изменения психики: назойливость, вязкость мышления, пунктуальность. У 98 пациентов при исследовании ЭЭГ в межприступном периоде описаны следующие эпилептиформные патологические изменения: пики, острые волны, пик-волновая активность, замедление основной активности фоновой записи.

Оценка функционального состояния ВНС была определена с помощью функционально-динамического исследования вегетативного тонуса (ВТ), вегетативной реактивности (ВР) и вегетативного обеспечения (ВО) деятельности. ВТ и ВР дают представление о гомеостатических возможностях организма, ВО деятельности – об адаптивных механизмах. Изучение нарушений вегетативного (исходного) тонуса мы оценивали с помощью стандартизированной таблицы, разработанной в Отделе патологии ВНС Московской медицинской академии (1996) [4]. Вегетативные показатели рассчитывались с помощью вегетативного индекса Кердо; межсистемные отношения рассчитывались с помощью коэффициента Хильдебранта. Все отмеченные вегетативные показатели исследовались не только в покое, но и при нагрузках, с целью уточнения вопросов ВР и ВО деятельности. Состояние ВР мы оценивали при помощи следующих проб – глазосердечного рефлекса (Даньини-Ашнера) и синокаротидного рефлекса (Чермака-Геринга). Исследование ВО деятельности проводилось с помощью проб положения – ортоклиностагическая проба по методу Сервита [5]. Особенности функционального состояния ВНС определяли у больных эпилепсией при пробуждении, в I половине дня, во II половине дня, вечером и при засыпании. За норму принимали показатели, полученные в контрольной группе.

Результаты исследований:

При исследовании функционального состояния ВНС в межприступный период выявлена вегетативная дисфункция у всех больных.

При исследовании физиологических показателей в состоянии расслабленного бодрствования у 37 пациентов, с эпилептическими приступами преимущественно в I половине дня, выявлено умеренное колебание исходного вегетативного тонуса с проявлением как симпатических, так и парасимпатических сдвигов – артериального давления (АД), частоты сердечных сокращений (ЧСС), частоты дыхания (ЧД). Однако эти колебания соответствовали общепринятым возрастным и половым нормам, что было обусловлено молодым возрастом пациентов (средний возраст этих больных – 26,9 лет) и непродолжительностью болезни (средняя длительность заболевания составила 5,5 лет).

При проведении пробы Даньини-Ашнера, которая характеризуется уменьшением ЧСС через несколько секунд после надавливания на глазные яблоки, у 20 пациентов в отличие от здоровых испытуемых зарегистрирована извращенная реакция в виде повышения ЧСС. Это можно расценивать как выраженную симпатическую реакцию. Установлено, что частота припадков и длительность заболевания прямо коррелируют с выраженностью нарушения при пробе Даньини-Ашнера. У больных с частотой эпилептических приступов от 3 раз в месяц (16 больных) и более (9 больных) и анамнезом болезни больше 5 лет (21 пациент) сдвиги интенсивнее по степени отклонения от исходных данных состояния эрготропных аппаратов контрольной группы.

С помощью ортоклиностагической пробы у 17 больных установлено нормальное вегетативное обеспечение, у 4 – недостаточное и у 16 – избыточное. Выявлена четкая прямая корреляция между степенью выраженности изменения вегетативного обеспечения у этих больных и частотой эпилептических припадков. У больных с недостаточным и избыточным ВО физической деятельности (20 больных) частота эпилептических припадков была наибольшей: 5 раз в месяц.

При исследовании циркадиантных ритмов в межприступный период максимальные акрофазы основных показателей ЧСС, ЧД, АД и данных ВТ, ВР и ВО деятельности у 20 больных с эрготропной направленностью вегетативной регуляции функций отмечались в 15.00-18.00 часов; у 4 больных с трофотропным преобладанием – в 12.00-15.00 часов, у 17 больных – с эйтонией (полное вегетативное равновесие) – 9.00-14.00 часов. Поражение гипоталамо-гонадной системы наблюдалось у 28 больных. Больные предъявляли жалобы на ожирение (11 больных), половые нарушения (21), нарушение менструального цикла (19). У больных также отмечались пастозность лица и конечностей (5), понижение температуры тела (3), обратили внимание на то, что у 23 больных присутствует катамениальная эпилепсия (КЭ), частота припадков наиболее частой была за несколько дней до МЦ (12 женщин), у 9 – в период МЦ, у 2 – в период овуляции.

Наиболее выраженные изменения ВНС выявлены у больных с эпилептическими приступами, возникающими преимущественно во II половине дня. Исследование ВТ отразило парасимпатическую направленность вегетативных функций в сердечно-сосудистой системе по фоновым показателям у 28 больных (60,87 %), а также внутрисистемный дисбаланс, проявляющийся отрицательным индексом Кердо, в большей степени выраженным у 15 больных (32,61 %) с анамнезом болезни более 7 лет. Исходный ВТ у 18 больных (39,18 %) соответствовал ВТ в контрольной группе. Данные исследования ВР выявило тенденцию к ее повышению (парасимпатикотония у 26 больных – 56,52 %), однако у 20 больных (43,47 %) отмечалась нормальная ВР. В нарушении вегетативного реагирования немалую дезорганизующую роль может играть эпилептический очаг, локализующийся в структурах лимбико-ретикулярного комплекса. В пользу этого свидетельствовали корреляция выраженности нарушений при пробе Даньини-Ашнера с частотой припадков (частота эпилептических приступов более 4 раз в месяц наблюдалась у 14 больных - 30,43 % с парасимпатикотонией) и отсутствие зависимости от характера припадков (судорожные, бессудорожные).

Больные с эпилепсией сна и эпилептическими приступами при пробуждении и засыпании были объединены в одну общую группу из-за однонаправленности сдвигов при исследовании функционального состояния ВНС. У всех больных этой группы выявлена парасимпатическая направленность ВТ, больше выраженная у больных с эпилепсией сна. Исследование суточных ритмов у больных с тропотропным преобладанием и эпилепсией сна (21 пациент) выявило максимальные акрофазы основных показателей ВТ, ВР и ВО деятельности в период 18.00-21.00 часов, у 3 больных с приступами при пробуждении – 8.00-12.00, у 11 больных с эпилептическими припадками при засыпании - 18.00-21.00 часов. Больные предъявляли жалобы на ожирение (5 больных), половые нарушения: гипосексуальность (22), гиперсексуальность (14), слабость (15), апатия (37), отечность (21), сонливость (18), гирсутизм (5), что клинически соответствует поражению системы гипофиз – железы внутренней секреции. У больных наблюдались те или иные гормональные нарушения разной степени выраженности.

Выводы: Таким образом, нарушение функционального состояния ВНС в разное время суток является одним из значимых критериев в клинике болезни. Характер и особенности вегетативных нарушений находятся в зависимости от частоты эпилептических приступов, времени их возникновения в течение дня и длительностью анамнеза болезни. Вегетативные нарушения в течение дня и выявленные закономерности их корреляции с клиническим течением эпилепсии свидетельствуют о дезинтеграции функций неспецифических образований головного мозга и позволяют предполагать важность их участия в прогрессировании эпилептической болезни. Показатели состояния ВНС в разное время суток могут быть использованы как дополнительные прогностические критерии течения эпилепсии. Прогностически наиболее неблагоприятным критерием течения болезни являлось парасимпатическое преобладание ВНС, при котором отмечалась наибольшая частота эпилептических приступов. Гормональные нарушения при эпилепсии развиваются вследствие расстройства центральной регуляции вегетативных функций. Припадки височной доли нарушают нормальную выработку гормонов.

Список использованной литературы

1. Hagemann G., Bruehl C. Epilepsia.- Stuttgart: Georg Thieme Verlag, 1998.- 348p.
2. Олейникова О. М. Клинико-нейрофизиологические особенности катамениальной эпилепсии и вторичной аменореи. [Дис...канд. мед. наук]. Москва: РГМУ, 2001. 177 с.
3. Hortia H. Epileptic seizures and sleep-wake rhythm. Clin. Neurophysiol 2001; 2:106-108.
4. Вейн А.М. Вегетативные расстройства: клиника, диагностика, лечение. – М.: Медицинское информационное агентство, 2000.- 752 с.
5. Феклина И.В. Вегетативные пароксизмы в структуре эпилептической болезни [Дис...канд. мед. наук]. Харьков: ХГМУ, 2000. 179 с.

УДК 616.834.4-001-074

ХВОРОБА МОЯМОЯ, ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ДІАГНОСТИЧНИХ КРИТЕРІЇВ

**Олексюк-Нехамес А.Г.
Куксенко І.В.**

*ВКНЗЛОР «Львівський інститут медсестринства та лабораторної медицини
ім.А.Крупинського»
кафедра клінічних (терапевтичних) дисциплін*

THE DISEASE MOYAMOYA, PARTICULARLY THE ESTABLISHMENT OF DIAGNOSTIC CRITERIA

Oleksiuk-Nehamas A.G.
Kuksenko I.V.

*"Lviv. Institute of nursing and laboratory medicine.And.Kopinskogo"
Department of clinical (medical) disciplines*

Анотация

В статье рассматривается отдельный клинический случай заболевания Мойя Мойя, и способы его лечения, и преимущество оперативного вмешательства, реваскуляризации сосудов.

Abstract

The article discusses the clinical case of the disease Moya Moya, and methods of treatment, and benefit of surgical intervention, revascularization of vessels

Ключевые слова: болезнь Мойя Мойя, реваскуляризация, спиралеобразная девиация, стеноз, ангиография, спиральная МРТ.

Keywords: the disease Moya Moya, revascularization, spiral deviation, stenosis, angiography, spiral MRI.

Хвороба Моямоя (ХМ) є рідкісною прогресуючою цереброваскулярною патологією, що характеризується білатеральним стенозом чи оклюзією артерій основи головного мозку в місці, де внутрішня сонна артерія (ВСА) ділиться на середню мозкову та передню мозкову артерії, в перекладі з японської означає «клубок диму» і яскраво характеризує вигляд сформованого на основі головного мозку сплетення чисельних дрібних колатеральних судин для компенсації блокади. [2,4,9]. Етіологія захворювання не встановлена, в 10% випадків дана патологія є генетично обумовленою (Fukui). [1,2,3,11]. Сімейні випадки ХМ характеризуються аутосомно домінантним успадкуванням з неповною пенетрацією, - специфічний генний локус q25.3, на 17 хромосомі (Mineharu)[]. За даними ангиографії: Стадії прогресування ХМ. . I - Звуження внутрішніх сонних артерій. II - Формування перших колатеральних судин (так званих «моямоя судин») на основі мозку. III - Інтенсифікація формування колатералей і звуження ВСА. IV - Зменшення кількості «моямоя судин» і посилення колатерального кровообігу від черепних кісток. [19,24,25]. V - Редукція «моямоя судин» і значне звуження ВСА. VI - Зникнення «моямоя судин», повна блокада ВСА і яскраво виражене розростання колатеральних судин із кісток черепа. [14,15]. Хвороба в основному проявляється у дітей у віці від 5 до 15 років та в дорослих у віці від 30 до 40 років. У патологічний процес втягуються всі внутрішньомозкові артерії з їх прогресуючим тромбозом, що призводить до тотального некрозу речовини мозку. Захворювання, що можуть супроводжувати перебіг ХМ: Імунологічні – дифузний токсичний зоб, Інфекційні – лептоспіроз та туберкульоз.[17,18,19]. Гематологічні – апластична анемія, анемія Фанконі, серповидно-клітинна анемія. Вроджені – синдром Аперта, синдром Дауна, синдром Марфана, туберозний склероз, синдром Тернера, синдром фон Реклінхаузена, і хвороба Гіршпрунга. Вазкулярні – атеросклероз, коарктація аорти та фібромускулярна дисплазія, ЧМТ, радіаційне ураження, у хворих з пухлинами гіпофіза чи краніофарингіомами після променевої терапії, гіпертензія. Маніфестація ХМ. В дітей першими проявами ХМ є транзиторна ішемічна атака (ТІА) або ішемічний інсульт. В дорослому віці ХМ частіше маніфестує у вигляді геморагічного інсульту.

Ми наводимо власне клінічне спостереження хвороби Мойя Мойя. Нами був обстежений пацієнт Калавай Роман, 2р. 2міс. Скарги при поступленні (13.10.12): на обмеження активних рухів та слабкість у правих кінцівках, неохайність з сечею та калом, зміни у поведінці, посіпування правої руки, асиметрію носо-губних складок, розлади координації. Анамнез за-

хворювання: гострий ларингіт (за 14 днів до поступлення), з'явилися поведінкові та координаторні розлади. За добу до поступлення дитина двічі впала, перечебившись через поріг. Сімейний анамнез обтяжений іпертонічною хворобою у дідуся та бабусі, а також цукровим діабетом II типу у прабабусі. Алергологічний анамнез: необтяжений. При огляді, об'єктивний стан геміпарез справа, фокальні клонічні судоми в правій верхній кінцівці, порушення координації. Об'єктивний стан, з даними від 31.10.12 при поступленні в неврологічне відділення у свідомості, фіксує погляд, впізнає батьків, намагається виконати цілеспрямовані рухи лівою рукою, мова утруднена. Зіниці широкі D=S, фото реакції живі. Виражені рефлексии орального автоматизму. Тонус м'язів підвищений, більше справа: згинально-привідна установка в плечі і лікті, китиця стиснена в кулак справа. Сивіно-варусна установка стоп. Сухожилково-періостальні рефлексии високі до клонусів (D>S). Позитивні патологічні стопні рефлексии. Менінгеальні знаки відсутні.

Дані додаткових методів обстеження. Комп'ютерна томографія мозку (КТ, від 13.10.12) з ознаками виявлення слабогіперденсивного вогнища розмірами 13×15мм в ділянці базальних гангліїв зліва без ознак перифокального набряку; в скронево-тім'яних відділах зліва – гіподенсивна ділянка клиновидної форми 108×40мм; відмічалася помірна компресія скроневого та переднього рогів лівого бокового шлуночка. Діагноз: Забій головного мозку? Ознаки енцефаломалії в ділянці базальних гангліїв, перивентрикулярно та субконвексально зліва; помірну дилатацію шлуночків і субарахноїдального простору, гіперденсивність сірої речовини мозку в лівій темпорально-парієтальній зоні. МРТ з контрастуванням (01.11.12) визначалося масивне білатеральне ураження головного мозку з поширенням на базальні ганглії зліва, з вираженим контрастуванням звивин лобної, скроневої,тім'яної, та потиличної часток лівої півкулі та менш вираженим контрастуванням звивинтім'яної частки правої півкулі; виявлені ділянки мієломалії в проекції базальних гангліїв зліва, об'ємне зменшеннятім'яно-скроневої часток лівої півкулі з асиметричним поширенням лівого бічного шлуночка та субарахноїдальних просторів; в режимах T133 визначався лінійний гіперінтенсивний сигнал по периферії уражених базальних гангліїв і тотально по корі лівої півкулі внаслідок вторинного геморагічного просочування; на дифузно зважених зображеннях – обмеження дифузії кортикально-субкортикальних та базальних відділів лівої півкулі, кортикальних відділівтім'яної частки правої півкулі та точкові ділянки обмеження дифузії базальних гангліїв справа. Дані безконтрастної МР-ангіографії: судини Вілізієвого кола не визначаються, частково візуалізуються термінальні відділи обох середніх мозкових та передніх мозкових артерій, базилярна та задні мозкові артерії. визначається спіралеподібна девіація правої внутрішньої сонної артерії з чотирма гострими кутами, помірне її звуження просвіту. Діагноз: Герпетичний енцефаліт? Мультиспіральна КТ (10.12.12) ознаки оклюзії дистальних відділів обох внутрішніх сонних артерій та проксимальних відділів передніх, середніх та задніх мозкових артерій з формуванням множинних дрібних анастомозів в базальних відділах мозку, кистовидної енцефаломалії скронево-тім'яної та потиличної долей лівої півкулі мозку. описані зміни характерні для хвороби Моямоя (3-4 стадії). Лабораторні дані, приведені в таблиці №1.

Таблиця №1.

	HGB г/л	RBC, Т/л	WBC Г/л	Еоз, %	Нейтр %	Лімф %	Моноц %	Тромб Т/л	HCT, %	ШОЕ,мм/год
13.10	138	4,1	15,9	0	66	30	4	138	0,40	23
28.11	124	4,0	4,4	0	55	40	5	124	0,38	7

EBV VCA IgG авідність 55% (<40 – низький, 40-60 – середній, >60 - високий)

Аналіз ліквору (28.10.2012): рівень білка = 0,099г/л, глюкоза=3,96мМ/л, 3 лімфоцити на мікролітер. Дані електроенцефалофії: 14.10.12 – виражена дезорганізація кіркових ритмів (дизритмія) з ірритацією. Пароксизмальна активність не реєструється. 28.01.13 – реєструється поліморфна біоелектрична активність. На цьому фоні спалахи білатерально-синхронних комплексів гостра-повільна хвиля. Діагноз: Хвороба Моямоя, 3-4 стадія, стенозування дистальних відділів обох внутрішніх сонних артерій та проксимальних відділів передніх, середніх та задніх мозкових артерій. Спастичний тетрапарез. Моторна афазія. Судомний синдром: фокальні моторні приступи. Запропонована схема лікування має такі компоненти: Дробова к-сть необхідної рідини – 2-3 л. Кардіомагніл – 75 мг щоденно. Депакін (Вальпроєва кислота), Люмінал (Фенобарбітал), Актовегін, Мексідол, Кортексин, Цераксон (Цитиколін), Лоразепам, Фуросемід, Діакарб (Ацетазоламід), Реосорбілакт, Аспаркам (Аспарагінат К-Mg), вітаміни групи В, С, РР, Зовіракс (Ацикловір), Дексон (Дексаметозон). Стан хворого при виписці (14.12.2012) із позитивною динамікою: - спостерігалось зниження м'язового тону, з'явилися активні рухи в правих кінцівках, почав утримувати голову, вимовляти окремі звуки, 2-3 лепетні склади. Проте, необхідна повторна госпіталізація, яка була здійснена: (02.03.13). Скарги на: виражений неспокій, немотивований монотонний плач, які виникли після того, як дитина перестала фіксувати погляд на обмеження активних рухів в правих кінцівках. Об'явлено: дитина не фіксує погляд, батьків впізнає при зверненні до неї, при намаганні взяти предмет лівою рукою – промахується, обличчя асиметричне, легке згладження лівої носогубної складки, викликаються рефлекси орального автоматизму. Об'явлено: Тонус м'язів підвищений в правих кінцівках. Згинально-привідні установки в плечовому, ліктьовому суглобах. Утруднене розведення в кульшовому суглобі справа. Розгинальна контрактура в правому гомілково-ступневому суглобі, клонус правої ступні. Сухожильні р-си – високі (D>S). Рефлекс Бабінського – ”+” справа. На момент виписки (08.03.13). Дитина стоїть і ходить при підтримці за руки із варусною установкою правої ступні і перехрестом ніг на рівні нижньої третини гомілок, Погляд не фіксує. Враховуючи відсутність ефекту було прийняте рішення пройти лікування у м. Цюріх (Швейцарія) в університетській клініці. Таки чином 11.04.13 пацієнт Калавай Роман із батьками виїхав в м. Цюріх .15.04.12 дані додаткових обстежень: ангіографії, МРТ, ПЕТ) у пацієнта встановлено важкий прогресуючий перебіг хвороби Моямоя із ураженням 6 головних судин, що кровопостачають головний мозок. 20.04. 12 та 27.04.12 було проведено лікарем університетської дитячої клініки Надією Хан унікальне двоетапне ревазуляризаційне оперативне втручання. Не підлягала ревазуляризації задня мозкова артерія зліва, оскільки в зоні її кровопостачання – констатовано тотальний інфаркт. Стан пацієнта був стабілізований. Пройшов в декілька етапів реабілітацію та був виписаний і повернувся додому в задовільному стані.

Висновок. Таким чином можна констатувати, що двоетапне оперативне втручання, у вигляді ревазуляризації дає вірогідно кращі результати у порівнянні з медикаментозним лікуванням та приводить до сприятливого прогнозу у майбутньому.

Література

1. Виленский Б. С. Инсульт. — СПб., 1995.
2. Купч А. Я., Дагиле И. А. Двусторонний экстраинтракраниальный анастомоз при болезнимоюя-мойя// Вопр. нейрохир . — 1985. — № 2. — С. 50–51.
3. Лисовская Р. А., Кесаев С. А. Ангиографическое исследование при заболевании «мойя-мойя»// Вести, рентгенол. — 1980. — № 2. — С. 38–72.
4. Медведев Ю. А., Мацко Д. Е. Аневризмы и пороки развития сосудов мозга: Этиология. Патогенез. Классификация. Патологическая анатомия. — СПб., 1993. — С. 74—76.
5. Мухин К. Ю., Петрухин А. С., Алиханов А. А., и др. Синдроммойя-мойяу больного с нейрофиброматозом I типа // Неврол. журн. — 1999. — № 6. — С. 16—18.
6. Никифоров Б. М. Клинические лекции по неврологии и нейрохирургии. — СПб.: Питер, 1999. — С. 234.

7. Aoki T., Matsuzawa H., Houkin K., et al. Usefulness and limitation of MR imaging and MR angiography in diagnosis of juvenile moyamoya disease // *No Shinkei Geka — Neurol. Surg.* — 1993. — Vol. 21, N 4. — P. 305–311.
8. Calliauw L. Moyamoya. // *Neurochirurgie.* — 1972. — Vol. 4. — P. 383–390.
9. Feole J. B., AH A., Fordham E. W., et al. Serial SPECT imaging in moyamoya using 1—123 IMP. A method of noninvasive evaluation and follow-up. // *Clin. Nucl. Med.* — 1993. — Vol. 18, N 1. — P. 43–45.
10. Fukui M. Current state of study on moyamoya disease in Japan // *Surg. Neurol.* — 1997. — Vol. 47. — P. 138–143.
11. Fukui M. Guidelines for the diagnosis and treatment of spontaneous occlusion of the circle of Willis («Moyamoya» disease) // *Clin. Neurol. and Neurosurg.* — 1997. — Vol. 99, Suppl. 2. — P. 238–240.
12. Fukuyama Y., Kanai N., Osawa M. Clinical genetic analysis on moyamoya disease // *Annual report of 1991 on Cooperative Study of the Occlusion of the Circle of Willis to the Ministry of Health and Welfare.* — 1991. — P. 141–146.
13. Goto Y., Yonecawa Y. Worldwide distribution of moyamoya disease // *Neurol. Med. Chir. (Tokyo).* — 1992. — Vol. 32. — P. 883–886.
14. Houkin K., Tanaka N., Takahashi A. et al. Familial occurrence of moyamoya disease. Magnetic resonance angiography as a screening test for high-risk subjects. // *Child Nerv. Syst.* — 1994. — Vol. 10. — P. 421–425.
15. Imaizumi T., Hayashi K., Saito K., et al. Long-term outcomes of pediatric moyamoya disease monitored to adulthood // *Pe-diatr. Neurol.* — 1998. — Vol. 18, N 4. — P. 321–325.
16. Katz D. A., Marks M. P., et al. Circle of Willis: evaluation with spiral CT angiography, MR angiography and conventional angiography // *Radiology.* — 1995. — Vol. 195, N 2. — P. 445–449.
17. Leeds N.E., Abbott K.H. Collateral circulation in cerebrovascular disease in childhood via rete mirabile and perforating branches of anterior choroidal and posterior cerebral arteries // *Radiology.* — 1965. — Vol. 85. — P. 628–634.
18. Matsushima Y. // Youmans J.R. (Ed.) *Neurological Surgery.* Philadelphia: Saunders WB, — 1996. — Vol. 2. — Chapt. 49: Moyamoya Disease. — P. 1202–1223.
19. Picard L, Andre J.M., Tridon P. Introduction. History of the «Moyamoya. *J Neuroradiol.* — 1974. — Vol. 1. — P. 47–54.
20. Subirana A., Subirana M. Malformations vasculaires du type de Γ angiome arteriel racemeux // *Rev. Neurol. (Paris).* — 1962. — Vol. 107. — P. 545–550.
21. Suzuki J., Takaku A. Cerebrovascular „moyamoya“ disease: Disease showing abnormal net-like vessels in base of brain // *Arch. Neurol. (Chic.).* — 1969. — Vol. 20. — P. 288–299
22. Wakai K., Tamakoshi A., Ikezaki K., et al. Epidemiological features of moyamoya disease in Japan: findings from nationwide survey // *Clin. Neurol. Neurosurg.* — 1997. — Vol. 99. — Suppl. 2. — P. 1–5
23. Yamauchi T., Houkin K., Tada M., Abe H. Familial occurrence of Moyamoya disease // *Clin. Neurol. Neurosurg.* — 1997. — Vol. 99. — Suppl. 2. — P. 162–167.
24. Yonecawa Y. ed. Proceedings of open symposium on etiology of Moyamoya disease. In *Annual Report (1991) of the Research Committee on Spontaneous Occlusion of the Circle of Willis (Moyamoya Disease).* — Tokyo: Ministry of Welfare of Japan, 1992. — P. 323–329.

НЕЙРОФІЗІОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТРЕМОРУ

Олексюк-Нехамес А.Г

к.мед.н.

Симканич Н.Д.

ВКНЗ ЛОР «Львівський інститут медсестринства та лабораторної медицини ім.А.Крупинського» кафедра клінічних терапевтичних дисциплін

NEUROPHYSIOLOGICAL CHARACTERISTICS OF TREMOR

Oleksiuk-Nethames A.G

Ph.D.

Simkanich N.D.

*"Lviv Institute of nursing and laboratory medicine.And.Kopinskogo"
Department of clinical therapeutic disciplines*

Анотація

У статті розглядаються основні нейрофізіологічні характеристики тремору, опис нейрофізіологічних патернів і діагностичних характеристик для уточнення діагностичного алгоритму ЕНМГ

Abstract

The article discusses the main neurofiziologicheskie characteristics of tremor, the description of neurophysiological patterns and diagnostic characteristics to Refine diagnostic algorithm INMG

Ключові слова: Електронейроміографії, ритмічні коливання, тремор, екстрапірамідна патологія, спінальні мотонейрони

Keywords: Electroneuromyography, rhythmic fluctuations, tremor, extrapyramidal pathology, spinal motoneurons

Тремор – це мимовільне тремтіння кінцівок або всього тіла. Виникає в результаті пошкодження структур нервової системи, що мають відношення до регуляції м'язового тонуусу і безпідставного контролю рухів (мозочок, базальні ганглії). Найчастіше є симптомом захворювання, тобто проявляється вдруге, на тлі основної патології, проте іноді може бути єдиним проявом захворювання. Тремор – це гіперкінез, який проявляється мимовільними коливальними ритмічними рухами частини (кінцівок, голови) або всього тіла в результаті постійного повторення скорочення і розслаблення м'язів [1,2]. Є одним з найбільш поширених екстрапірамідних розладів. Досить часто тремор носить сімейний характер, в деяких випадках він буває недоброякісним і має дуже тяжкий перебіг. Залежно від особливостей прояву виділяють такі основні форми тремору [3,4]. Статичний тремор (тремор спокою): присутній і найбільш виражений в спочиваючої ненапруженою м'язі. Динамічний тремор (акційний): з'являється або посилюється при активних рухах в м'язі: постуральний — з'являється або посилюється при підтримці будь-якої пози (наприклад, утримування випрямлених рук перед собою); тремор скорочення — з'являється або посилюється при підтримці скорочення м'яза (наприклад, тривале стискання кулака); [3,6,8]. Тремор спокою зазвичай має частоту 3,5-6 Гц. Низькочастотний (частіше всього 4-5 Гц) тремор спокою відноситься до типових проявів хвороби Паркінсона, а також багатьох інших захворювань нервової системи, що супроводжуються синдромом паркінсонізму, тому його часто називають паркінсоніческим тремтінням. Вторинний (симптоматичний) паркінсонізм (судинний, постенцефалітичеській, лікарський, токсичний, посттравматичний і т. д.) також, як правило, проявляється тремтінням (хоча воно менш характерно для судинних форм паркінсонізму), яка має такі ж характеристики, як і при хворобі

Паркінсона (низькочастотний тремор спокою з характерним розподілом, перебігом і тенденцією до генералізації). [2,8.]. Постуральний тремор

Постуральний тремор з'являється в кінцівки при її утриманні в будь-якій позі. Це тремтіння має частоту 6-12 Гц. До постуральному тремору відносять фізіологічний тремор (асимптомное тремтіння), посилений (акцентуований) фізіологічний тремор, виникає при емоційних стресах або при інших «гиперадренергических» станах (тиреотоксикоз, феохромоцитома, введення кофеїну, норадреналіну та інших препаратів), есенціальний тремор, а також тремор при деяких органічних захворюваннях головного мозку (важкі ураження мозочка, хвороба Вільсона-Коновалова, нейросифіліс). Наступний частий варіант тремору - так званий есенціальний, або сімейний тремор, який зазвичай буває більш повільним, ніж підсилений фізіологічний тремор. Есенціальний тремор може залучати кінцівки, а також голову, язик, губи, голосові зв'язки. Тремор посилюється при стресі і в тяжких випадках може призводити до інвалідизації хворого. Хворі з цим варіантом тремору часто мають близьких родичів, що страждають тим же захворюванням.

Метою нашого дослідження стало вивчення нейрофізіологічних характеристик тремору і можливості їх використання з диференційною метою. При проведенні поверхневої електроміографії (ЕМГ) завдяки поверхневим електродам, у досліджуваної групи хворих з різними ознаками тремору на фоні паркінсонізму (числом 23 особи) виявлені неритмічні потенціали фасцикуляцій, що дозволило віднести їх до II типу по класифікації Ю.С. Юсевич (денерваційний тип II). Крива була з дещо з більш урідженими та сповільненими феноменами кривих у порівнянні з контрольною групою. У контрольній групі реєструвалася інтерференційна крива I типу, за тією ж класифікацією, з частотою $389,5 \pm 50,6$ мкВ в м'язах на рівні передніх кінцівок і $470,5 \pm 44,3$ мкВ — нижніх кінцівок.

Матеріали та методи дослідження. Дослідження проводилося за допомогою поверхневої електроміографії (ЕМГ) та електронейроміографії (ЕНМГ) (методика Ніколаєва С.Г., фірми Нейро-МВП, комп'ютерний нейросенсоміограф, програмне забезпечення фірми Нейрософт, за методикою Ніколаєва С.Г., 2003 р.).[9]. Електронейроміографічне дослідження включало запис ЕМГ з допомогою поверхневих електродів в стані спокою і максимального м'язевого напруження з аналізом амплітудно-частотних характеристик кривих з *m. thenar* і *m. peroneus longus*. При стимуляційній електронейроміографії (ЕНМГ) визначали амплітуду, латентність, тривалість М- і Н-відповідень, ШПІ по руховим волокнам *n. medianus* і *n. peroneus*.

Результати досліджень. Регістрація м'язевої активності в стані спокою не виявила суттєвих різниць у амплітудних характеристиках у порівнянні з контрольною групою, але чітко спостерігалася урідження (зменшення частоти) інтерференційної кривої при проведенні поверхневої електроміографії (ЕМГ). (Комп'ютерний нейросенсоміограф, з програмним забезпеченням фірми Нейро-Софт, стандартна стимуляційна ЕНМГ і поверхнева ЕМГ за методикою Ніколаєва С.Г. 2003). Проведення спектрально-частотного аналізу по методу Берг – Фур'є ми виявили зміщення частотного спектра кривих вліво з переважанням частот в діапазоні від 40 до 70 Гц (в нормі контрольної групи – 80-120 Гц), що підтверджує візуально урідження кривих при проведенні поверхневої електроміографії (ЕМГ). Такі зміни структури інтерференційної кривої, у даної категорії хворих, очевидно обумовлені зменшенням кількості функціонуючих рухових одиниць на сегментарному рівні і синфазної роботи збережених рухових одиниць, при появі тремору. Зміни показників електронейроміографії мають однонаправлений характер. Відмічалася достовірне змільшення швидкості проведення імпульсу при проведенні проби (ШПІм – швидкість проведення по моторній порції нерва) по руховим волокнам на рівні верхніх кінцівок *n. medianus* і на рівні нижніх кінцівок *n. Peroneus* складала $69,3 \pm 2,7$ м/с ($p < 0,05$), по *n. peroneus* — $71,5 \pm 2,4$ м/с ($p < 0,05$), в контролі — $50,04 \pm 2,4$ і $55,01 \pm 2,15$ м/с. Зростання швидкості проведення імпульсу (ШПІ) по периферичним нервам, вірогідно пояснюється розгальмуванням сегментарно-периферичного апарату в зв'язку зі зменшенням гальмівних сегментарних впливів по нисхідним ретикулоспінальним і кортико-

спінальним трактам. Зміни функціонального стану пула спінальних мотонейронів відбувається внаслідок зменшення центральних гальмівних механізмів пояснюється також зниження порогу викликання рефлексу Гоффмана (Н-рефлекс), збільшення амплітуди Н-рефлексу. При проведенні фоновій електроміографії у хворих з тремором в м'язах кисті і гомілки реєструвався III тип кривої ЕМГ з ритмічними залпами осциляцій частотою 6-7 Гц і амплітудою 2297 ± 253 мкВ. Наліз амплітудних параметрів кривої максимального м'язового напруження виявило асиметрія показників з збільшенням амплітуди на стороні рухових порушень з наступним її зниженням по ходу прогресування хвороби. Дослідження Н-рефлексу в ікроножних м'язах виявило асиметрію амплітуд Н-відповіді зі збільшенням амплітуди на стороні переважно рухових розладів, що привело до підвищення амплітуди на стороні переважно рухових порушень, що привело до підвищення величини співвідношення амплітуд Н- і М- відповідей у відсотках (максимальна амплітуда Н-відповіді - максимальна амплітуда М-відповіді $\times 100\%$) на тій же стороні. На стороні переважно рухових порушень співвідношення N/M складало $25,1 \pm 2,4\%$, на протилежній $15,1 \pm 2,7\%$. Аналіз нейроміографічних показників у хворих з різними формами тремора, наприклад при перевазі ригідної форми не виявлено суттєвих змін. Підвищення амплітуди М- і Н- відповідей, пояснюється зменшенням нисхідних гальмівних впливів нігрозіарного тракту на інтернейрони тонічного рефлексу розтягнення і підвищенням збудливості спінальних мотонейронів. Розгальмування сегментарно-периферичного апарату приводить до зниження порогу збудження найбільш швидко провідникових шляхів, що обумовлює згодом підвищення швидкості проведення імпульсу по руховим (моторним волокнам) периферичних нервів на стороні переважних рухових порушень.

Висновок: Застосування електроміографії (ЕМГ) та ЕНМГ електронейромиографії допомагає уточнити особливості перебудови сегментарно-периферичного апарату на фоні дисбалансу гальмівних та активуючих впливів, характерних для тремору, що визначає передумови для використання цих методів з метою динамічного спостереження і можливо в майбутньому для оцінки лікувальної тактики різних стратегічних аспектів.

Література

1. Г.А.Акимов, М.М.Одинак – Дифференциальная диагностика нервных болезней, 2001
2. Гнездицкий В.В. Вызванные потенциалы мозга в клинической практике. – Москва: МЕДпресс-информ» ТРТУ, 2003. - 252 С.
3. Голубев В. Л., Вейн А. М. Неврологические синдромы // М. МЕДпресс-информ, 2007.
4. Гринберг Д.А, Аминофф М.Дж, Саймон Р.П – Клиническая неврология, 2004 г.
5. Д. Р. Штульман, О. С. Левин. Неврология. Справочник практического врача. // М. «Медпресс», 2008.
6. М.Мументалер – Дифференциальный диагноз в неврологии, 2010 г.
7. Никифоров А.С. – Клиническая неврология, т.2, 2002 г.
8. Николаев С.Г. Практикум по клинической электромиографии – Иваново: Иван. Гос. Мед. Академия, - 2003 – 264 с.

ВЕТЕРИНАРНЫЕ НАУКИ

РОЗПОВСЮДЖЕННЯ АКУШЕРСЬКОЇ ТА ГІНЕКОЛОГІЧНОЇ ПАТОЛОГІЇ У САМИЦЬ М'ЯСОЇДНИХ В УМОВАХ ДЕРЖАВНОЇ ЛІКАРНІ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ МІСТА ДНІПРОПЕТРОВСЬК

Кравченко І.В.

слухач магістратури

Сосонний С.В.

к.вет.н., асистент

Корейба Л.В.

к.вет.н., доцент

*Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет Дніпропетровськ,
Україна*

SPREADING OF OBSTETRICAL AND GYNECOLOGICAL PATHOLOGY IN FEMALE OF CARNIVOROUS IN THE TERMS OF STATE VETERINARY HOSPITALY OF DNEPROPETROVSK

Kravchenko I.V.

master

Sosonnyu S.V.

k.vet.n. assistant

Koreyba L.V.

k.vet.n., Associate Professor

*Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University
Dnipropetrovsk, Ukraine*

Анотація

Встановлено, що акушерсько-гінекологічна патологія є розповсюдженою проблемою у самиць м'ясоїдних. В умовах лікарні у сук та кішок з найчастіше діагностують вузькість родового каналу та первинну родову слабкість, крупнопліддя, гострий та хронічний ендометрит, полікістоз і гіпоплазія яєчників; неоплазії молочної залози й мастит, а також венеричну саркому.

Abstract

Established that obstetric and gynecological pathology is a common problem in the carnivore females. At the clinic female dogs and cats are often diagnosed with narrow birth canal and the initial labor weakness, large fetus, acute and chronic endometritis, polycystic and ovarian hypoplasia; breast neoplasia and mastitis and also venereal sarcoma.

Ключові слова: дистоція, слабкість родової діяльності, вузькість родових шляхів, бурхливі перейми та потуги, виродливість, крупний плід, неправильне положення плоду, внутрішньоутробна загибель, гострий та хронічний ендометрит, полікістоз і гіпоплазія яєчників, неоплазії молочної залози й мастит, венерична саркома.

Keywords: dystocia, primary and secondary generic weakness, narrow birth canal, forcible contractions and attempts, ugliness, big fetus, malposition of fetus, intrauterine death, acute and chronic endometritis, polycystic, ovarian hypoplasia; breast neoplasia, mastitis, venereal sarcoma.

Вступ. Акушерсько-гінекологічна патологія у самиць м'ясоїдних призводить до великих збитків, які можливо порівняти хіба що з інфекційними захворюваннями. Однак, якщо у відношенні заразних захворювань досягнуто суттєвих результатів (існують затверджені інструкції, вакцини, законодавство), то при багатьох акушерсько-гінекологічних патологіях

ефективними є лише оперативні методи, результатом яких часто є втрата твариною здатності до відтворення потомства [1 – 3].

В основі ефективної роботи з відтворення лежать глибокі знання фізіології та патології розмноження, вміння встановити причину порушення плодючості та зниження життєздатності приплоду, визначити шляхи їх ліквідування.

Найбільш поширена патологія незаразної етіології – акушерська – дистоції родів, запальні процеси у матці й молочній залозі та гінекологічна – хвороби яєчників [4, 5].

Матеріали і методи дослідження. Об'єктом досліджень був патологічний стан кішок і сук різних порід та різновікових груп.

Предметом дослідження були основні показники захворюваності самок дрібних тварин лікарні.

Методи дослідження – статистичні. Дослідження проводились в умовах лікарні ветеринарної медицини міста Дніпропетровськ на суках та кішках різних порід. Отриманий цифровий матеріал оброблено біометрично.

Результати досліджень та їх обговорення.

Протягом 2015-16 років на базі лікарні ветеринарної медицини нами було встановлено, що до лікарні звернулося 526 господарів, зі скаргами на погане самопочуття своїх тварин.

Всього за період експерименту дослідженню було піддано 88 самиць м'ясоїдних.

За отриманими даними з дистоціями родів, обумовленими патологіями матері, до клініки звернулося 25 кішок та 26 сук. З них первинна родова слабкість реєструвалась у 9 кішок (36 %) та у 9 сук (34,6 %); вторинна родова слабкість у 6 кішок (24 %) та 4 сук (15,4 %); бурхливі перейми та потуги у 5 кішок (22 %) та 4 сук (16,2 %); вузькість родового каналу у 7 кішок (28 %) та 9 сук (31,8 %).

З дистоціями, обумовленими патологіями плода було зареєстровано 19 кішок та 18 сук, з них з поперечним положенням плода 1 сука (5%); вклинення двох плодів у родовий канал 1 кішка (3,8 %) та 2 суки (11,3 %); виродливість плодів у 3 кішок (15,8 %) і в 2 сук (11,3%); крупний плід у 12 кішок (63,2 %) та 13 сук (61,3 %); мертвонароджені у 3 кішок (15,8 %) та 2 сук (11,1 %).

Аналізуючи записи журналів потрібно відмітити, що за період 2013 – 2015 р.р. в умовах лікарні кесарський розтин у самиць м'ясоїдних виконували у 7% випадків за акушерської патології.

Для кішок найчастіше ця операція проводилася у тварин британської породи, у яких в більшості випадків показаннями було крупнопліддя, а серед собак – сукам брахіцефалічних та міні-порід (французький бульдог, пекінес, йоркширський тер'єр).

Щодо породної схильності сук, то за тілобудовою вони відносяться до групи – брахецефалів, такі тварини мають у відсотковому співвідношенні велику за об'ємом голову та малу за розмірами тазову частину. Відповідно, така тілобудова сприяє до виникнення патології родової діяльності. Для міні - порід (маса дорослої тварини до 3 кг) найпоширенішою патологією було крупнопліддя.

У інших випадках кесарський розтин виконували у тварин, у яких на початку родів відмічалась відсутність родової діяльності, заклинювання плода в родових шляхах внаслідок його неправильного членорозміщення, новоутворення, одночасне вклинювання обох плодів у родові шляхи та інше.

Нами були систематизовані та проаналізовані статистичні дані щодо частоти виникнення акушерської та гінекологічної патології у кішок та сук різних порід в умовах експерименту за 2013 – 2014 роки (табл. 1 і 2).

Таблиця 1.

Акушерська та гінекологічна патологія у кішок різних порід в 2013 – 2014 роках

Вид	Всього, кіль- кість	Акушерсько-гінекологічна патологія							
		Патологія матки				Патологія яєчників			
		Гострий після- родовий метрит		Хронічний ен- дометрит		Полікістоз		Гіпоплазія	
		n	%	n	%	n	%	n	%
Кішки	12	2	16,7	1	8,3	8	66,7	1	8,3
Суки	9	4	44,4	3	33,4	2	22,2	-	-
Кішки	10	1	10	3	30	6	60	-	-
Суки	8	3	37,5	2	25	3	37,5	-	-

За результатами анамнестичних даних встановлено, що причинами гінекологічної патології у кішок і сук були запальні процеси у матці обумовлені ускладненнями родів та післяродового періоду.

У кішок частіше діагностували полікістоз яєчників – 63,6 % випадків, у сук 41,2 % складав хронічний ендометрит.

Серед гінекологічних патологій у кішок в 64 % випадків діагностували неоплазію молочних залоз і дещо рідше мастити – 36 %, для собак ці показники були 44,9 та 40,4 % відповідно.

Таблиця 2.

Хвороби молочної залози та гінекологічна патологія у кішок різних порід в 2013–2014 роках

Вид	Всього, кіль- кість	Мастологія та гінекологічна патологія заразної етіології					
		Патологія молочної залози			Інфекційна та інвазійна етіологія		
		Неоплазії		Мастит		Венерична саркома	
		n	%	n	%	n	%
Кішки	17	11	64,7	6	35,3	-	-
Суки	22	9	40,9	9	40,9	4	18,2
Кішки	22	14	63,6	8	36,4	-	-
Суки	25	12	48	10	40	3	12

Найчастіше неоплазії діагностували у тварин старших 6 – ти років, а запальні процеси у матці – у самиць старше 1 року, у групі ризику тварини після тічки, родів та після обробки контрацептивами.

Отже, в умовах державної лікарні ветеринарної медицини міста Дніпропетровськ акушерська та гінекологічна патологія є значно поширеною і представлена у більшості випадків патологією родів, що ускладнюється ендометритами, маститами та функціональними розладами яєчників.

Список використаної літератури

1. Гришко Д.С. Лекції з ветеринарного акушерства: Навчальний посібник.– Х.: Прапор, 2003. – 400 с.
2. Дюльгер Г.П. Физиология размножения и репродуктивная патология собак. – М.: Колос, 2002. – 152 с.
3. Карпов В.А. Акушерство мелких животных. – М.: Россельхозиздат, 1984. – 240 с.
4. Корейба Л.В., Изотова Т.В. Поширення дистоції родів у самиць м'ясоїдних в умовах ветеринарної клініки приватного підприємства «Бойко» міста Дніпропетровськ / Науково-технічний бюлетень науково-дослідного центру біобезпеки та екологічного контролю ресурсів АПК Т.3.№1,2015, С. 25 – 29.
5. Харенко М.І., Хомин С.П., Кошовий В.П. та ін. Фізіологія та патологія розмноження дрібних тварин / навчальний посібник. – Суми: ВАТ «Сумська обласна друкарня», видавництво «Козацький вал», 2005. – 554 с.

СЕКРЕТ УСПЕХА ФИЛЬМОВ ЛЕОНИДА ГАЙДАЯ

Васильева Ю.А.

Студент ФГБОУ ВПО ОмГУ им. Ф.М. Достоевского

Быкова Н.И.

*кандидат педагогических наук,
заведующий кафедрой кино-, фото-, видеотворчества
ФГБОУ ВПО ОмГУ им. Ф.М. Достоевского*

THE SECRET OF THE SUCCESS OF FILMS BY LEONID GAIDAI

Vasilieva Y.A.

Student VPO OmSU name F.M. Dostoevsky

Bykova N.I.

*candidate of pedagogical sciences
head of department of film, photo, video creativity
VPO OmSU name F.M. Dostoevsky*

Аннотация

Леонид Гайдай - мастер комедийного жанра. Фильмы Леонида Гайдая пользуются заслуженной популярностью у зрителей разных стран мира и в наши дни. Это утверждение доказывают выводы, полученные при анализе комедийных фильмов Л. Гайдая. В процессе исследования выявлены компоненты такого успеха: идеальный сценарий, жанр эксцентрической комедии, понятные персонажи, талантливые актеры, увлекательная музыка, динамичное действие в кадре.

Abstract

Leonid Gaidai - the master of comedy. Movies directed by Leonid Gaidai are popular with viewers around the world and in our days. This statement proves the conclusions drawn from the analysis of comedy films L. Gaidai. The study identified the components of this success: the ideal scenario, the genre of eccentric comedy, clear characters, talented actors, exciting music, dynamic action in the frame.

Ключевые слова: жанр, эксцентрическая комедия, сценарий.

Keywords: genre, eccentric comedy, script.

Комедия один из самых актуальных и востребованных жанров художественного кино, который поднимает зрителю настроение, заставляет смеяться и получать максимум положительных эмоций, дающих заряд бодрости и хорошего настроения. Именно поэтому многие режиссеры пытаются снимать в этом жанре, но достичь успеха и добиться положительного результата удается не многим из-за сложности жанровых особенностей комедии. Сложно выстроить все компоненты фильма таким образом, чтобы совпали все детали, которые бы смогли тронуть и рассмешить зрителя или хотя бы заставить улыбнуться. Все чаще в мировой прокат выходят низкопробные комедии с низким уровнем юмора, от которого хочется больше плакать, чем смеяться.

Одним из наиболее ярких представителей комедийного жанра является Леонид Гайдай. Его эксцентрические комедии любимы многими поколениями зрителей не только в нашей стране, но в других уголках мира, поскольку они понятны всем возрастам и национальностям.

В процессе исследования сделаны выводы, полученные путем анализа комедий Л. Гайдая, классификации и сопоставления различных рейтингов комедийных фильмов. Выделены общие свойства фильмов Л. Гайдая и используемых режиссером художественных приемов.

Успех того или иного фильма в разные годы существования и развития кинематографа зависел от множества факторов и определялся различными показателями. На протяжении многих десятилетий в XX веке рейтинг фильма во многом зависел от количества билетов, проданных в первый год проката, в настоящее время популярность во многом определяется не только показателями проката, но и оценками посетителей различных интернет проектов, в том числе сайтов, формирующих рейтинговые списки.

Что бы определить популярность комедийных фильмов Л. Гайдая во второй половине XX века, мы взяли данные из списков 25 самых популярных фильмов, которые опубликованы в открытом доступе на сайте goodgood.me. Большинство его комедий занимает почетные места в этом рейтинге. На третьем месте фильм «Бриллиантовая рука» - 76,7 миллионов проданных билетов. IV место занимает фильм «Кавказская пленница, или новые приключения Шурика» - 76,54 миллионов зрителей. На VII месте - «Операция "Ы" и другие приключения Шурика» 69,6 миллионов зрителей. Комедии «Иван Васильевич меняет профессию» (60,7 миллионов билетов) и «Спортлото-82» соответственно XVII и XXV места.

Что бы проследить отношение к фильмам Л.Гайдая в настоящее время мы учитывали рейтинги комедий в баллах на сайте kinopoisk.ru. Средний рейтинговый показатель - 7.96 баллов из 10 возможных. За основу возьмем те же фильмы что и в предыдущем списке и выясним, настолько ли они популярны, что и в предыдущие годы.

Фильм «Бриллиантовая рука» набрал 8.25 баллов и занял 28 место в «Топ 250» лучших фильмов мира. Фильм «Кавказская пленница, или новые приключения Шурика» набрал 8.25 баллов и занял 56 место. Комедия «Операция "Ы" и другие приключения Шурика» - 9.27 баллов, 18 место. Фильм «Иван Васильевич меняет профессию» набрал 9.32 и занимает 11 место. Комедия «Спортлото-82» - 7.89 баллов. Проанализировав эти данные, мы с уверенностью можем сказать о том, что зритель все так же ценит и любит комедийные фильмы Л. Гайдая, как и в прошлые годы. Все популярные фильмы Л.Гайдая построены с использованием определенного набора художественных приемов, определяющих их успех. Среди них можно выделить несколько наиболее значимых.

1. Идеальный сценарий. Леонид Гайдай долго и упорно работал над каждым эпизодом сценария. Заблаговременно, не пропустив не одной мелочи, обрисовывал на бумаге отдельные эпизоды будущего фильма. В итоге таких зарисовок выходило вдвое, а порой и втрое больше кадров, чем планировалось первоначально [3].

2. Жанр эксцентрической комедии. Эксцентрическую комедию отличает быстрый и непредсказуемый разворот сумасбродных событий. Это фильм, в котором объектами шуток становятся всем понятные пороки, например, глупость и высокомерие. Возможно, именно поэтому эти фильмы на протяжении долгих лет остаются понятны и смешны не только русскоязычному населению. Для Л. Гайдая было очень важно, что бы комедия была смешной. Он говорил: «Лично я за комедию смешную...» [1, с.10].

3. Персонажи с национальным духом и простыми человеческими чувствами, которые понятны всем без исключения.

4. Талантливый актерский состав. Что бы попасть в фильм Л. Гайдая даже на второстепенную роль и появиться один раз в кадре, необходимо было пройти сложный отбор, который режиссер проводил лично. Проходили лишь самые лучшие актеры, такие как Георгий Визин, Юрий Никулин, Евгений Моргунов, Александр Демьяненко, Леонид Куравлев и многие другие [2, с. 87].

5. Большое количество гэгов (эпизодов, комический эффект которых построен на явной нелепости) и трюков и не большое количество слов, а зачастую и вовсе их отсутствие. Гайдай говорил, что «в кинокомедии должно быть как можно меньше слов, а те, которые есть,

обязаны быть лаконичными, отточенными, бьющими точно в цель» [3]. Поэтому его фильмы можно смотреть даже не зная языка.

6. Оригинальное музыкальное сопровождение; музыка, которая подчеркивает, дополняет всю комедийность фильма. Звуковые эффекты создавались, в том числе с использованием различных предметов быта, таких как сковороды, пилы, ведра, стиральные доски, железные линейки, бутылки и многое другое, что позволяло извлекать необычные звуки.

7. Умение показать драматические события в комедийном контексте.

8. Неподражаемый талант Леонида Гайдая, без которого ни один из приемов создания комедийного фильма не сработал бы таким образом, чтобы создать картину, любимую ни одним поколением.

Подводя итог, можно сделать вывод о том, что Леонид Гайдай - неподражаемый мастер комедийного жанра, фильмы которого были и остаются любимыми публикой разных стран. Компоненты успеха комедий Л. Гайдая: сам жанр эксцентрической комедии, тщательно отработанный сценарий, узнаваемые персонажи, талантливый актерский состав, оригинальное музыкальное сопровождение, отсутствие лишних слов, динамичное действие в кадре, благодаря которому фильмы смотрятся на одном дыхании.

Список использованной литературы

1. Гайдай Л. «Лично я за комедию смешную...» // Вост.-Сиб правда. – 1998. – 31 янв.
2. Гайдай Л. Киноэнциклопедический словарь. – М, 1986.
3. Зак М. Человек в целом // Зак М. Кино: личность и личное. – М., 1980.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКОДИЗАЙНУ МІСТА В УКРАЇНІ/

Сосницький Ю.О.

аспірант кафедри «Дизайн» Харківської державної академії дизайну та мистецтв

TRENDS OF CITY ECODESIGN IN UKRAINE

Sosnitsky Yu.

graduate student of chair "Design" of Kharkiv State Academy of Design and Arts

Анотація

В статті розглянута проблема впровадження принципів екодизайну в сучасне рекреаційне предметно-просторове середовище міст України. Проаналізовано найбільш яскраві реалізовані практичні приклади втілення українського екодизайну. Окреслені найбільш характерні прийоми, які відповідають світовим стандартам екологічності.

Abstract

The main theme in the article is a problem of implementing principles of ecodesign in recreational modern object-spatial environment of Ukrainian cities. The most striking examples of implemented practical implementation of ecodesign Ukrainian were analyzing. Designated most typical techniques that meet international standards of environmental performance.

Ключові слова: екодизайн, предметно-просторове середовище, екологічні прийоми, рециклінг, екологічні принципи.

Keywords: Ecodesign, object-spatial environment, environmental techniques, recycling, ecological principles.

Сьогодні в Україні формуються основні положення державної політики, спрямовані на дозвіл екологічної кризи, створення конкурентоспроможної продукції та безвідходних виробництв, енергозберігаючих технологій та ін. Відродження етнокультурних традицій і екологічно раціонального ставлення до ресурсів, переконаність у неприпустимості споживацького ставлення до всього духовно-самобутнього, творчого в них, стає характерною рисою сучасного дизайну [1, 3, 4, 5].

На хвилі популяризації проблем екології і, одночасно, загострення техногенних ситуацій з'явився ряд нових наукових напрямів, які вивчають процеси взаємодії людини з навколишнім предметним та природним середовищем. Зокрема, в Україні в останні роки сформувалися основи такого нового напрямку, як «еніологія», методи та результати якого сьогодні почали використовуватися в містобудуванні і дизайні. Це система знань, що пояснює, які природні процеси відбуваються на основі їх енергоінформаційної причинно-наслідкової обумовленості в зв'язку з супутніми їм свержфізичними ефектами і феноменами [5, с.12]. Покладені в основу еніології наукові дослідження Н.А. Козирева та А.І. Вейніка в області енергоінформаційних взаємодій сьогодні розвинулися до рівня побудови моделей формування гармонійного середовища проживання людини в цілому [2, 4]. Одне з провідних місць у сфері розвитку дизайну зайняли питання етнокультурної ідентичності. Саме «універсальний елемент культурної ідентичності» дозволяє сьогодні розвиватися взаєморозумінню і взаємозбагаченню культур на різноманітних рівнях, вважає науковець В. Т. Шимко [6, с.21].

Одним із прикладів середовищного, екологічно-орієнтованого дизайну може бути створення дизайнером Ю. Ринтовтом «Екологічного хутора» в мальовничому місці річки Сіверський Донець під Харковом (рис. 1.). Особливістю цього рішення є використання не тільки природних матеріалів, але й методів і принципів будівництва, що існували з давніх часів в Україні. Це і принцип зведення стін, що застосовувався в українських «мазанках», і глиняна долівка, що створює тепло взимку і прохолоду в спекотні літні дні, і дерев'яні, а також черетяні дахи – «стріхи», не тільки захищають від атмосферних впливів, а й забезпечують кондиціонування всіх приміщень. Своєрідність національного дизайну, особливо методів формотворення - в суті розуміння цілей і сенсу дизайнерської діяльності, що підтверджується представленими проектами.

Рис.1. Екологічний хутір. Диз. Ринтовт Ю. Харківська обл.

Спроектований Ю.Ринтовтом комплекс «Friend House» (рис. 2.), може стати прикладом не тільки якісної побудови екоготелю, але й організації повноцінного рекреаційного комплексу, що побудований з натуральних біорозкладаних матеріалів. Він розташований на ділянці площею три гектари в курортній лісовій зоні неподалік від річки Оріль, що в 30 км від Дніпропетровська. Комплекс дійсно унікальний, починаючи від специфіки вибору місця для його спорудження. Перед забудовою проводився спеціальний еніологічний аналіз місцевості, що дозволяє врахувати характеристики енерго-інформаційного поля. Це відбилося в деталях простору, оточеного природою. В результаті, готель виглядає так природньо, ніби він виник без людського втручання. У роботі над проектом були використані тільки екологічно чисті матеріали: дерево, глина, очерет. Каркаси споруд виконані з деревини і черепашнику. А всі меблі на території комплексу були спеціально спроектовані дизайнерською студією Юрія і також впливають в загальну суть еко-проекту. Вікна в будівлях максимально широкі, що дозволяє підтримувати усередині рівно той же рівень освітлення, що і зовні. На території

комплексу знаходиться справжній яблучний сад. За місцевими традиціями в будинок необхідно обов'язково кликати гостей два рази на рік: навесні, коли яблуні цвітуть, і в кінці літа, коли з них збирають урожай. Це і стало головним ідейним духом проекту за задумом автора, сад є такою ж важливою його деталлю як і все інше.

Рис 2. Комплекс «Friend House». Диз. Ринтовт Ю. Дніпропетровська обл.

Зараз в Україні особливої актуальності набувають теоретичні та практичні дослідження в галузі екологічного проектування. Зокрема, Національним науково-дослідним інститутом дизайну і Харківською державною академією дизайну і мистецтв була проведена науково-дослідна робота за темою: «Аналіз досвіду та досліджень проблем екології довкілля та розробка пропозицій дизайн-ергономічного забезпечення екологічної діяльності в умовах Харківського регіону» (1999 - 2001 р.). За підсумками роботи були виконані дизайн-проекти з благоустрою артезіанських свердловин м. Харкова.

Слід згадати і про спільне, українсько-німецькому екологічному проєкті, здійснені в 1991 році на базі кримської здравниці «Артек». Проведений Харківською організацією Спільки дизайнерів України спільно з німецькими колегами (по 10 чоловік з кожного боку), цей 20-денний проєктно-методологічний семінар вперше торкнувся проблеми екологічного облаштування конкретної зони Чорноморського узбережжя. Результатом семінару з'явилися проєктні пропозиції щодо організації паркових територій, зон для ігор і відпочинку дітей, реконструкції піонерських майданчиків табору «Кипарисний».

У 2015 році на основі теоретичних досліджень в галузі екологічного проектування у Львові була вперше, експериментально, запропонована еко-зупинка на Галицькій площі. Це місце тимчасового розташування громадського транспорту з озеленими дахом (квітами) і задньою стінкою (ліанами). Даний соціальний екологічний проєкт розроблений ініціативною групою, у рамках конкурсу молодіжних проєктів «Lviv Young Project» на базі Львівської міськради. Проєкт є кроком до боротьби із зміною клімату, популяризації екологічних напрямів ландшафтної архітектури. У проєкті використовували на даху очитки, сукуленти, які є стійкі, невибагливі до умов зовнішнього середовища. Серед них декілька видів: з зеленими листками, сизими, жовтими стеблами. Це декоративно-листяні рослини, тому і взимку, і влітку від них буде однаковий кольоровий ефект, підкреслюючий естетичну ємність місця. Задку стінка покрита плющем. Навесні всі квіти піднімаються, і зупинка має кращий вид. Хоча проєкт і невеликий, проте має велику цінність для становлення екодизайну в Україні, бо саме тут вперше були використані світові прийоми організації екопростору з впровадженням ландшафтних компонентів на об'єкт міської інфраструктури, та простежується відповідність формування середовища вимогам ландшафтного дизайну.

Рис. 3. Екозупинка. Диз. «Lviv Young Project». м. Львів.

В листопаді 2015 року, в рамках VII Міжнародного інвестиційного бізнес-форуму з питань енергоефективності та відновлюваної енергетики відбувся семінар «Екодизайн: досвід ЄС та перші кроки України», в ході якого були обговорені питання стану та перспектив виконання зобов'язань України щодо впровадження вимог до екодизайну енергоспоживаючого обладнання. Учасники семінару мали змогу ознайомитися з досвідом ЄС щодо впровадження екологічних та енергоефективних вимог (екодизайну) в виробництво енергоспоживачого обладнання. Були обговорені ризики і перспективи виробників енергоспоживачого обладнання в результаті імплементації Директиви 2009/125 / ЄС щодо вимог до екодизайну. Крім того, було піднято питання про подальші кроки по впровадженню в Україні цілісної системи енергетичного маркування та вимог до екодизайну простору і об'єктів міського середовища.

Підсумовуючи аналіз сучасних екологічних прийомів в рамках дисертаційного дослідження щодо формування міського середовища, можна виділити основні, які вдало використовуються в екодизайні міст:

- застосування безвідходних технологій формоутворення та рециклінгу;
- застосування модульних принципів організації навколишнього середовища за методом «баукастена»;
- включення рослин в структуру будівлі для аерації повітря;
- використання асоціативних, ландшафтоподібних, інтерактивних об'єктів, об'єктів, заснованих на природніх імітаціях та стилізаціях;
- гармонійне поєднання історично сформованого і нового предметно-просторового середовища;

На жаль, на сьогоднішній день прикладів, які демонструють ефективність екологічного проектування в нашій країні, не так багато, як хотілося б. Слід зазначити, що теоретичні розробки в галузі впливу екологічного чинника на формування об'єктів міського дизайну практично відсутні. Але навіть не чисельні практичні розробки, тенденції до гуманітаризації та екологізації дизайнерської освіти, що посилюються в останні роки, демонструють важливість і актуальність впровадження екологічного підходу в сфері проектно-художньої діяльності.

Подальше наукове дослідження тенденцій розвитку рекреаційних зон міст, розглядання передумов до переформовування сучасного екопростору міста та більш детальний аналізом міських еко-об'єктів, на базі виявлених прийомів, є ґрунтовною базою для визначення сучасних екологічних принципів формування предметно-просторового середовища міста.

Список використаної літератури

1. Доступная среда. Универсальный дизайн — залог успешного отдыха для всех [Электронный ресурс]. - Режим доступа:<http://flyingwheels.ru/universalnyi-dizayn-zalog-uspeshnogo-otdyiha-dlya-vseh/>

2. Индивидуализации предметно-пространственной среды ДООУ [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://nsportal.ru/shkola/korreksionnaya-pedagogika/library/2014/02/11/proekt-individualizatsiya-predmetno>
3. Кутузова, Т.Н. Проблема подхода к оценке объектов экологической архитектуры [Электронный ресурс]. - Режим доступа: www.nbuv.gov.ua/kutuzova
4. Режеп, В. Е. Архитектурные проблемы экологии в строительстве и реконструкции / В. Е. Режеп // Реконструкція житла: наук.-виробн. вид. – К.: НДІпроектреконструкція, 2006. – Вип. 7. – С. 45 – 55.
5. Тетиор, А.Н. Архитектурно - строительная экология - новая наука / А.Н. Тетиор // Архитектура и строительство Москвы. - 2010. -Т. 550. -№2. -С.30-39.
6. Шимко, В.Т. Архитектурно-дизайнерское проектирование городской среды: учебник /В.Т. Шимко. – М.: “Архитектура-С”, 2006. – С.350–360.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

ИСТОРИЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ ФЕНОМЕНА ПРОКРАСТИНАЦИИ

Чеврениди А.А.

Аспирант 1 курса

Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики»

г.Москва,

THE HISTORY OF PSYCHOLOGICAL RESEARCH OF THE PHENOMENON OF PROCRASTINATION

Chevrenidi A.

PhD student 1 year

National Research University – Higher School of Economics

Аннотация

В статье рассматривается область изучения психологии времени сквозь призму одной из проблем, крайне актуальной для этой области и на данный момент мало изученной: вопрос о прокрастинации и ее влиянии на успешность выполнения деятельности. В обзоре рассматривается развитие изучения феномена «прокрастинации» в исследованиях как зарубежных, так и отечественных психологов.

Abstract

The article discusses the field of study of psychology of time through the prism of one of the problems highly relevant to this area and currently poorly understood: the issue of procrastination and how it affects to the success of the activity. The review presents a historical overview of the field, discusses the development of the study of the phenomenon of "procrastination" in the investigations of both foreign and domestic psychologists.

Ключевые слова: прокрастинация, классификация прокрастинации, компоненты прокрастинации, подходы к изучению прокрастинации, влияние прокрастинации на успех в деятельности.

Keywords: procrastination, classification of procrastination, the components of procrastination, approaches to the study of procrastination, the impact of procrastination on success in business.

Для современной психологической науки и практики крайне актуальна и многоаспектна проблема времени. В настоящее время все большее значение приобретают исследования, посвященные изучению факторов, способствующих или, наоборот, препятствующих развитию карьерных успехов. Особое внимание уделяется изучению феномена прокрастинации, то есть откладыванию дел на неопределенный срок. В западной психологической литературе, где началось изучение феномена прокрастинации, которая в основном рассматривается как характеристика, негативно влияющая на успешность деятельности человека, на что указывают работы К. Лэй, М. Акинсола и А. Телла и др. Негативные последствия прокрастинации проявляются не только в снижении успешности и продуктивности деятельности, но и в острых эмоциональных переживаниях, вызванных собственным неуспехом, чувством вины, неудовлетворенностью результатами своей деятельности. Явление прокрастинации обычно проявляется в деятельности, результат которой очень важен для личности. Однако, в отечественной психологической литературе феномен прокрастинации остается до сих пор почти не исследованным, а многочисленные исследования зарубежных психологов носят в основном эмпирический характер. В результате чего мы можем сделать вывод, что феномен про-

крастинации широко распространен в современном обществе, но мало изучен теоретически и практически нет однозначно выявленных причин, обуславливающих склонность «откладывать на потом». [13,14,11].

Термин прокрастинация (от англ. procrastination- задержка, откладывание; от лат. procrastinus – на завтра) – в психологической науке обозначает склонность человека к постоянному промедлению, отлыниванию, откладыванию дел на потом. При этом, как считает К. Лэй, субъект концентрирует свое внимание на чем угодно, лишь бы не заниматься основным делом. [14]

В русском языке термину «прокрастинация» соответствуют термины «откладывание» и «промедление», которые часто воспринимаются синонимичными в исследованиях, посвященных данной проблеме.

До сих пор в научной психологической литературе нет единого определения термину «прокрастинация». Так канадский психолог Стил Пирс понимает прокрастинацию, как «добровольное откладывание субъектом запланированных дел, несмотря на ожидаемые негативные последствия из-за задержки». Зачастую психологи расценивают прокрастинацию, как «иррациональную задержку», препятствующую успешной деятельности. Стил также отмечает, что люди могут откладывать как начало какого-либо дела, так и его завершение, несмотря на понимание того, что такое поведение никогда не повлечет за собой ни материальных, ни психологических привилегий. [19]

Данную точку зрения также разделяет и К. Лэй, который говорит о том, что «прокрастинация – добровольное, иррациональное откладывание намеченных действий, невзирая на то, что это дорого обойдется или вызовет негативный эффект для личности». [14]

В «Большом психологическом словаре» Б.Г. Мещерякова и В.П. Зинченко (2003) дается определение прокрастинатора как личности, которая склонна к оттягиванию и откладыванию «на потом» выполнение различных, даже самых важных и актуальных дел и задач, а также принятие решений. [1]

В.С. Ковылин (2013) определяет феномен «прокрастинация», как «тенденцию откладывать выполнение необходимых дел «на потом»; поведенческий паттерн, при котором выполнение ведущей для человека в данный период времени деятельности осознанно откладывается». [6]

Таким образом, мы можем сделать вывод, что ключевыми характеристиками прокрастинации являются иррациональность поведения, в совокупности с осознанностью и пониманием негативных последствий. Явление прокрастинации крайне многомерно, поскольку распространяется на многие сферы деятельности: учебную, трудовую, социальную, бытовую.

Прокрастинатор – личность, которая откладывает выполнение намеченного, приступая к выполнению только в тот момент, когда наступает крайний срок, после которого уже бесполезно начинать, время упущено. С этим связаны негативные последствия такого откладывания: невыполнение работы в должный срок, как правило, влечет за собой применение наказаний – материальных санкций, штрафов, отчисления/увольнения и т.д. Помимо внешних неприятных последствий прокрастинации, возникают также достаточно сильный эмоциональный дискомфорт: чувство вины, беспокойство, тревожность и неуверенность в результате неудовлетворенности своей деятельностью. Следует также отметить, что эмоциональный дискомфорт и негативные эмоциональные переживания являются с точки зрения Дорудейко А.В. основными психологическими признаками прокрастинации. Варваричева Я.И. (2010) говорит о том, что «нарастающий страх перед осознаваемыми субъектом негативными последствиями прокрастинации чаще всего оказывает на него не мобилизующее, а парализующее воздействие, заставляя откладывать запланированные действия снова и снова, создавая эффект «снежного кома». [3, 4]

Н. Шухова (1996) описала механизмы образования «снежного кома» и «замкнутого круга» в поведении прокрастинатора, которые объясняли эмоциональные переживания и мотивы «откладывания на потом» у прокрастинаторов, дав им название «цикл промедления».

[10] Н.Шухова представила «цикл промедления» в виде формулировок основных мыслей, высказываний, переживаний прокрастинатора на каждом этапе. В «цикле промедления» нашли свое отражение все основные характеристики явления прокрастинации – это и эмоциональный дискомфорт, и высокая степень напряжения, которую приходится переживать прокрастинатору, негативные предчувствия предстоящих последствий откладывания. Крайне важным для теоретического изучения, а также для практической работы является понимание того, что откладыватели, с одной стороны, признают в себе частую привычку «откладывать на потом», а с другой стороны, несмотря на количество повторений «цикла промедления, каждый раз искренне надеются, что «в следующий раз» такого не повторится и рассчитывают, что в будущем обязательно получится сделать все вовремя. Однако, это не подтверждается на практике.

Еще одной проблемой изучения явления прокрастинации, является размытость границ между понятиями «прокрастинация» и «лень». Так профессор Е.П. Ильин (2011) выделяет два типа прокрастинаторов – «напряженных», которые соответствуют описанным выше характеристикам «тревожных», «напряженных», «беспокойных», «переживающих чувство вины», и «расслабленных» прокрастинаторов, которые соответствуют обыденному пониманию «лени». Такие откладыватели сосредотачиваются на выполнении только тех дел, которые будут доставлять удовольствие, причем только в настоящий момент, «здесь сейчас». Следовательно, Е.П. Ильин рассматривает «лень», как форму прокрастинации. [5] Однако, на данный момент все большее количество исследователей данной проблемы, приходят к выводу о том, что эти два понятия необходимо разделять.

Так Е.Л. Михайлова (2005) выделяет три существенных составляющих лени:

- Мотивационный компонент, т.е. отсутствие мотивации или же слабая мотивация к деятельности);
- Поведенческий, т.е. невыполнение поставленной задачи;
- Эмоциональный компонент, который характеризуется равнодушием или положительными эмоциями по поводу невыполненной деятельности. [7]

Т. Посохова (2011) выделяет следующие компоненты лени: «отсутствие потребности что-либо делать», «отсутствие стремлений к соревнованию, успеху», «равнодушие к тому, что происходит вокруг». При сходном поведении – невыполнение необходимых дел, прокрастинатор отличается от «ленивца» не положительным, а, наоборот, негативным эмоциональным настроением, он не равнодушен, а напротив, заинтересован в исходе и результатах своего дела, также для прокрастинаторов характерно ярко выраженное стремление к успеху. [8] Из всего выше сказанного, мы можем сделать вывод, что основное различие между «прокрастинацией» и «ленью» заключается в субъективных переживаниях по поводу откладывания.

Таким образом, мы можем дать общее определение явлению прокрастинации. Прокрастинация – широко распространенное явление, которое проявляется в постоянном, «хроническом» откладывании «на потом» актуальных и важных для человека дел, повторяющиеся снова и снова, и вместе с тем, проходящие определенный цикл субъективных переживаний, несмотря на осознание субъектом негативных последствий и нежеланию вновь переживать болезненные состояния.

Первая классификация *видов прокрастинации* была предложена в 1993 году Н. Милграмом в соавторстве с Дж. Батори и Д. Моурером. Они выделяют 5 основных видов прокрастинации [17] :

- 1) Бытовая или ежедневная прокрастинация, которая связана с откладыванием повседневных дел, которые должны выполняться регулярно (работа по дому, покупка продуктов, уборка по дому и т.д.);
- 2) Прокрастинация в принятии решений, даже незначительных;
- 3) Невротическая прокрастинация, связанная с откладыванием жизненно важных решений (выбор профессии, создание семьи);

4) Компульсивная прокрастинация, которая включает в себя бытовую и поведенческую прокрастинацию, а также прокрастинацию в принятии решений, проявляющиеся одновременно в одном субъекте;

5) Академическая прокрастинация, которая проявляется в откладывании во времени выполнения учебных заданий и задач, в откладывании подготовки к зачетам и экзаменам.

Позднее Милграмм и Тенне объединили все эти 5 видов прокрастинации в 2:

- 1) прокрастинация в выполнении заданий;
- 2) прокрастинация в принятии решений. [16]

Иная точка зрения была предложена отечественным психологом В.С. Ковылиным (2013), который вслед за Е. П. Ильиным (2011) понимает прокрастинацию как «выражение эмоциональной реакции на планируемые или необходимые дела», и в зависимости от характера этих эмоций, разделяет 2 типа прокрастинации:

1) «расслабленную», когда человек сосредотачивается на более приятных делах и развлечениях;

2) «напряженную», которая связана с общей перегрузкой, с потерей чувства времени, с неудовлетворенностью своими достижениями, а также с неясными жизненными целями, неуверенностью в себе и нерешительностью. [6,5]

С точки зрения Варваричевой Я.И. (2010), предметом научных исследований должно стать выделение прокрастинации, вызванной желанием избежать неприятного дела, т.е. «пассивный тип», целью которой выступает получение острых ощущений в условиях дефицита времени «активный тип» прокрастинации. [3] Активного прокрастинаора характеризует стремление к нагнетанию напряжения, а также откладывание выполнения дел до последнего, что дает ему остроту ощущений, что связано с крайней близостью срока завершения работы, когда времени для ее окончания остается мало. В этот момент человек переживает мобилизацию сил, чувство полной сосредоточенности, а также повышение активности всех психических процессов. Было также установлено наличие сходных характеристик у активных прокрастинаторов и людей с отсутствием прокрастинации в поведении («непрокрастинаторы»). К этим характеристикам относится более разумное и целенаправленное использование времени, более высокая уверенность в своих силах и низкая склонность к негативным переживаниям. Варваричева Я.И. (2007) отмечает также, что можно еще выделить категорию прокрастинаторов, которым промедление требуется для того, чтобы в условиях острой нехватки времени достичь максимальной концентрации собственных сил и внимания. [3,2]

Большое количество экспериментальных исследований в данной области было проведено Дж. Феррари.[12] Тем не менее Стил Пирс говорит о необоснованности разделения прокрастинации на «активную» и «пассивную», указывая на недостоверные отличия между этими двумя шкалами. Стил Пирс предлагает изучать прокрастинацию, как «единый конструкт иррационального откладывания». [19]

К сожалению, универсальной теории прокрастинации в современной психологической науке нет до сих пор, однако разные взгляды на природу прокрастинации нашли свое отражение в теориях психодинамической школы (Миссилдайн, 1963; Спок, 1955), интегративной теории временной мотивации, а также в поведенческой (Аинсли, 1992) и когнитивной психологии (эллис и Наус, 1997; Яннис и Манн, 1977), которые стали ведущими направлениями в изучении феномена прокрастинации в последние годы.

Описанная в 2007 году П. Стилом *теория временной мотивации* является попыткой интеграции всех существующих мнений относительно природы прокрастинации. Согласно данной теории, прокрастинаторы предпочитают только тот вид деятельности, который принесет для него максимум пользы. То есть такие люди склонны откладывать в тех случаях, когда с их точки зрения, когда польза от выполнения работы будет не высока. Кроме того Пирс Стил утверждал, что убежденность психологов в том, что поведением прокрастинаторов управляет лень или перфекционизм, далеко от истины. Пирс Стил считал, что причиной

откладывания прокрастинаторов лежит в чрезмерной импульсивности. Из чего мы можем сделать вывод, что чем больше ожидания и результаты от какого-либо дела, тем ниже уровень откладывания этого дела. Напротив, субъективно менее важными кажется выполнение тех дел, для завершения которых есть еще много времени. Пирс Стил утверждает, что наилучшим образом выполняется та работа, по отношению к которой имеются высокие ожидания и личная заинтересованность прокрастинатора, и крайне мало времени для ее выполнения. [18]

Деятельность, которую прокрастинатор счел бесполезной, заменяется личностью на субъективно более полезную, сосредотачиваясь на получении удовольствий в настоящем, игнорируя возможность будущих достижений.

Таким образом, теоретический анализ проблемы прокрастинации позволил выявить факторы, влияющие на частоту и интенсивность откладывания «на потом». В статье мы рассмотрели основные теоретические подходы к пониманию феномена прокрастинации с позиции психодинамического, поведенческого и когнитивного подхода.

Список использованной литературы

1. Большой психологический словарь / под ред. Б.Г. Мещерякова, В.П. Зинченко. – СПб.: Прайм-Еврознак, 2003.
2. Варваричева Я.И. Психологические механизмы феномена лени // Материалы докладов XIV Международной конференции студентов, аспирантов и молодых ученых «Ломоносов». М.: Издательский центр факультета журналистики МГУ им. М.В. Ломоносова, 2007.
3. Варваричева Я.И. Феномен прокрастинации: проблемы и перспективы исследования. // Вопросы психологии, 2010, №3
4. Дороейко А.В. Связь уровня прокрастинации с успешностью профессионального самоопределения [Электронный ресурс] // Студенческое научное общество СПбГУ, 2013. URL: <http://sno.nekrasovspb.ru/publ.php?event=3&id=210> (дата обращения: 22.11.2013)
5. Ильин Е.П. Работа и личность. Трудоголизм, перфекционизм, лень. – СПб.: Питер, 2011.
6. Ковылин В.С. Теоретические основы изучения феномена прокрастинации / В.С. Ковылин // Личность в меняющемся мире: здоровье, адаптация, развитие, 2013, № 2.
7. Михайлова Е.Л. Лень в учебной деятельности студентов // Психология XXI века: Тезисы Международной научно-практической конференции студентов, аспирантов и молодых специалистов. Спб., 2005. С. 312 -314.
8. Посохова С.Т. Лень: психологическое содержание и проявления // Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 12: Психология. Социология. Педагогика, 2011, №2.
9. Семенова Ф.О. Влияние прокрастинации на развитие исполнительской деятельности в подростковом возрасте // Политематический сетевой электронный научный журнал Кубанского государственного аграрного университета, 2012, № 83.
10. Шухова Н. Организация времени старшеклассника. Спецкурс по психологии. – Новосибирск. Научно-учебный центр психологии НГУ, 1996.
11. Akinsola M.K., Tella Aded, Tella Adey. Correlates of Academic Procrastination and Mathematics Achievement of University Undergraduate Students / M.K. Akinsola, Tella Aded, Tella Adey. // Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education. – 2007. – V.3 (4). – P. 363-370.
12. Ferrari J.R., Johnson J.L., McCown W.G. Procrastination and task avoidance: Theory, research, and treatment. New York: Plenum, 1995.
13. Lay C.H. At last, my research article on procrastination. // J. of Research in Personality, 1986, V.20.
14. Lay C.H. At last, my research article on procrastination / C.H. Lay // J. of Research in Personality. – 1997. – V. 11, 267-278.
15. Missildine W. Perfectionism – If you must strive to «do better» // You rinner child of the past / ed. by W. Missidline. N.Y. : Pocket Books, 1963. P. 75–90.

16. Milgram, N.N., & Tenne, R. (2000). Personality correlates of decisional and task avoidant procrastination. *European Journal of Personality*, 14, 141-156.
17. Milgram N.A., Batory G., Mowrer D. Correlates of academic procrastination // *J. of School Psychol.* 1993. V. 31. P. 487-500.
18. Steel P. The Nature of Procrastination: A Meta-Analytic and Theoretical Review of Quintessential Self-Regulatory Failure. // *Psychological Bulletin*, 2007, V. 133, №1.
19. Steel P. Arousal, avoidant and decisional procrastinators: Do they exist? // *Personality and Individual Differences*, №48.

ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ

БЮРОКРАТИЯ КАК СОЦИАЛЬНЫЙ МЕХАНИЗМ РЕАЛИЗАЦИИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ВЛАСТИ

Лесик И.Н.

Канд. экон. наук

Николаевского национального аграрного университета

Гончар А.А.

Студент

Николаевского национального аграрного университета

BUREAUCRACY AS A SOCIAL MECHANISM IMPLEMENTATION OF POLITICAL POWER

Lesik I.N.

Candidate of Economic Sciences

Mykolayiv National Agrarian University

Gonchar A.A.

The student

Mykolayiv National Agrarian University

Аннотация

В статье рассмотрены теоретические аспекты сущности и роли бюрократии в современном обществе. Определены ее свойства и функциональные задачи в реализации политической власти. Проведена критическая оценка современных тенденций в работе бюрократического аппарата.

Abstract

The theoretical aspects of the nature and the role of the bureaucracy in modern society. Defined its properties and functional tasks in the implementation of the political authorities. Carried out a critical assessment of the current trends in the work of the bureaucracy.

Ключевые слова: каста управленцев, противоречия бюрократии, государственный формализм, злоупотребления властью, политическая ответственность.

Keywords: The caste of managers, contradictions bureaucracy, state formalism, abuse of authority, political responsibility.

Впервые понятие «бюрократия» возникло в 1745 году. Термин был образован французским экономистом Винсентом де Гурне. В момент своего образования слово имело уничижительный смысл – под ним подразумевалось, что бюрократы-чиновники отнимают реальную власть у монарха или у народа, при демократическом строе [1].

В соответствии с общей теорией организации, применимой ко всем сторонам жизни современного общества немецкий ученый Макс Вебер определял бюрократию несколькими значениями (рис. 1).

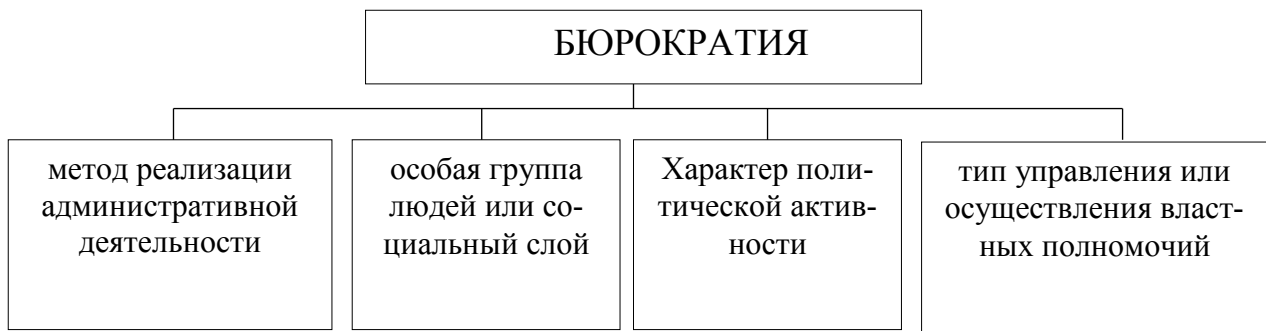

Рис. 1. Значения бюрократии

Источник: построено за данными [2]

В общественно - политической жизни постоянным спутником масс, неотъемлемым структурным элементом всей государственной политической системы выступает бюрократия как сфера управления общественными делами, которая опирается на разветвленную иерархическую структуру чиновничьего аппарата. В различных конкретно - исторических условиях бюрократия, выполняя свои функциональные обязанности, играет далеко не однозначную роль: когда способствует развитию общественного прогресса, деятельность бюрократов, как и всей системы бюрократизма, воспринимается с интересом. Но когда бюрократия превращается в замкнутую касту управленцев, недоступную для масс социальную структуру, порождает негативный процесс, который называют бюрократизмом, вызывает чувство недоверия и осуждения у общества.

Рост отчужденности граждан от политического процесса все больше усиливает безответственность чиновников и управленцев, приводит к воспроизводству «кризиса доверия» власти в обществе. Выходом из такого порочного бюрократического круга является изменение общественных взаимодействий. Это означает создание новой политико-организационной структуры, которая осуществляет общественный контроль над государственной организацией, создает возможности для непосредственного выражения народом своего отношения к тем или иным постановлениям. Без практического решения вопроса об общественной подконтрольности власти имущих – вплоть до ее сменяемости в любой момент, не может быть и речи ни о стабилизации, ни о преодолении кризиса. Ведь понятно, что отчужденность народа от власти, от политического процесса приводит к росту безответственности поведения чиновников и управленцев, росту всевозможных нарушений и даже преступлений. Отчужденность народа от власти делает неизбежным для правителя снова и снова обращение к бюрократическому воздействию на граждан через указы и предписания, поскольку нет иного пути управлять множеством людей, которые в целом не принимают навязываемую им систему [3 с. 171].

В демократичном обществе основные функции бюрократии сводятся к тому, что, во-первых, бюрократическая система обеспечивает функционирование политических и социальных институтов. Во-вторых, бюрократическая система способствует разработке и практической реализации соответствующих интересов народа, демократических концепций, социального развития. В-третьих, осуществление контрольных функций за деятельностью отдельных элементов бюрократической системы с целью отведения их возможного отхода от демократических принципов политического и общественного управления, закрытости и недоступности для какого-либо гражданина [4].

Несомненно, выше обозначенные функции бюрократии, весьма теоретичны, поскольку реально возникающие противоречия бюрократии лежат несколько в качестве осуществляемой работы, а в политизированности и стремлении достичь личных интересов. Бюрократические отношения порождают политическое суеверие, что влечет обожание существующего правительства и аппарата власти и управления. Если официальные лица и органы могут решить социальные проблемы в соответствии критериям справедливости, происходит деполитизации граждан, стимулируется появление государственного формализма.

Важным пунктом в понимании бюрократии является ее позиция в общей структуре вертикали власти. Являясь непосредственно подчиненным высшим органам власти и реализуя государственные интересы, она составляя некоторую иерархию, выделяется своей обособленностью, создает особый класс управленцев. При современной демократической системе такое явление является недопустимым, но оно является неотъемлемым в отношении самой бюрократии.

Негативные проявления бюрократии объясняются не только тем, что она не способна выдвинуть из своей среды политического лидера, но и тем, что бюрократия кристаллизуется в корпорацию-сословие с собственными интересами и не нейтральна, что чаще всего ее интересы совпадают с интересами господствующих сословий [2].

Бюрократия во многом сама, своей собственной деятельностью, постоянно порождает злоупотребления властью. Эти злоупотребления уже стали проблемой государственного управления во многих странах, так как препятствуют решению стратегически важных государственных проблем, не обеспечивая ни разработку более или менее реальных программ их решений, ни реализацию уже принятых решений с помощью действия единообразных норм для всех граждан или для всех субъектов экономической деятельности. Блюмкин В.А. указывая на негативные стороны бюрократии, считает, что аморальная сторона данного явления проявляется в безответственности, халатном отношении бюрократа к порученному делу. Это начинается с подбора кадров, который осуществляется на основе, прежде всего, личных и групповых интересов, а не интересов дела, интересов народа [5].

Существует единственное решение проблемы формализма и обособленности бюрократии как класса осуществляющего личные интересы - повышение политической культуры и личной ответственности.

Бюрократизация во все времена имела и имеет свою национально-государственную специфику, которая обусловлена в первую очередь общественно-экономическим строем, степенью развития демократических традиций, уровнем культуры населения, нравственной зрелостью общества. Бюрократизация общества находится в прямой зависимости от природы государственной власти конкретного государства, его особенностей, от политического режима в обществе [6].

В функционировании политической системы, бюрократии важное значение играет политическое сознание, поскольку именно в интересах общества осуществляется управление государством бюрократией. В обществе Украины наблюдается периодичность, этапов высокой политической активности населения, и их спадов связанных с несбывшимися надеждами и растущим недоверием к политической структуре, к политическим лидерам. Яркий пик социальной активности наблюдается в 2004, 2008, 2014 годах, когда происходит политический кризис и приход новой власти, влекущий изменения в структуре бюрократии и ее целевой направленности.

Бюрократия как исключительный элемент современной политической системы, не может рассматриваться как ошибочное явление непрерывного исторического процесса развития. Не смотря на замкнутость на человеческий фактор и политическую ответственность она, тем не менее, несет в себе основные функциональные задачи по реализации государственного управления.

Список использованной литературы

1. Бюрократия [Электронный ресурс]: Электронная энциклопедия Кругосвет. Режим доступа: <http://www.krugosvet.ru>
2. Вебер М. Политика как призвание и профессия / Избранные произведения: пер. с нем. / Сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова; Предисл. П. П. Гайденко. – М.: Прогресс, 1990. – 808 с.
2. Бюрократия в современном мире: теория реалии жизни / Рос. акад. наук. Ин-т философии; Отв. ред. Н.В. Шевченко. – М.: ИФРАН, 2008. – 195 с.

3. Кремень В.Г. Политология. Учебник / Кремень В.Г., Горлач М.И. // [Электронный ресурс] – Харьков: Печатный центр «Единорог», 2002. – 640с. – Режим доступа: <http://www.npu.edu.ua>

5. Диалектика противодействия коррупции: Труды сб. науч. трудов по материалам научно-практической конференции, 2015 / П.А. Кабанов, Т.В. Крамин и др. – Казань, 2015. – 183с. – Режим доступа: http://ieml.ru/files/up/201115/Sbornik_materialov_konferencii.pdf

6. Тощенко Ж.Т. Политическая социология [учебник] / Тощенко Ж.Т.- М.: Издательство ЮНИТИ-ДАНА, 2000. - Режим доступа: <http://textarchive.ru>.

ОЦЕНКА ФАКТОРОВ И СТЕПЕНИ ИХ ВЛИЯНИЯ НА ЯВЛЕНИЕ КОРРУПЦИИ В СТРАНЕ

Дубовиков Н.М.

Зеленко Н.Н.

ЧВУЗ «ВШБ-ИЭМ», Киев

FACTORS INFLUENCING ON A CORRUPTION IN COUNTRY

Dubovykov N.M.

Zelienko N.N.

Higher school of business, Kiev

Аннотация

Произведена математическая оценка методами регрессионного анализа влияния свободы слова и степени прозрачности функционирования государственного аппарата на явление коррупции в стране. Выявлены особенности этого влияния.

Abstract

Mathematically influence is appraised of press freedom and e - government on the phenomenon of corruption in a country by the methods of regressive analysis. Features are educed of this influence.

Ключевые слова: коррупция, индекс восприятия коррупции, рейтинг свободы прессы, Е – индекс, электронное правительство.

Keywords: corruption, corruption perception index, rating of press freedom, EGDI, e-government.

Актуальность темы. В политологии коррупция определяется как прямое использование должностным лицом своего служебного положения в целях личного обогащения; как правило, сопровождается нарушением законности [1]. Характерным признаком коррупции является конфликт между действиями должностного лица и интересами его работодателя либо конфликт между действиями выборного лица и интересами общества. Актуальность для Украины проблемы коррупции, вне всякого сомнения – цена существования государственности.

Коррупция опасна еще и тем, что создает внеэкономические преференции для отдельных товаропроизводителей, что снижает конкуренцию на рынке, усиливая неограниченную дифференциацию товаропроизводителей по капиталу и имущественное расслоение общества в целом [2], тем самым, закрепляя на рынке не самых конкурентоспособных товаропроизводителей, и, тормозя научно – технический прогресс и экономический рост государства [3].

Анализ последних исследований и публикаций. В настоящее время для оценки степени коррумпированности общества используется индекс восприятия коррупции (Corruption Perceptions Index – CPI), рассчитывается международной организацией Transparency International [4].

В современной политологии широко применяется метод сопоставительного – институционального анализа, позволяющим установить связи между различными факторами, действующими в современном государстве и обществе, как в работе [5], где установлена связь между индексом подотчетности государственного управления и индексом восприятия коррупции для различных стран. Посредством регрессионного анализа различных индексов и показателей для разных стран можно установить их корреляцию и взаимную зависимость, как это было сделано в работе [6]. В работе [7] говорится о недостаточной статистической зависимости между индексом восприятия коррупции и рейтингом свободы прессы. В работах [8, 9] пытались установить такую связь на основе квадратичной зависимости. В авторской работе [10] была установлена функциональная зависимость между индексом восприятия коррупции и рейтингом свободы прессы, которая имеет вид $f(x) = a \ln(x) + b$. Рейтинг свободы прессы оценивает свободу слова в данной стране, являющуюся одним из интегральных критериев оценки степени наличия гражданских свобод и демократии в обществе. Рейтинг свободы прессы составляют по результатам массового опроса в соответствии с методикой [11].

Кроме упомянутой функциональной зависимости в настоящее время широко используется взаимосвязь, так называемого E - индекса и доли теневой экономики в валовом национальном продукте страны [12], теневая экономика напрямую связана с государственной коррупцией. E-индекс, есть средневзвешенное показателей: индекса онлайн – сервиса OSI, индекса инфраструктуры телекоммуникаций – Tii и индекса человеческого капитала – HCI [13]. Этот индекс характеризует степень открытости государственных электронных сервисов для граждан, бизнеса, для других ветвей государственной власти и государственных чиновников, при котором, личное взаимодействие между государством и заявителем минимизировано и максимально возможно используются информационные технологии, все это называется электронным правительством (E –government).

Цель работы. Целью работы является математическая оценка методами регрессионного анализа факторов и степень их влияния на явление коррупции в стране.

Изложение основного материала исследования. Авторскую методику расчета функциональной зависимости между индексом коррупции и рейтингом свободы прессы [10], в связи с изменением методологии подсчета рейтинга свободы прессы [11], модернизируем, путем отбрасывания слагаемого 10.

В связи с тем, что показатели доли теневой экономики системно не фиксируются в отчетах ООН, а только изложены в виде самостоятельных научных исследований за определенный период [12], имеет смысл исследовать взаимосвязь индекса коррупции и E – индекса, так как индекс восприятия коррупции и E – индекс это системные параметры, постоянно публикуемые в годовых отчетах ООН и общественных организаций рассчитываемые по единым образным методикам.

Согласуем списки индексов восприятия коррупции [4] и E – индекса [12], и рейтинга свободы прессы [11], и составим из них таблицу, матрицу, где первый столбец это страны в порядке роста рейтинга свободы прессы, второй - их этот рейтинг, в третьей - соответствующий их индекс восприятия коррупции, а в четвертой их E – индекс.

Построим график функции [14] индекс восприятия коррупции k – рейтинг свободы прессы по методике [10]. Получим облако точек, рис. 1.

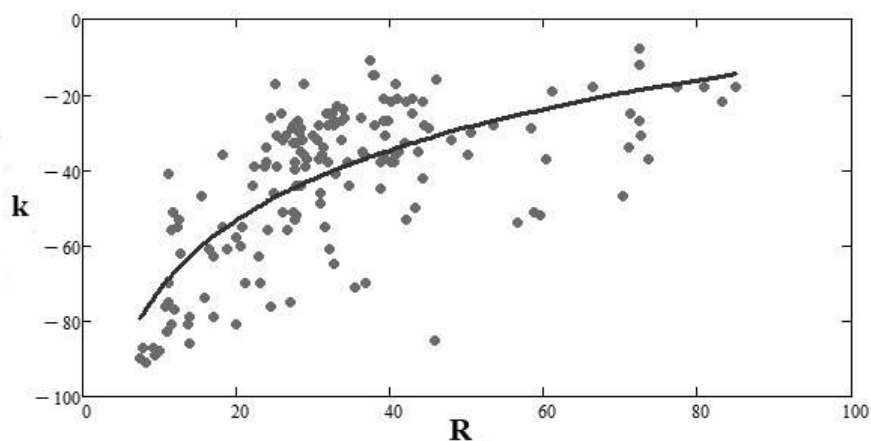

Рис. 1. Функциональная зависимость между минус индексом восприятия коррупции k и рейтингом свободы прессы R , облако точек – конкретные страны, кривая – аппроксимирующая кривая, $f(x)$.

Это облако точек, будет реализацией случайной функции [15]. Функция $f(x) = a \ln(x) + b$ является логарифмической, поэтому есть смысл построить график зависимости ее натурального логарифма - $\ln f(x)$ и ее аппроксимирующей от рейтинга свободы прессы, рис.2.

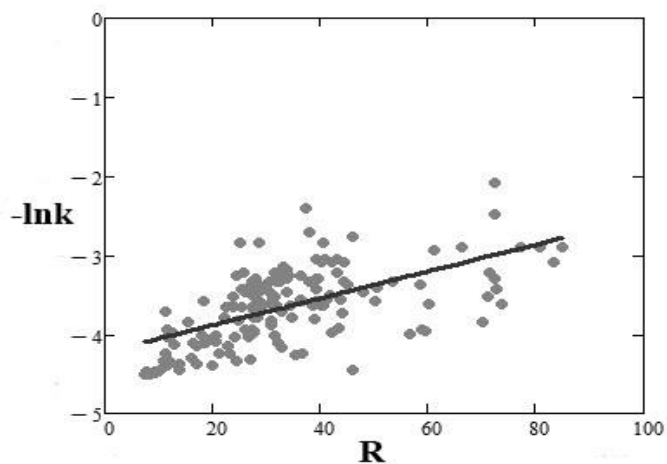

Рис. 2. Зависимость между, CPI: $-\ln k$ и рейтингом свободы прессы R , точки – конкретные страны, прямая – аппроксимирующая линия.

Это линейная зависимость. Теперь построим график зависимости индекса восприятия коррупции от E – индекса. Для сохранения смысла будем откладывать на оси X значения $1 - E$ – индекс, то есть нарастание непрозрачности государственных органов, а по оси Y значение индекса восприятия коррупции с минусом, то есть нарастание коррупции, рис. 3.

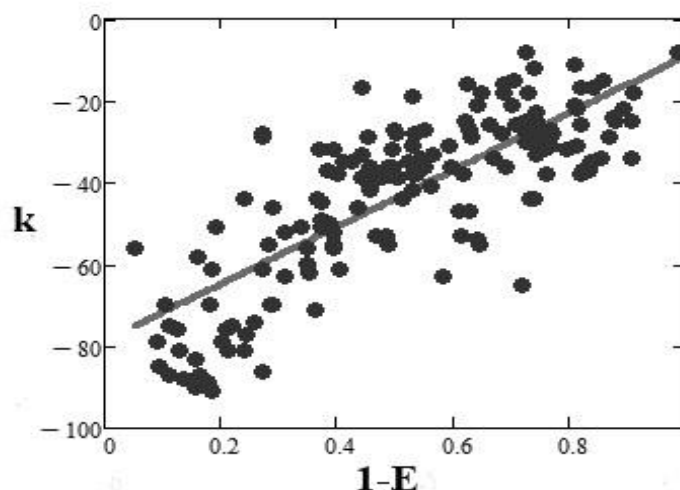

Рис. 3. Функциональная зависимость между минус CPI: k и единица минус E – индекс, точки – конкретные страны, прямая – аппроксимирующая линия.

Как видим с ростом непрозрачности государственного управления растет и коррупция в стране, с корреляцией этих величин 0,786, между величинами значительная функциональная взаимосвязь. Эти результаты практически эквивалентны зависимости E – индекса и коррупции выраженной в виде доли теневой экономики от валового национального продукта [16]. Есть возможность эту зависимость заменять зависимостью между индексом восприятия коррупции и E – индексом, получая эквивалентные аналитические результаты.

Вычислив коэффициент корреляции между рейтингом свободы прессы и E – индексом по данным матрицы, который равен 0,392, знак определяется направлением осей, можно видеть, что эти параметры относительно самостоятельные. Это объясняется тем, что рейтинг свободы прессы определяет степень контроля обществом государственного аппарата и позволяет выработать критерии авторитарности и тоталитарности государственного режима [10], а E – индекс характеризует степень открытости самих государственных органов для общества. Таким образом, указанные параметры взаимно дополняют друг друга для характеристики коррупции в стране.

Полученные данные рис. 1, 2, 3 позволяют сделать вывод о системной зависимости коррупции в конкретной стране от наличия свободы слова и степени прозрачности государственного управления для общества. То есть необходимым условием снижения коррупции является законодательно закреплённая прозрачность государственного управления и законодательно закреплённая неограниченная свобода слова. У стран в верхней половине таблицы с высокой корреляцией уровня коррупции и уровня прозрачности государственного управления, с корреляцией - 0,834, уровень коррупции очень сильно зависит от уровня свободы слова, с корреляцией - 0,761. Почти прямая зависимость – чем больше свободы слова, тем ниже коррупция. У этих стран высокая взаимосвязь между высоким уровнем свободы слова и прозрачностью государственного управления, с корреляцией 0,556. Эта группа стран представлена практически в основном странами с демократическими режимами правления. У стран из нижней половины таблицы, даже при относительно высокой степени прозрачности государственного управления, с корреляцией 0,637, коррупция снижается с повышением прозрачности государственного управления, но уровень свободы слова в этих странах практически мало связан с прозрачностью государственного управления, корреляция 0,102. Это обусловлено тем, что эти страны, как правило, с авторитарным и тоталитарными режимами правления и свобода слова находится на низком уровне и общество через свободу слова мало влияет на уровень коррупции.

Выводы.

1. На уровень коррупции в стране оказывают существенное влияние уровень свободы слова, оцениваемый при помощи рейтинга свободы слова и прозрачность государственного управления, оцениваемая Е – индексом.

2. При низком уровне свободы слова в стране, основным фактором, влияющим на уровень коррупции в стране, является прозрачность государственного управления, оцениваемая Е – индексом.

3. При высоком уровне прозрачности государственного управления в стране, уровень коррупции пропорционально снижается с ростом свободы слова, оцениваемый при помощи рейтинга свободы слова.

4. Установлена возможность оценки уровня коррупции в стране при помощи взаимосвязи индекса коррупции и Е – индекса, вместо уровня теневой экономики и Е – индекса.

5. Для снижения уровня коррупции в стране требуется законодательное закрепление системы прозрачности государственного управления и неограниченной свободы слова.

Список литературы

1. *Политическая наука: Словарь-справочник.* / [сост. проф. пол. наук Санжаревский И.И.]. – М., 2010.

2. Дубовиков Н.М. Дифференциация товаропроизводителей в условиях неэкономических предпочтений // *Економічний вісник Донбасу*, 2014, № 2 – с. 154 – 157.

3. Дубовиков М. М. Визначення об'єктивного виду функції багатофакторної продуктивності праці // *Часопис економічних реформ науково-виробничий журнал*, 2012, № 4(8), с. 6-10.

4. Corruption Perceptions Index. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://cpi.transparency.org/cpi2015/>

5. Боришполец К.П. О методологическом и методическом разделах прикладного исследования // *Методы политических исследований*. М.: Аспект Пресс, 2005. с. 221

6. Скрипник А. Детерминанты коррупции в Украине / А. Скрипник, А. Вдовиченко // *Экономика Украины*, 2009, № 4, с. 29-43.

7. Рукавишников В.О. Конкурентоспособность и политическая культура // *Социологические исследования*, 2005, №2, с. 30 - 43.

8. Thomas Roca, Eda Alidedeoglu-Buchner. Corruption Perceptions: the Trap of Democratization, a Panel Data Analysis // *WORKING PAPER №161*, 2010, pp 2 – 14.

9. Mathias A. Fardigh, Emma Andersson, Henrik Oscarsson. Reexamining the relationship between press freedom and corruption. // *QoG Working Paper Series*, 2011, November, №13, p. 32

10. Дубовиков Н.М. О функциональной зависимости между коррупцией и степенью демократичности общества // *Математическая модель социально – инновационной экономики: статьи* / Дубовиков Н.М.- LAP LAMBERT Academic Publishing, 2013.- с. 47- 58.

11. Press Freedom Index. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://index.rsf.org/#/>.

12. Schneider F., Buehn A., Montenegro C. E. Shadow Economies All over the World. New Estimates for 162 Countries from 1999 to 2007 // *Working Paper No. 0617*, Johannes Kepler University of Linz, Department of Economics 2006, September, p. 74.

13. UN-E-Government-Survey-2014. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://publicadministration.un.org/egovkb/Reports/> .

14. Макаров Е.Г. Инженерные расчеты в Mathcad. Учебный курс. СПб.: Питер, 2005 – 448с.

15. Вентцель Е.С. Теория вероятностей. М.:Наука, 1964, - 576 с.

16. Fighting Corruption with e-Government Applications, UNDP, APDIP e – Note, 8/2006. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://otp.infocollections.org/otp/browse/Detailed/1119.html?tab=categories>

ФИЗИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ И СПОРТ

ВПЛИВ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІД ЧАС РОЗУМОВОГО ТИСКУ І ЛІТНІХ КАНІКУЛ НА СТАН ЗДОРОВ'Я УЧНІВ ГІМНАЗІЇ 10 – 11 РОКІВ

Проскуров Є.М.

Харківська гімназія №14

INFLUENCE OF MOTOR ACTIVITY UNDER PRESSURE AND MENTALLY SUMMER HOLIDAYS HEALTH SCHOOLS STUDENTS 10 - 11 YEARS

Proskuriv E.M.

Kharkiv Gymnasium №14

Анотація

В умовах сучасного сьогодення шкіл «нового типу» ліцеїв, гімназій, переважну більшість загальноосвітнього часу в продовж двосеместрових навчань підкорює розумовий тиск. Метою обраного дослідження, яке проводилось в окремо різні терміни навчального року. Стало визначення шляхом достовірного порівняння, впливу традиційної рухової активності в умовах інтелектуального пресингу з руховою активністю під час літніх канікул, за функціональними показниками стану здоров'я, розумової і фізичної працездатності дитини. Встановлено, рухова активність під час літніх канікул значно покращує і відновлює стан здоров'я дитячого організму. І навпаки, значний інтелектуальний тиск, на жаль не залишає чинних можливостей для відновлення сил за рахунок традиційної рухової активності, що в свою чергу приводить до перевтоми та погіршення стану показників здоров'я.

Abstract

In the modern day schools "new type" schools, high schools, the vast majority of the time in a general cont dvosemestrovyyh exercise conquers mental pressure. The purpose of the chosen research which was conducted separately in different periods of the school year. So by definition fair comparison, traditional influence physical activity in terms of intellectual pressure with physical activity during the summer holidays, with functional indicators of health, mental and physical performance of the child. Established physical activity during the summer holidays improves and restores the health of a child's body. Conversely, a significant intellectual pressure, unfortunately leaves existing opportunities for recreation at the expense of traditional physical activity, which in turn leads to fatigue and deterioration of the health indicators.

Ключові слова: рухова активність, розумовий тиск, інтелектуальний тиск, соматичне здоров'я, рівень фізичного стану, фізична та розумова працездатність.

Keywords: physical activity, mental pressure, intelligent pressure, somatic health, level of physical condition, physical and mental performance.

За останні роки серед багатьох вчених найчастіше виникає питання охорони здоров'я учнівської молоді. Поспіль цю проблему пов'язують з поширенням спільної сіті, нових учбових закладів, до переліку котрих належать ліцеї, гімназії. В цих навчальних закладах, посилене розумове навантаження найчастіше стає чинником різних негативних явищ які мають свої прояви на стан здоров'я школярів, у вигляді різних хвороб. Водночас загальноосвітнє навантаження на сам перед складається з розумового та фізичного навантажень. В дійсності і до тепер, розумілось так, що коли розумова діяльність перевтомлює учня то фізичні вправи повинні відновити працездатність для наступної учбової діяльності. Але незабаром було помічено що фізичне виховання не стає припоною на шляху захворювань, та тим більше не відновлює сил після розумової втоми. В дослідженнях присвячених гігієнічним аспектам навчання домінантне місце займає освітній «пресинг» та пов'язанні з ним умови [1;3;11], що

вказує на збільшення осіб групи ризику та розповсюдженості хронічних захворювань. Найбільш поширеними у всіх учнів були скарги на головний біль після занять, відхилення збоку органів травлення, серцево – судинної системи і органів дихання [4;9]. Вітчизняні автори стверджують, що для підвищення ефективності навчального процесу необхідно шукати нові шляхи вдосконалення системи фізичного виховання з урахування специфіки навчального закладу [5;8]. Водночас є особиста думка яка пропонує, що одним із шляхів розв'язання даної проблеми є теоретичне та методичне обґрунтування диференційованого програмування розвивально – оздоровчих занять з урахуванням біологічного віку учнів [2]. Серед іноземних дослідників вже впродовж багатьох років йде активна співпраця за напрямком «когнітивних навантажень» [12;14;19], які мають відношення до прояву загальної перевтоми під час розумових зусиль впродовж навчань [15;16;17;18]. Але вони поки що не ставлять під сумнів сумісне існування розумового і фізичного навантаження в сучасній школі, обмежуючись висновками що це питання треба вивчати. Однак спеціальні дослідження [13] встановили, що серцево – судинна система реагує на фізичну і розумову напругу, а їх комбінація викликає не тільки підвищення частоти серцевих скорочень (ЧСС) і артеріального тиску, а також приводе до збільшення поглинання кисню міокардом. За даними багатьох досліджень найбільш критичної фази, тобто перевтоми від загальноосвітнього тиску учні досягають наприкінці навчального року [4;6;7]. Тому першим терміном дослідження було обрано весну – тобто кінець навчального року. За свідченням гімназистів визначено, що 100% учнів під час канікул знаходиться в літніх дитячих таборах (ЛДТ), займаючись різними видами спорту, з яких 75% дітей дві зміни поспіль і 25% одну зміну. Свідомо цього, другий термін дослідження було проведено восени в якому взяли участь діти які пробули дві лагерні зміни. Особисте життя гімназії має свої відзнаки, на протязі навчального року учні неодноразово беруть участь в олімпіадах розумового напрямку, міського та крайового рівня. Рахуючи ці обставини, було встановлено що розумова зайнятість школярів складає термін від 12 до 16 годин, але згідна вимог медичних таблиць, дитина повинна спати не менш 10 годин на добу [10]. Отримані результати достовірного порівняння тестових та оціночних заходів, свідчать що усі функціональні показники які суттєво характеризують стан здоров'я, працездатність, загальне самопочуття, значно покращуються за термін перебування в літньому дитячому таборі (таблиці 1-2). Звільнившись від розумового тиску, як від зайвого потужного подразника, активно використовуючи фізичні вправи і спортивні засоби, діти не тільки відновили, а також значно покращили функціонального стану свого організму.

Таблиця 1.

Показники соматичного здоров'я, розумової, фізичної працездатності та МПК наприкінці навчального року, та на початку нового навчального року.

Показник	Термін	10 років n = 70			11 років n = 70		
		$X \pm m$	t	P	$X \pm m$	t	P
Індекс Руфьє (у.о.)	Весна	9,18 ± 0,41	4,64	< 0,001	8,45 ± 0,61	4,18	< 0,001
	Осінь	6,71 ± 0,34			5,18 ± 0,49		
Життєвий індекс (у.о.)	Весна	51,38 ± 0,77	0,76	> 0,05	48,9 ± 0,86	1,38	> 0,05
	Осінь	52,19 ± 0,74			47,32 ± 0,75		
Силовий індекс (кг).	Весна	42,56 ± 1,21	4,66	< 0,001	44,88 ± 1,12	4,69	< 0,001
	Осінь	50,6 ± 1,23			52,79 ± 1,26		
Індекс Робінсона (у.о.)	Весна	105,63 ± 1,5	4,97	< 0,001	108,49 ± 2,51	4,13	< 0,001
	Осінь	95,54 ± 1,37			96,21 ± 1,59		
Довжина тіла (см).	Весна	144,2 ± 0,78	1,09	> 0,05	155,79 ± 0,78	1,34	> 0,05
	Осінь	145,27 ± 0,6			157,17 ± 0,67		
Вага тіла (кг).	Весна	42,9 ± 0,67	1,06	> 0,05	46,14 ± 0,91	1,33	> 0,05
	Осінь	43,9 ± 0,67			47,73 ± 0,78		
Розумова продуктивність.	Весна	1410,84 ± 44,5	11,65	< 0,001	1511,21 ± 63,11	8,22	< 0,001
	Осінь	2202,29 ± 51,37			2134,07 ± 41,91		

Розумова точність.	Весна	0,91±0,01	3,54	< 0,001	0,86±0,01	6,36	< 0,001
	Осінь	0,96±0,01			0,95±0,01		
Фізична працездатність PWC ₁₇₀	Весна	434,07±7,91	4,02	< 0,001	511,61±7,45	4,17	< 0,001
	Осінь	540,94±25,37			588,86±16,95		
Максимальне споживання кисню МСК	Весна	28,6±1,28	3,8	< 0,001	30,31±1,25	3,62	< 0,001
	Осінь	35,32±1,22			36,58±1,2		
Загальний бал	Весна	2,2			3,61		
	Осінь	6			7,87		

Спільна взаємозалежність проявилась між показниками розумової і фізичної працездатності, де (t) різниця в десять років сягає до позначки 11,65, а в одинадцять до 8,22 при n = 70. Також саме, середній бал оцінки соматичного здоров'я і фізичного стану, у десятирічних школярів склав на весні 2,2; 10,59 бала, восени 6; 19,96 балів, у одинадцятирічних школярів на весні 3,61; 12,59 бала і 7,87; 16,56 бала восени (таблиці 1; 2). Інколи задається враження, що потужна розумова праця примусово підкорює зайві резерви дитячої працездатності таким чином що на виконання фізичних вправ вже нічого не залишається. Тоді дитина виглядає напівхворою, яку спочатку треба виліковувати, а вже потім надавати якесь поступове індивідуальне фізичне навантаження

Таблиця 2.

Показники фізичного стану наприкінці навчального року, та на початку нового навчального року.

Показник	Термін	10 років n = 70			11 років n = 70		
		$\bar{X} \pm m$	t	P	$\bar{X} \pm m$	t	P
ЖЕЛ, (мл.)	Весна	2168,44±2,25	1,97	> 0,05	2202,55±2,57	1,7	> 0,05
	Осінь	2174,95±2,41			2211,83±4,83		
Біологічний вік (ум.од.)	Весна	100,07±1,1	0,02	> 0,05	100,07±1,04	0,06	> 0,05
	Осінь	100,04±1,33			99,99±0,94		
Обсяг серця. (см ³)	Весна	108,9±0,79	0,74	> 0,05	108,31±0,91	1,44	> 0,05
	Осінь	109,8±0,92			110,04±0,78		
ОГК (см)	Весна	63,07±0,45	1,85	> 0,05	65,21±0,48	1,5	> 0,05
	Осінь	64,21±0,42			66,24±0,49		
ЧСС скор., уд/хв	Весна	93,27±1,43	4,88	< 0,001	90,83±2,02	3,53	< 0,001
	Осінь	84,87±0,96			83,29±0,69		
АТсист, мм.рт.ст.	Весна	116,66±1,29	2,27	< 0,05	120,19±1,64	2,23	< 0,05
	Осінь	112,96±1			115,26±1,48		
АТдіаст, мм.рт.ст.	Весна	73,8±1,29	2,25	< 0,05	75,77±1,16	2,43	< 0,05
	Осінь	69,63±1,33			71,77±1,17		
Ін. Вибухової сили, (ум.од.)	Весна	0,94±0,01	4,95	< 0,001	0,98±0,02	4,02	< 0,001
	Осінь	1,01±0,01			1,07±0,01		
Ін. Швидкості, (ум.од.)	Весна	3,95±0,05	6,53	< 0,001	3,71±0,05	3,46	< 0,001
	Осінь	3,44±0,06			3,98±0,06		
Нахил з полож. сидячи (см)	Весна	3,77±0,57	0,21	> 0,05	4,02±0,54	0,32	> 0,05
	Осінь	3,94±0,56			3,8±0,41		
Загальний бал	Весна	10,59			12,57		
	Осінь	19,96			16,56		

Висновки:

1. Аналіз показників: соматичного здоров'я, МПК, фізичної та розумової працездатності, довів, що рухова активність яка отримується за час перебування в літніх оздоровчих таборах, при повній відсутності розумового тиску. Достовірно покращує вказані показники.
2. Аналіз показників фізичного стану встановив, що особисту увагу треба зосередити на розвитку фізичної якості «гнучкість», це в свою чергу буде сприятиме відновленню кісткової тканини, вплине на позитивне зрушення антропометричних показників і загальний стан здоров'я.
3. Спільна взаємозалежність показників фізичної і розумової працездатності довела, що в сучасних умовах при постійному збільшенні розумового тиску вони погіршуються одночасно не залежно від віку.

Література

1. Аветисян Л.Б. Изучение влияния повышенной учебной нагрузки на состояние здоровья учащихся. / Л.Б. Аветисян // Гигиена и санитария 2001 №6 с 48 – 49.
2. Арефьев В.Г. Сучасні аспекти диференційованого програмування розвивально – оздоровчих занять з фізичної культури учнів загальноосвітньої школи. / В.Г. Арефьев. наук. Часоп. НПУ імені М.П. Драгоманова. Сер. 15 «Науков-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)». – К.; Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014, - Вип. 9 (50) 14, - С. 12 – 16.
3. Быков, Е.В., Исаев А.П. Адаптация к школьным нагрузкам учащихся образовательных учреждений нового типа Текст. / Е.В. Быков, А.П. Исаев // Физиология человека. 2001. - Т.27,№5. - С.76-81.
4. Гребняк Н.П. Факторы риска для здоровья детского населения /Н.П.Гребняк. Факторы риска для здоровья детского населения: Монография. – Донецк. – 2003. – 253с.
5. Комков А.Г. Особенности физической активности школьников разных стран /А.Г. Комков // Современный олимпийский спорт и спорт для всех: материалы докл. XII Междунар. науч. конгр. – 2007. – Ч. 1. – С . 533 – 536.
- 6.Лещак О.М. Корекція фізичного стану і самотинного здоров'я школярів в умовах літнього дитячого оздоровчого закладу. /З.М. Остап'як // Атореф. Дис.. кан. Наук – 2012.
7. Лебединец Н.В Гигиеническая оценка условий, режимов и организации учебно – воспитательного процесса при разных педагогических технологиях как факторах влияния на здоровье школьников. /Н.В. Лебединец // Довкілля та здоров'я № 2 – 2009. С. 65 – 68.
8. Полулях А.Н. Формування здорового способу життя школярів засобами фізичного виховання в умовах ступеневої освіти /А.Н. Полулях / Фізичне виховання в школі. – 2002. - №4. – С. 35 – 38.
9. Сердюк А. М., Полька Н.С., Сергета И.В. Психология детей и подростков, страдающих хроническими соматическими заболеваниями: монография /А.М.Сердюк, Н.С. Полька, И.В. Сергета. – Винница : Новая Книга , 2012. – 336с
10. Сколько должен спать ребенок-школьник 7-17 лет? <http://baragozik.ru/zdorovyj-malysh/normy-sna-detej-s-rozhdeniya-do-18-let.html#1>
11. Шудро С.А. Вплив навчання на стан здоров'я учнів старшої школи. / С.А. Шудро // Запорожский медицинский журнал №4(49) 2008.
12. Andersson, Gerhard; Hagman, Jenny; Talianzadeh, Roy; Svedberg, Alf; Larsen, Hans Christian (May 2002). "The effect of cognitive load on the postural control" Brain Research Bulletin 58 (1): .. 135-139 DOI: 10.1016 / s0361-9230 (02) 00770-0
- 13 . Fredericks TK Choi SD, J. Hart, Butt SE, and Mital A. (2005). "The investigation of myocardial aerobic capacity as a measure of physical and cognitive load" International Journal of Industrial Ergonomics 35 (12): .. 1097-1107 DOI: 10.1016 / j.ergon.2005.06.002.
14. Frein, Scott T.; Jones, Samantha L.; Gerow, Jennifer E. (November 2013). "When it comes to Facebook may be more than just a bad memory multitasking" Computers in Human Behavior 29 (6): .. 2179-2182 DOI: 10.1016 / j.chb.2013.04.031

15. Hillman CH, Pope MB, Rhine LB, Castelli DM, Hall EE, Kramer F .. Effect of acute treadmill walking on cognitive control and academic achievement in preteen children. *Neurology*. 2009; 159 (3): 1044-1054. DOI: 10.1016 / j.neuroscience.2009.01.057.
16. Kibbe DL, Hackett J, Hurley, M., et al. Ten years take 10!: Integrating physical activity with scientific concepts in elementary school classes. *Prev Med*. 2011; 52 (Suppl 1): S43-S50.
17. Kamiyo K, Pope MB, O'Leary KC et al. Effects in afterschool physical activity program in the working memory in preteen children. *Dev Sci*. 2011; 14 (5): 1046-1058. DOI: 10.1111 / j.1467-7687.2011.01054.x.
18. Travlos AK. The high intensity of physical education classes and cognitive performance in eighth grade students: applied research. *Int J Sport Exerc Psych*. 2010; 8 (3): 302-311.
19. Wang Merriënboer, J. and Sweller, J. (2005). Cognitive load theory and the complex training :. *Recent developments and future directions of Educational Psychology Review*, 17, 147-177.

NORMAN MAILER'S NOVEL TOUGH GUYS DON'T DANCE AS A MOTIVATIONAL
FACTOR FOR LITERARY TOURISM

Jasna Potočnik Topler

Asist. Prof., PhD

University of Maribor

Faculty of Tourism

Brežice, Slovenia

Abstract

This article examines the role of Norman Mailer's novel *Tough Guys Don't Dance* in the portrayal of Provincetown in Massachusetts, USA as a tourist destination. The novel, in fact, is set in Provincetown, and it presents the town positively. Thus, the goal of the article is to show the significance of the novel for the development of literary tourism and also for managing a tourist destination.

Keywords: American literature, novel, literary tourism, literary place, Mailer

Introduction

According to Korski (1990:15) in UNWTO Reports (2012), urban tourism dates back to Mesopotamia and Sumeria, and it has always presented a challenging task "for both the public and the private sector" (UNWTO Reports, 2012: 8). Mansfield (2015) has researched on how literary texts work to make a city or a destination more attractive to a potential visitor. His study revealed that the novel itself can be a stimulus "to finding places in the built environment" (Mansfield, 2015). Literary tourism is closely connected to literary places. Herbert (2001: 312) defines literary places as places linked "with writers and settings of their novels" (312). Literary tourism, thus, involves different locations, interests, and many activities. Watson (2009: 2) describes literary tourism as "interconnected practices of visiting and marking sites associated with writers and their work." And Smith (2012: 9) points out that also signings of the books and creative writing courses are parts of this type of tourism.

Norman Mailer and his novel *Tough Guys Don't Dance*

Norman Mailer (1923 – 2007) is one of the most talented and most outstanding writers of the second half of the twentieth century (and a part of the twenty-first century). In 1948 he established himself internationally with his novel about the Second World War *The Naked and the Dead*. During his controversial writing career (he was abusing alcohol and drugs, and his attitude towards women was questionable because of violence and the position of women characters in his works) he wrote more than forty books, won two Pulitzer Prizes and many other awards, and was among the best-selling American authors. He published his last novel *The Castle in the Forest* (about Hitler) in 2007. Mailer's legacy still continues. Posthumously *Selected Letters of Norman Mailer* were published in 2014, and in 2013 his authorised biography titled *Norman Mailer: A Double Life*. Nowadays Mailer's legacy continues mainly with the help of the Mailer scholars, who are gathered around *the Mailer Review*, the Mailer Society, Mailer Organization, and also the Project Mailer (workdays.projectmailer.net).

The portrayal of Provincetown in Mailer's novel *Tough Guys Don't Dance*

The novel *Tough Guys Don't Dance* was published in 1984, and in 1987 also a film based on the novel was written and directed by Norman Mailer. The phrase of the title "Tough guys don't dance." appears only once in the novel – on page 122. And the Latin saying "Inter feaces et urinam nascimur.", which Mailer used in many of his novels, including in *The Naked and the Dead* and in *The Castle in the Forest*, is used also in *Tough Guys* on page 126.

The main protagonist of the novel is Tim Madden, who is trying to make a living by writing. The novel is set in Provincetown, Massachusetts, the town, which accomplished its fame also due to the prominent author, who was Provincetown's most popular inhabitant. Lennon (<https://medium.com/norman-mailer/norman-mailer-s-provincetown>) states that in Provincetown Mailer spent many summers and wrote there all of his books or parts of them. According to the writer, Provincetown was one of the American most beautiful towns, also in the winter: "It is not easy to explain to strangers, but in the winter, people choose to burrow down in Provincetown" (Mailer 1984/1985: 17).

From 1982 to 2007, Mailer and his wife Norris Church lived and worked in the large, brick home on the waterfront of Provincetown (Potočnik Topler, 2016), and the town is also author's final destination. Mailer is buried in the Provincetown cemetery, where his funeral took place in November 2007 (Lawless, 149).

Also in his 1984 novel, which is a thriller, the town is depicted positively. Further on some examples from the novel are given:

The town withdrew into itself, and the cold, which was nothing remarkable when measured with a thermometer (since the seacoast off Massachusetts is, by Fahrenheit, less frigid than the stony hills west of Boston) was nonetheless a cold sea air filled with the bottomless chill that lies at the cloistered heart of ghost stories. (Mailer 1984/1985: 4).

What a disappointment Provincetown must have been to her. We offer our indigenous architecture, but it is funky: old fish shed with wooden-stairway-on-the-outside Cape Cod salt-box. We sell room-space to tourists. One hundred rented rooms can end up having one hundred outside stairways. Provincetown, to anyone looking for gracious living, is no more uncluttered than twenty telephone poles at a crossroads. (Mailer 1984/1985: 16).

Mailer's descriptions were excellent, and the reader is able to picture this nice town on Cape Cod:

The northern reach of Cape Cod, however, on which my house sat, the land I inhabited – that long curving spit of shrub and dune that curves in upon itself in a spiral at the tip of the Cape – had only been formed by wind and sea over the last ten thousand years. That cannot amount to more than a night of geological time.

Perhaps this is why Provincetown is so beautiful. Conceived at night (for one would swear it was created in the course of one dark storm) its sand flats still glistened in the dawn with the moist primeval innocence of land exposing itself to the sun for the first time. Decade after decade, artists came to paint the light of Provincetown, and comparisons were made to the lagoons of Venice and the marshes of Holland, but then the summer ended and most of the painters left, and the long dingy undergarment of the gray New England winter, gray as the spirit of my mood, came down to visit. One remembered then that the land was only ten thousand years old, and one's ghosts had no roots. (Mailer 1984/1985: 5).

Mailer did not forget to mention different aspects of his hometown, including the fact that Provincetown was a gay friendly destination:

Sometimes I thought there were as many narcs as dopeheads on the Cape. Certainly in Provincetown the trade in dope information, disinformation, deals and double crosses had to be the fourth largest industry right behind the polyester day tourists, the commercial fishing, and the congeries of gay enterprise. (Mailer 1984/1985: 36).

So if you wanted to look for some little splash of money, you waited for summer when enclaves of psychoanalysts and art-oriented well-to-do members of the liberal establishment came up from New York to be flanked by a wide panorama of gay society plus the narcs and dope dealers, and half of Greenwich Village and SoHo. Painters, presumptive painters, motorcycle gangs, fuckups, hippies, beatniks and all their children came in, plus tens of thousands of tourists a day driving in from every state of the Union to see for a few hours what Provincetown looked like, be-

cause there it was – on the extremity of the map. People have a tropism for the end of the road. (Mailer 1984/1985: 37-38).

Mailer described Provincetown as a town rich for diversity, and called it “a stew”:

In such a stew, where the townsfolk were the only establishment we had, and the grandest summer houses (with one or two exceptions) were beach cottages, medium beach cottages; in a resort where there were no mansions (but one), no fine hotels, no boulevards! – Provincetown owned only two long streets (the rest were hardly more than connecting alleys) – in a bay village where our greatest avenue was a pier, and no pleasure yacht with deep draft could come in free of agitation at low tide; in a place where the measure of your dress was the logo on your T-shirt, how could you advance yourself socially? (Mailer 1984/1985: 38).

According to Mailer, there was no room for snobbery in Provincetown: “No matter. Once we got to Provincetown, my only point is that she proved no snob. You couldn’t move to Provincetown if you were a snob, not if social advancement was your goal.” (Mailer 1984/1985: 37). Obviously that was an important characteristic of a town. He mentions it again later on in the novel:

I mentioned earlier that there was no snobbery in Provincetown, and none there was, but you could still find a good many people to be offended. For instance, most of my winter friends never locked their door when they were home. You did not ring or rap. You walked in on people. If the door was locked, it meant only one thing – your friends were screwing. Some of my friends, for that matter, liked to make love with the door unlocked. If you came in, there was the option to watch or, given the phase of the moon, to join. There is not that much to do in the winter. (Mailer 1984/1985: 69).

Through the whole novel Provincetown is depicted with admiration:

Once on the street, however, I began to comprehend my reason, at least, for the new fear. Before me, a mile away, was the Provincetown Monument, a pinnacle of stone over two hundred feet high, and not unlike the Tower of Uffizi in Florence. It was the first sight of our town from the road or sea as one approached our harbour. It sat on a good hill back of the Town Wharf, indeed, so much in the middle of our existence that one saw it every day. There was no way not to. Nothing built by man was of such height until you got to Boston. (Mailer 1984/1985: 63).

I’ve kept in touch,” he said, “with real estate agents. Haunted the tip of the Cape in my own way. Provincetown impresses me. It’s the most attractive fishing village on the Eastern seaboard, and if not for the Portuguese, bless them, it would have been ruined long ago. (Mailer 1984/1985: 133).

Mailer also portrays Provincetown as a safe town; and if occasionally something terrible happens, the inhabitants remember that event forever:

Years ago – it is now more than a decade – a young Portugee in Provincetown killed four girls, dismembered their bodies, and buried them in several graves in these low woods. I was always immensely aware of the dead girls and their numb, mutilated, accusing presence. (Mailer 1984/1985: 39).

Conclusion

Nowadays, in Provincetown on Cape Cod many different activities and events to remember the life and works of Norman Mailer are organized by various cultural institutions. Due to the fact that Mailer lived and worked in Provincetown, and is also buried there, and due to the fact that Provincetown is the setting of Mailer’s novel *Tough Guys Don’t Dance*, there is a huge potential for further developing literary tourism in Provincetown. What is more, Mailer’s novel *Tough Guys Don’t Dance* is significant for further developing and managing Provincetown as a literary and as a tourist destination. Through good stories of Mailer and his works Provincetown can achieve excellent promotion.

References

1. Herbert, David. 2001. “Literary places, tourism and the heritage experience.” *Annals of Tourism Research*, Vol. 28, No.2, pp. 312-333, 2001.
2. Lawless, Debra. *Provincetown Since World War II: Carnival at Land’s End*. The History Press: Boston, Massachusetts 2014.

3. Lennon, J. Michael. 2015. "Norman Mailer's Provincetown." <https://medium.com/norman-mailer/norman-mailer-s-provincetown>. Accessed: 15 March 2016.
4. Mailer, Norman. 1985/1985. *Tough Guys Don't Dance*. London and Sydney: Sphere Books Limited.
5. Mansfield, Charlie. 2015. *Researching Literary Tourism*. Plymouth: TKT.
6. Potočnik Topler, Jasna. 2016. *Literary Tourism: The Case of Norman Mailer: Mailer's Life and Legacy*. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH.
7. Smith, Yvonne. 2012. *Literary Tourism as a Developing Genre: South Africa's Potential*. Pretoria: University of Pretoria (dissertation).
8. *UNWTO AM Reports: Volume 6*. 2012. p. 8. Accessed: http://dtxqt4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/am6_city_platma.pdf. 20 March 2016.
9. Watson, Nicola J. (Ed.) 2009. *Literary Tourism and Nineteenth-Century Culture*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1-10. worksdays.projectmailer.net. Accessed: 20 March 2016.